

आचार्य श्री गुणचन्द्रकृत
महावीरचरित
छट्टो प्रस्ताव

अनुवादक
पण्डित बेचरदास जीवराज दोशी

प्राकृत विद्या मंडल
ला. द. भारतीय संस्कृति विद्यामन्दिर

आचार्य श्री गुणचन्द्रकृत
महावीरचरित
छद्मो प्रस्ताव

अनुवादक
पण्डित बेचरदास जीवराज दोशी

प्राकृत विद्या मंडल
ला. द. भारतीय संस्कृति विद्यामन्दिर
अहमदाबाद ९

प्रकाशक

दलसुख भालवणिया

वी. एम. शाह

मन्त्री:

प्राकृत विद्या मण्डल,

अहमदाबाद ९

ई. स. १९६६

प्रत ५००

मूल्य १=००

मुद्रकः

स्वामी श्रीत्रिभुवनदासजी शास्त्री

श्री रामानन्द प्रिन्टिङ्ग प्रेस

कांकरिया रोड

अहमदाबाद १७

प्रास्ताविक

आचार्य श्री गुणचन्द्र रचित 'महावीरचरित'ना छद्दा प्रस्तावनुं गुजराती भाषान्तर प्राकृत विद्या मण्डल तरफथी प्रकाशित करवामां अमे आनन्दनो अनुभव करीए छीए. आ पहेलां आ ज प्रस्तावनुं प्राकृत मूळ षण अमे प्रकाशित कर्युं हतुं. आ वन्ने ग्रन्थना प्रकाशनमां श्री धारशी-भाई जवैरचन्दभाईनी सहाय लेवामां आवी छे. ते बदल प्राकृत विद्या मण्डल तेमनुं आभारी छे.

प्रस्तुत ग्रन्थ पाठ्य होई तेनुं मुद्रण करवामां आव्युं छे जेथी विद्या-थीओने तेमना अभ्यासमां मददरूप ते थई पडशे एम अमारी आशा छे.

मूळ प्राकृत महावीरचरित संपूर्ण गुजराती अनुवाद आ पहेलां आ० सभा, भावनगर तरफथी छपाइ ज गयो हतो पण ते अत्यारे बजारमां मळतो नथी अने वळी तेनी भाषा पण अटपटी छे. आथी पूज्य पण्डित बेचरदासजौ, जेओ आ मण्डळना प्रमुख छे तेमणे अमारी विनति ने मान आपी अतिशीघ्रताथी आ अनुवाद नवेसर करी आप्यो छे, ते बदल विद्यार्थी जगत अने मण्डल तेमनुं ऋणी रहेशे.

मन्त्रीओ

प्राकृत विद्या मण्डल

म हा वी र च रि त

छट्टो प्रस्ताव

अईम्

[पृ० १] एकला फरता फरता श्री वीर भगवाने पूर्वे उपाजेल पापोना विनाश माटे अत्यार सुधी जे जे अनेक उपसर्गो सहन कर्या ते बधा क्रमपूर्वक आगळना प्रस्तावमां बतावाई गया. १.

हवे गोशालक नामनो दुष्ट शिष्य ज्यारथी तेमनी साथे फरवा लाग्यो त्यारथी ते महाप्रभुने जे जे उपसर्गो थवाना छे ते बधाने आ छट्टा प्रस्तावमां बताववाना छे. ते हकीकतने तमे बधा एकाप्रचित्ते सांभळो. २.

हवे आगळ जणावाई गयेल थूणाग नामना संनिवेशथी नीकळीने गामे गाम फरता अने स्थाने स्थाने देवो वडे पूजाता तथा बोल्या वगर पण पोताना माहात्म्यने लीधे प्राणीओने प्रतिबोध आपता एवा भगवान वन-उद्यान अने पाणोथी भरेली दीर्घिकाओने लीधे रमणीय देखाता एवा राजगृह नगरे पहाँच्या. त्यां राजगृह नगरनी पासे ज घणा ऊँचा ऊँचा एवा हजारो प्रासादो जेमां आवेला छे एषो नालन्द नामनो एक संनिवेश आवेल छे. ते संनिवेशमां अर्जुन नामे एक मोटो वणंकर रहे छे. ए वणकरनी पासे धन अने सोनानी.

ઘળી સમૃદ્ધિ છે. ત્યાં વળવાના કામ માટે સ્વપ્ન લાગે એવી એ વળકરની ઘળી વળાટશાळाઓ છે. એ શાळाઓમાં બેસીને એ વળકરના અનેક નોકરચાકરો ઊંચી જાતના પટ્ટ (પટ્ટુ) તથા દૂષ્યો (દુશાલા)-ને વળ્યા કરે છે. આ વળાટશાळाઓમાં રહીને ભગવાનને ચોમાસું કરવાની વૃત્તિ થઈ. તે માટે તેમણે એ શાळाઓના માલિક અર્જુનની અનુમતિ મેળવી અને હાલતાચાલતા જીવજન્તુ વગરની, એકાન્તમાં આવેલી તથા શૂન્ય તદ્દન સ્વાલી ઊજડ એવી એક વળાટશાळાને જોઈ તેમાં ચોમાસાના પ્રથમ માસના ઉપવાસ કરવાનું વ્રત સ્વીકારી ભગવાને ચોમાસું રહેવાનું શરૂ કર્યું.

હવે આ તરફ ચિત્તરેલ પાટિયું હાથમાં રાખીને તેમાંનાં ચિત્રો લોકોને બતાવીને પોતાની આજીવિકાને મેળવતો એવો અને એકલો ફરતો ફરતો મંચલિ મંચનો ગોશાલો નામનો પુત્ર તે વળાટશાळाમાં આવી ચડ્યો અને જ્યાં ભગવાન પોતાના બન્ને હાથને પગ તરફ લમ્બાવીને ધ્યાનમાં રહેલા હતા ત્યાં જ એટલે એ ઠેકાણે જ વળાટશાळाમાં આવીને ઊતર્યો.

આ ગોશાલકની ઉત્પત્તિનો વૃત્તાંત હવે પછી કહેવામાં આવશે. પણ તે પહેલાં હમણાં જણાવેલ મંચલિ મંચની ઉત્પત્તિ જે મનુષ્યથી થયેલ છે તેની વૃત્તાંતકથા કહેવામાં આવે છે.

૧ આજકાલ પણ કેટલાક લોકો આવા ચિત્રોના તસ્તાવાળી પેટી માથે રાખીને ઘરે ઘરે ફરતા દેખાય છે અને એ પેટીની આગળ જડેલા દુરબીન જેવા બે કાચો વડે છોકરાંઓને ચિત્રો બતાવી પોતાનો નિર્વાહ કરી રહ્યા છે.

उत्तरापथ एटले उत्तरप्रदेशमां सिलिंध नामनो एक संनि-
वेश छे. त्यां केशव[पृ० २] नामनो ग्रामरक्षक रहे छे. केशवनी स्त्रीनुं
नाम शिवा छे. ए शिवा विनयवाळी छे अने केशवने प्राणप्रिय छे. ते
शिवानी कूखे मंख नामनो पुत्र अवतर्यो. ते ज्यारे मोटो थयो अने
जुवानीमां आव्यो त्यारे एक वार पोताना पितानी साथे नहावा माटे
सरोवर उपर गयो. त्यां नाही करीने काठे बेठा बेठा तेणे आ दृश्य
जोयुं—

ए तळावमां परस्पर गाढ प्रेमवाळुं, एक बीजामां अनुरागथी
भरेला हृदयवाळुं अने विविध क्रीडा करतुं एक चक्रवाकनुं जोडुं
फरतुं हतुं.

ए जोडानी क्रीडा आ प्रकारनी हती—

ताजी नलिनीना नाळने चांचना आगला भागे पकडीने तेना
कटका करीने आपसआपसमां खावा माटे वहेची पोताना स्नेहने
प्रकट करतुं तथा सूर्य हमणां आथमी जशे अने आपणो वियोग थशे
एवी बीकथी परस्पर एकबीजाने गाढ आळिगन देतुं एवुं ए जोडुं
हतुं. १.

वळी, सरोवरना पाणीमां पडेल्या पोताना पडछायाने जोईने
एमना मनमां एवी शंका घर करी गई के हवे आपणे एकबीजाथी
छूटा पडी जशुं के शुं ? तथा ते जोडुं मनमां जरा पण कपटवाळुं न
हतुं—सरळ हतुं अने तेथी ज एक बीजाने खुश करवानी गम्मत
करतां करतां तेमनुं मन एकबीजामां ओतप्रोत हतुं. २.

કાઠે બેઠેલો પેલો મંચુ એ ચક્રવાકના જોડાને એકબીજામાં લીન થતું જોઈ રહ્યો હતો. એવામાં કોઈને સ્વર ન પડે એ રીતે એક શિકારી-પારથી ત્યાં ધીમે ધીમે આવી પહોંચ્યો, તેણે કાન સુધી ધનુષ્યને ઝેંચીને એ બિચારા જોડા ઉપર બાળ ફેંક્યું.

હવે દૈવયોગે એ બાળ પેલા એકલા ચક્રવાકને જ વાગ્યું. મર્મ સ્થાનમાં બાળ વાગવાથી ચક્રવાક ઘાની પીડાને લીધે મરણની છેલ્લી પળે આવી પહોંચ્યો. એને એવો તરફડતો જોઈને એ મરે તે પહેલાં જ પોતાના પતિના મરણના દુઃસ્વને જાહેર કરવા ચીં ચીં એવો અવાજ કરતી પેલી ચક્રવાકી પણ કરુણરીતે તરફડીને મરી ગઈ અને તે પછી થોડી જ વારમાં પેલો ચક્રવાક ચક્રવાકીની પાછળ મરી ગયો.

સરોવરને કાઠે બેઠેલા પેલા મંચે પોતાની નજરોનજર આ બનાવ જોયો, જોતાં જ તેને મૂર્છા આવી ગઈ, તેની આંખો મીંચાઈ ગઈ અને તે ઝમ્મીન ઉપર ઢળી પડ્યો.

મંચના પિતા કેશવે પોતાના પુત્રને આમ મૂર્છા પામતો જોતાં તેના મનમાં 'આ અચાનક શું થઈ ગયું' એવો અચંબો થયો.

કેશવે પુત્રને ઠંડા ઉપચારથી સમાશ્વાસિત કર્યો અને હલ્લેથી બેઠો કર્યો. કેશવે પોતાના પુત્ર મંચને બેઠો થયેલો અને મનમાં આવેલો જોઈને પૂછ્યું—હે પુત્ર ! આ શું થયું ? તને શું વાયુનો ક્ષોભ થયો, પ્રબલ પિત્તનો વિકાર થયો, અચાનક નબળાઈ આવી ગઈ કે આમ થવાનું બીજું કોઈ કારણ બન્યું જેને લીધે તું જમીન ઉપર ઢગલો થઈને બહુ-વાર સુધી પડી રહ્યો અને બેમાન રહ્યો ? તું મને આ બનાવની સાચી

वात कहे. पछी मंखे पोताना पिताने तेनो प्रश्न सांभळीने लांबा नीसासा मूकतां कहुं के, हे पिताजी, उपर वर्णवेल चक्रवाकना जोडाने जोईने मने मारो पूर्वभव [पृ० ३] सांभळी आव्यो—मने जातिस्मरण ज्ञान थयुं. ए ज्ञान वडे मारो आगलो भव मने एकदम प्रत्यक्ष थयो. में जाण्युं के हुं आगला जनममां मानससरोवरमां खरेखर आवी जरीते चक्रवाकना जोडाना रूपमां हतो. ते वखते त्यां एक भीले मारा उपर बाण छोड्युं, तेथी घायल थयो अने घानी पीडाने लीधे तरफडतो मने जोतां ज तत्क्षण विरह थवाथी हृदय तूटी जतां मारी चक्रवाकी मरी गई अने तेनी पाळळ हुं पण मरी गयो. मर्या पछी तमारि घरे हुं पुत्र रूपे अवतर्यो छुं. आ बनाव जोईने मने मारी चिरसंगिनी अने दृढ प्रणयवाळी चक्रवाकी सांभळी आवी, तेथी हवे हुं तेनो विरह सही शकुं तेम नथी. एटले ए चक्रवाकी ज्यां होय त्यां पहोंच्या विना मने जरा पण चेन पडवानुं नथी. केशवे मंखने कहुं के, हे पुत्र ! वीती गयेला जनमनुं दुःख संभाळवाथी हवे कशुं ज वळवानुं नथी. ए मोबळेलो विधाता ज ऐवो ईर्ष्याळु छे के जो कोई मनुष्य प्रियनो संयोग पामीने लांबा काळ सुधी सुख भोगवतो तेना जोवामां आवे तो ते तेने सहन करी शकतो नथी, एवो तेनो स्वभाव छे.

वळी, पोतानी प्रिय प्रणयिनीनो विरह थतां दुःखनी आगथी संताप पामेला देवो पण गांडानी जेम अने मूर्छित थयेलानी जेम पोताना जीवनने गमे तेम करीने गुमावे छे. १.

तो पछी हे पुत्र ! आपणुं माणसनुं शरीर तो चामडीथी मढेलुं
होई रूडुं लागे छे पण शरीर तो तमाम आपदाओनुं स्थान छे.
तो ए देवोनी पासे आपणा जेवा—तमारा जेवाना दुःखनो वळी शो
हिसाब होय ? २.

माटे हवे तुं पूर्वभवनुं स्मरण करवुं मूकी दे अने वर्तमान-
काळमां वर्तन कर. भूतकाळ अने भविष्यकाळनी चिंताओने लीधे
शरीर पण सीदाय छे—क्षीण थाय छे. ३.

आवी परिस्थिति छे माटे ज आ संसार खरेखर असार छे.
संसारमां जन्म, मरण, जरा, रोग अने शोक वगैरेनां दुःखो
भरेलां छे. ४.

विरहनी महावेदनाने लीधे घायल थयेल पोताना पुत्र मंखने
आ प्रमाणे जुदी जुदी युक्तिओ तथा हेतुओ द्वारा समजावी केशवे
केमे करीने मांड मांड घरभेगो तो कर्यो. ५.

हवे मंख घरमां आव्यो पण खावापीवानुं छोडी दीधुं, तेनुं मन
शून्य थई गयुं, आंखो तो जमीन तरफ ज खोडाई गई, अने महा-
योगीनी जेम तेणे बीजी बीजी तमाम प्रवृत्तिओनुं चितन छोडी दीधुं.
पोताना जीवनने पण तणखलानी तोले समजवा लाग्यो. तेनी आवी
दशा जोईने चित्तमां संताप पामेला तेना स्वजनोए 'आ क्यांय छळी
जवार्थी कदाच आवी हालतमां आवी पडचो होय' एवी शंकाने लीधे
विशेष आदर साथे तेनो उपचार कराववा माटे [पृ० ४] मंत्रतंत्र-
वादीओने बोलाव्या. तेमने बताव्यो, तेओए उपचारो पण कर्या
छतां मंखनी हालतमां थोडो पण फेर न पडचो.

હવે કોઈ દિવસે દેશાંતરથી કોઈ અનુભવી વૃદ્ધપુરુષ આવ્યો અને કૈશવને ઘરે જ ક્તર્યો. એ વૃદ્ધપુરુષે મંચને જોયો અને પાસે બેઠેલા તેના પિતા કૈશવને મંચની આવી હાલત વિશે પૂછ્યું—હે ભદ્ર ! આ તારો પુત્ર હજુ તો જુવાન છે અને રોગ વગેરેના ઉપદ્રવથી મુક્ત છે છતાંય જાણે એ સશલ્ય હોય એવો કેમ દેખાય છે ? કૈશવે પોતાના પુત્રની આવી હાલત થવાનું કારણ કહી બતાવ્યું. વૃદ્ધે કહ્યું—તમે આના દોષના નિવારણ માટે કોઈ પળ પ્રતીકાર કર્યો ? કૈશવે કહ્યું—સારામાં સારા એવા મન્ત્રતન્ત્રવાદીઓને બોલાવેલા અને તેઓએ આને જોઈને ઉપચાર પળ કરેલો છતાં કશો ફેર પડ્યો નથી. વૃદ્ધ પુરુષે કહ્યું—આ અંગે તમે કરેલો આ બધો પ્રયાસ નિર્રથક છે. તે વિચારા મન્ત્રતન્ત્રવાદીઓ પ્રેમગ્રહના વઠ્ઠાગાડને કેમ કરીને દૂર કરી શકવાના હતા ?

સાંમઠ—

મયંકર ઝેરી નાગના ઝેરથી પેદા થયેલ વેદનાને પળ શાંત કરવા જેઓ સમર્થ કુશલ છે, સિંહ, ગાંડો હાથી અને રાક્ષસીને પળ જેઓ થંભાવી શકે છે. ૧.

મૂતના વઠ્ઠાગાડથી પેદા થયેલ ઉપદ્રવને પળ જેઓ દૂર કરી શકે છે તે પળ તે બધા ઉત્તમ વૈદ્યો હોવા છતાં પ્રેમના વઠ્ઠાગાડને લીધે પરવશ પડેલા હૃદયને સાજું-નિરોગી-કરી શકતા નથી. ૨.

કૈશવે કહ્યું—ત્યારે હવે તમે જ કહો કે આનો શો ઉપાય કરવો ? વૃદ્ધ—મને પૂછતો હો તો તને સ્વેચ્છરી વાત કહી દઉં કે આ છોકરો જ્યાં સુધી કામની દશમી દશા સુધી પહાંચ્યો નથી ત્યાં સુધી જ તેનો ઉપાય શક્ય છે. તું આને માટે એક ચિત્રફલક તૈયાર કરાવ અને

તેમાં તેના પૂર્વભવના બનાવનાં ચિત્ર કરાવ. ઇટલે ખીલે જે રીતે હંસને વાળવઢે ઘાયલ કર્યો, હજી હંસ જીવતો હતો છતાં તેની પ્રણયિની હંસી મરી ગઈ વગેરે બનાવોનું ચિત્ર કરાવ અને એમ કરાવીને એ ચિત્રફલક આ મંચના હાથમાં આપ અને તેને કહે કે તું આ ચિત્રફલક લઈને ગામ, નગર વગેરે સ્થાનોમાં મળ્યા કર. એમ કરવાથી સંભવ છે કે ભાગ્ય-યોગે તેના પૂર્વભવની સ્ત્રી જો મનુષ્ય અવતારધારી સ્ત્રી થઈ હશે તો આ છોકરાના હાથમાં રહેલું ચિત્રનું પાટિયું જોઈ તેમાં ચિતરેલ ખીલના વાળથી ઘાયલ થયેલો હંસ, તેના જીવતાં તેની પ્રિય હંસલીનું મરણ વગેરે ભાવોને જોવાથી તેને (સ્ત્રીને) જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થાય અને એમ થવાથી તે સ્ત્રીની સાથે આ છોકરાનો સમાગમ થઈ જાય. આવા બનાવો પૂર્વે પળ બનેલા છે એવું પુરાણોમાં અને આગમોમાં આવતી કથાઓ સાંભળવા ઉપરથી જાણી શકાય છે.

આમ કરવાથી આ છોકરો પોતાના એ પૂર્વભવની સ્ત્રી મઠ્ઠી જવાની આશામાં વઠ્ઠી કેટલાક દિવસ જીવી જાય.

કેશવે એ વૃદ્ધની આ વાત સાંભળીને કહ્યું કે તમારી બુદ્ધિને ધન્ય છે, ધન્ય છે. [પૃ૦ ૫] અનુભવી પુરુષ સિવાય બીજો કોણ આવી વાત કહી શકે અને આ પ્રકારના વિષમ અર્થનો નિર્ણય પળ કરી શકે ?

કેશવે એ વૃદ્ધપુરુષનું અભિનન્દન કરીને એણે કહેલી એ વધી વાત પોતાના પુત્ર મંચને ફરી સંભળાવી.

વાત સાંભળીને મંચે પિતાને કહ્યું- તાત ! એમાં શું અયુક્ત છે ? ચિત્રનું પાટિયું જલદી તૈયાર કરાવો. કુવિકલ્પના તરંગોને લીધે વ્યાકુલ થયેલા ચિત્તની શાંતિ માટે કદાચ આ ઉપાય જ કામ લાગે. પછી તે

મંચનો અભિપ્રાય જાણીને પૂર્વે જોઇલ ચક્રવાકના જોડાનું જેમાં ચિત્ર છે એવું ચિત્રફલક તૈયાર કરાવીને મંચને આપ્યું, સાથે માતું પણ બંધાવ્યું, પછી તે મંચ તે ચિત્રફલકને હાથમાં રાખીને એક સહાયક સાથી સાથે નગર, પુર, સ્લેટ, કર્બટ, મડંબ વગેરે સંનિવેશોમાં આશારૂપ પિશાચના વલ્ગાડના નડતરને લીધે ક્યાંય વિસામો લીધા વિના નિરંતર મમવા લાગ્યો.

ચિત્રફલકને ઊંચું કરીને તે ઘરે ઘરે દેસ્વાડવા લાગ્યો અને જ્યાં ત્રણ રસ્તા મેગા થાય છે તેવે સ્થાને તથા ચાર રસ્તાના મેટાને સ્થાને, ચતુર્મુખ રસ્તાઓ ઉપર, તથા મોટા માર્ગો ઉપર, લોકો જ્યાં પાળી પીવા આવે છે તેવી પરબોમાં, ચોરાઓમાં અને દેવલોમાં એમ સર્વ સ્થાનોમાં ચિત્રફલકને દેસ્વાડવા લાગ્યો. ૧.

લોકો એ ચિત્રફલકમાં ચિત્રેલા ચક્રવાકના જોડાના તે પ્રકારના ભાવવાલા ચિત્રને જોઈને કુતૂહલને લીધે મંચને એ વિશે પૂછવા લાગ્યા અને તે જે વાત બનેલ છે તેને બરાબર લોકોને સમજાવવા લાગ્યો. ૨.

હવે તે આ જાતની એકની એક પોતાની વાતને સવિસ્તર નિરંતર કહેવાથી થાકી જવાને લીધે પોતાની વાતનો સાર સંક્ષેપમાં જેમાં સમાયેલ છે એવી દ્વિપદી નામની કવિતા દ્વારા પોતાની વાત લોકોને સંમળાવવા લાગ્યો અર્થાત્ પોતાના વાતના દોહરા ગાવા લાગ્યો. ૩.

જેમકે—

માનસ સરોવરમાં એક ચક્રવાકનું જોડું છે, જે પરસ્પર પ્રૌઢ પ્રેમના રાગથી રંગાયેલ છે, આંચના મટકા જેટલો સમય પણ વિરહ પડે

तो तेमनो देह दुणाय छे, एक शिकारीना तीक्ष्ण बाणना घाथी ते घायल थईने मरण पामेल छे; हवे ए चक्रवाकनुं जोडुं संप्रयोगने इच्छे छे. ४.

मंखनी आ कविताने सांभळीने केटलाक लोको हसे छे, केटलाक अवगणना करे छे, केटलाक तेनी दया खाय छे. ते मंख पण विलकुल शरमाया विना—विलखो पड्या विना—पोताना कार्यसाधनमां तत्पर थईने फरतो फरतो चंपा नगरीए पहुँच्यो. [पृ० ६] अहीं तेनी साथे जे भातुं हतुं ते खूटी गयुं. साथे आपेल भातुं खूटी जवाथी हवे शुं खावुं? केवी रीते निभाववुं ? ए अंगे तेने बीजो कोई उपाय हाथ नलागवाथी तेणे पाटियुं एटले चित्रफलक बताववानो एक प्रकारनो नवो पाखंड संप्रदाय-धर्मसंप्रदाय ज ऊभो कर्यो अने एवो नवो संप्रदाय ऊभो करीने गायनो गातो ते भिक्षा मेळववा सर्वत्र भमवा लाग्यो.

मंख भयंकर भूखना तीक्ष्ण दुःखर्था भारे हेरान थयो हतो, तेनुं मन पोतानी पूर्वभवनी प्रियाने मेळववा भारे उत्सुक थयुं. हवे तेणे आ जे नवो संप्रदाय चलाव्यो, तेनी प्रवृत्ति द्वारा तेनां बे काम सधावा लाग्यां—एक तो खावानुं दुःख टळी गयुं अने बीजुं आम गातां गातां फरतां कदाच तेनी प्रियतमां मळी जाय ए रीते तेनी आ एक क्रिया पण बे काम साधनारी थई. १

हवे आ तरफ—ए ज नगरनो रहेवासी मंखली नामे एक गृहपति हतो, तेनी खीनुं नाम सुभद्रा. आ मंखलि वेपारवणजमां अकुशळ हतो, राजानी नोकरी करवामां पण अकुशळ हतो, तेम ज खेतीवाडी पण करी शकतो न हतो, कोई पण जातनी देहने कष्ट आपनारी एटले

महेनत मजूरी करवामां ते आळसु हतो, बीजी कोई प्रवृत्ति करवानी तेने आवडत न हती, मात्र ते भोजनमां प्रतिबद्ध हतो, पण ए भोजन वगर महेनते सुखे सुखे केम मळे अने पोतानो निभाव बराबर चालतो रहे एनो विचार ए निरन्तर कर्या करतो हतो. एवामां ते मंखलिए चित्रफलक बतावीने गायन गाइने सुखपूर्वक कण भिक्षा मेळवता आ मंखने जोयो. एने जोईने मंखलिए विचार कर्यो के अहो ! आनी आ वृत्ति विरोध वगरनी छे, आ मंडोळने चोर हरी शकता नथी, आ वृत्ति तो कामधेनुनी जेम रोज दूध आपन री छे, पाणी पाया वगर अनाजनी उत्पत्ति समान छे. कोई जातना क्लेश वगरनो महानिधि मल्या जेवी आ वृत्ति छे. हवे मने मारा निभावनो उपाय मळी गयो अने ए उत्तम उपाय द्वारा लांबा काळ सुधी जीवन निर्वाह चालतो रहेशे. एटले मारे माटे आ वृत्ति ज निभाव माटे रामबाण उपाय जेवी छे. आम विचारीने ते मंखलि पेळुं चित्रफलक बतावीने गाता फरता मंखनी पासे गयो, तेनी सेवा स्वीकारी, तेनी पासेथी गायनो शीखी लीधां. हवे पोतानी पूर्वभवनी खीना विरडरूपी वज्रना घाथी हृदय घणुं जीर्ण—जर्जरित—थई जवाने लीधे मंख मरण पाम्यो. पछी तो पोताने तत्त्ववेत्ता जेवा मानता आ मंखलिए एक बीजुं मोटुं चित्रफलक तैयार कराव्युं अने तेमां मोटा विस्तार साथे चित्रो चितराव्यां. आम नवा चित्रफलकने सरस रीते तैयार करावीने ते पोताने घेर आव्यो. अने पोतानी स्त्रीने खुशखबर आप्या के हे प्रिये ! हवे तो भूखने माथे वज्रना घा पडो—एटले हवे भूख आपणने हेरान करी शके तेम नथी. विहार यात्रा माटे तुं तैयार थई जा. तेणीए कहुं—

आ हुं तैयार ज लुं, तमने ज्यां गमे त्यां चालो. पळी चित्रफलक लइने पोतानी खी साथे ते नगरथी बहार नीकळ्यो. चित्रफलक बतावीने गावानी वृत्ति द्वारा भिक्षा मेळवतो ते देशांतरोमां भमवा लाग्यो. ज्यां ज्यां ते जतो त्यांना रहेवासी लोको पण पहेलां जोयेला मंखनी पेंठे आने आवेलो जोइने 'मंख आव्यो' 'मंख आव्यो' एम कहेवा लाग्या. आ रीते आ मंखली [पृ० ७] मंखे उपदेशेल पाखंडना संबन्धने लीधे 'मंख'ना नामथी प्रसिद्धि पाम्यो. हवे कोई बीजे वखते ते मंखलि मंख भमतो भमतो सरवण नामना संनिवेशमां पहेंच्यो. त्यां गोबहुल नामना ब्राह्मणनी गोशाळांमां ऊतयो. त्यां रहेतां तेनी खी सुभद्राने पुत्रप्रसव थयो; उचित समये तेनुं गुणनिष्पन्न एवं गोशाल नाम पाड्युं. ते क्रमे वधवा लाग्यो-मोटो थयो. तेनुं बाळपण वीती गयुं. स्वभावे ते दुष्ट आचारनो हतो-आळवीतरो अने अटकचाळो तथा तोफानी हतो, एवा स्वभावने लीधे ते जातजातनां तोफानो करवा लाग्यो, कोइनी आज्ञांमां के निर्देशमां रहेतो नथी. कोई तेने समजावे तो सामो द्वेष करे छे. वळी,

तेनुं सन्मान करवामां आवतां ते थोडी क्षणो माटे सरळ बनी जतो पण पाळो कूतरानी पूंछडीनी पेंठे कुटिल-वांको ने वांको-थई जतो. १.

वैतालनी पेंठे अनवसरे थाक्या विना बोल बोल करतो, मर्मवेधी वाणी काढतो, कूडकपटना भरेला एवा तेने जोईने तेना तरफ कोण कोण शंकांनी नजरे नहीं जूए. २.

તેની માતા તેને કહેતી—હે પાપ ! નવ મહિના સુધી તને પેટમાં વેંઢાર્યો છતાં, તને પાઢીપોષી મોટો કર્યો છતાં અને સો વાર કહેવા છતાં મારું એક પળ વેળ માનતો નથી. ૩.

જ્યારે માતા તેને આમ કહેતી ત્યારે તે તેનો જવાબ આપતો કે, હે માતા ! તું મારા પેટમાં પેસી જા, તને અઢાર માસ સુધી ધારણ કરું એમ હું. ૪.

જે દિવસે તે ગોશાઢો પોતાના પિતાની સાથે પળ કજિયો કંકાસ ન કરે તે દિવસે તે પાપીને સ્વેસ્વર સ્વાવાની રુચિ પળ થતી નથી. ૫.

વિધાતાએ તેને તમામ દોષોને મેગા કરીને બનાવેલો હોય એમ સ્વેસ્વર લાગે છે કેમ કે આસ્યા જગતમાં તેના જેવો વીજો કોઈ દેસાતો નથી. ૬.

તથા પોતાની દુષ્ટતાને લીધે તેણે લોકોને એટલા બધા પરાઢ્મુસ્ય કરી નાસ્યા જેથી તે દુષ્ટ માણસોમાં પ્રથમ ઉદાહરણરૂપ બની ગયો ૭.

એ પ્રમાણે એ ગોશાલો હજી તો ડગીને ડમ્મો થાય છે ત્યાં જે કોઈ જૂએ તેને વિષ્વક્ષની પેઠે, દષ્ટિવિષ સર્પની પેઠે મયંકર લાગે એવો થયો. ૮.

[પૃ૦ ૮] એક વાર તે પિતાની સાથે મારે કજિયો કરીને તેવું જ વીજું ચિત્રફલક ચિતરાવીને એકલો મમતો મમતો તે જ વળાટશાઢામાં આવી પહોંચ્યો ડ્યાં મગવાન ચોમાસું રહ્યા હતા.

આ રીતે ગોશાઢકની ઉત્પત્તિની કથા છે. હવે સ્વામી એટલે મગવાન ચોમાસાના પ્રથમ માસસ્વમળને પૂરું કરીને પારણાને દિવસે મિક્ષા માટે ગોચરીએ નીકઢ્યા અને વિજય નામના શેઠને ઘરે આવ્યા.

शेठे भगवानने आवता जोया, भगवानने जोतां ज घणो हर्ष थवाथी शेठने शरीरे रोमांच थई गयो अने विशेष भक्षणीय व्यंजनवाळी भोजनविधि द्वारा शेठे भगवानने पारणुं कराव्युं. ज्यां भगवाने पारणुं कर्युं त्यां पांच दिव्यो प्रगट थयां. आकाशमां गम्भीर भेरीना घोष-मिश्रित एवां चार प्रकारनां वाजां वाग्यां तथा सिंदूरना ढगला जेवी लाल सुवर्णनी धाराओनो वरसाद थयो. प्रथम दिव्यमां वाजा वाग्यां अने छेल्ला पांचमा दिव्यमां सुवर्णनो वरसाद थयो. तरभेटाओमां, चोकमां. चत्वरमां अने रस्ताओमां चारेकोर अनेक प्रकारे वाह वाह थई गई. आ हकीकत गोशाले सांभळी. तेथी तेणे विचार्युं के आ देवार्य सामान्य माहात्म्यवाळा नथी माटे आ चित्रफलकना संप्रदायने तजी दई आ देवार्यनुं शिष्यपणुं स्वीकारुं. रत्नाकरनी सेवा निष्फळ जती नथी. ए रीते गोशालक विकल्प करतो हतो त्यां भगवान पारणुं करीने ते ज वणाटशाळमां आव्या अने कायोत्सर्ग ध्याने रह्या. गोशाले पण स्वामीना चरणोमां साष्टांग प्रणाम करीने विनंति करीके—

हे देवार्य ! तमारुं आवुं माहात्म्य छे एम में पहेलां नहीं जाणेलुं अथवा मूकी राखेला रत्नोनुं मूल्य कुशळ माणस पण जाणता नथी. १.

मारो बापनो में त्याग करी दीधेल छे ते स्वरेस्वर मारे माटे वांचित सुख मेळवी आपनार निवडचो. अथवा ज्यारे दैव अनुकूल होय छे त्यारे अनीति पण नीति बनी जाय छे. २.

तमने बहु कहेवानी जरूर नथी. तमारो शिष्य थाउं लुं. हे स्वामी ! शिष्य तरीके मारो स्वीकार करो. हवेथी मारे माटे तमे एक ज शरणरूप छी. ३.

[पृ० ९] **स्वामी** पण आ विनंति सांभळीने पण हा के ना न
 ऋहेतां मौन रह्या. गोशालक पण पोताना मनथी भगवाननो शिष्य बनीने
 भिक्षा द्वारा पोतानो निभाव करतो भगवाननुं सामीप्य छोडतो नथी. हवे
 बीजा मासखमणना पारणे भिक्षा माटे गोचरीए निकळेला भगवान
आनंद नामना गृहपतिना घरमां प्रवेश्या. तेणे खाद्यविधि द्वारा भग-
 वानने पारणुं कराव्युं. बीजा मासखमणना पारणे **सुनंदना** मंदिरे
 भगवाने सर्वकामगुणित आहारवडे पारणुं कर्तुं. हवे चोथा मासखम-
 णनो नियम स्वीकारीने भगवान रह्या छे. हवे चोमासुं पूरुं थवा
 आव्युं अने कार्तिक पूनमनो दिवस आवतां घणा दिवसनी सेवाने लीधे
 भगवाननो स्नेहभाव जाणीने गोशाले तेमने पूछ्चुं के, हे भगवन् !
 आवा वार्षिक महोत्सव वखते आजे हुं भोजनमां शुं मेळवीश ? आ
 वखते जिनवरना शरीरमां लीन थईने रहेलो **सिद्धार्थ** व्यंतर बोल्यो—
 हे भद्र ! आजे तने खटाशवाळो कोदरानो भात मळशे अने दक्षि-
 णामां खोटो रूपियो मळशे. गोशालक आ वात सांभळीने सूरज ऊग्यो
 त्यारथी मांडीने तमाम आदर साथे उंचानीचा तमाम घरोमां भिक्षा
 माटे भमवा लाग्यो. ज्यां ज्यां जाय छे त्यां त्यां कांजीमां कालवेलो
 कोदरानो भात ज मळे छे. हवे रोंढो थवा आव्यो अने गोशालकने
 भूखतरस पण खूब लागी एथी ते हेरान थयेलो, ज्यारे बीजुं कई
 खावानुं मळतुं नथी त्यारे एक लुहारे पोताने घरे लई जईने आंबलीना
 पाणीमां भीजवेलो कोदरानो भात तेने जमाडचो अने जमी रह्या पछी
 छेल्ले तेने दक्षिणामां एक रूपियो पण आप्यो. ए दक्षिणा तेणे
 लीधी पण विशेषता ए हती के ए रूपियाने तेणे बजारमां बताव्यो

અને રૂપિયો ઓટો છે એમ જણાવ્યું. આ બનાવ બન્યા પછી ગોશાલકે નક્કી કર્યું કે 'જે થવાનું હોય છે તે થાય જ છે અન્યથા થતું નથી' અને આમ નક્કી કરીને તેણે નિયતિવાદને સ્વીકાર્યો. ભગવાન પળ કાર્તિકી પૂનમને દિવસે જ નાલંદાસંનિવેશથી નીકળીને કોલ્લાકસંનિવેશમાં ગયા. ત્યાં તે વસ્તે બહુલ નામનો બ્રાહ્મણ તે દિવસે પોતાને ઘરે ઉત્તમ બ્રાહ્મણોને દૂધપાક જમાડે છે. ચોથા માસસ્વમળનું પારણું કરવાની વૃત્તિવાળા ભગવાન ભિક્ષા માટે તેના ઘરમાં પ્રવેશ્યા. બહુલે ભગવાનને જોયા અને ઘૃતમધુયુક્ત એવું પરમાન્ન—દૂધપાક વહોરાવીને ભગવાનને પારણું કરાવ્યું. ત્યાં પળ પાંચ દિવ્યો પ્રગટ થયાં. આ તરફ—

[પૃ૦ ૧૦]હાથમાં ઓટો રૂપિયો લઈને શરમને લીધે ધીમે ધીમે ચાલતો ગોશાલો સાંજનો વસ્ત થતાં વળાટશાળામાં આવે છે. ૧.

વળાટશાળામાં જિનનાથને નહીં જોતાં સંશ્રાન્ત બનેલો ગોશાલક વળાટશાળાની પાસે રહેનારા લોકોને તમામ પ્રયાસ સાથે વારંવાર ભગવાનના સમાચાર પૂછે છે. ૨

જ્યારે ગોશાલકને કોઈએ જવાબ ન આપ્યો ત્યારે તે નાલંદા સંનિવેશની અંદર અને બહાર ચારે તરફ સ્વામીની તપાસ કરતો કરતો ફરતો જ રહ્યો. ૩.

ગોશાલકને 'સ્વામી ક્યાં ગયા છે ?' એ હકીકત ક્યાંયથી પળ મળી નહીં. તથા તે વિચારવા લાગ્યો—મારો વિધાતા વાંકો છે. ફરી વાર પળ તેણે મને એકલો રસ્કડતો કરી મેલ્યો. ૪.

એમ લાંબા સમય સુધી જૂરીને જૂરીને ચિત્રફલક વગેરે ઉપકરણોને તેણે છોડી દીધાં, કપડાં કાઢી નાહ્યાં અને નીચેના હોઠ સાથે માથા

उपर हजामत करावीने ते (गोशालक) वणाटशळामांथी नीकल्यो अने जलदी जलदी चालतो ते कोल्लाक संनिवेशमां प्होंच्यो. त्यां प्होंचतां ज तेणे बहार लोकोने परस्पर आवी वात करता सांभल्या के बहुल ब्राह्मण धन्य छे, पुण्यवंत छे, जन्मनुं अने जीवननुं फल तेणे मेळवेल छे के जेने घरे तथाप्रकारना मुनिने दान देवाथी सोनानी वृष्टि थई अने देवोए ‘अहो दानम् अहो दानम्’ एवी घोषणा करी तथा जगतमां तेनी निर्मळ कीर्ति थई, वाह वाह थई. गोशालक पण लोको पासेथी आ वात सांभळीने राजी थयो अने तुष्ट थयो. एम विचारवा लाग्यो के, आ लोको जे महामुनिनी वात करी रह्या छे तेवा प्रकारना तो ते ज मारा धर्माचार्य महावीर छे.

मारा धर्माचार्य सिवाय बीजा कोई श्रमण के ब्राह्मणनी, आ प्रकारनी प्रभावशालिता नथी, ऋद्धि सत्कार के पराक्रम पण नथी, एम निश्चय करीने ते कोल्लाक संनिवेशनी बहार अने अन्दर तमाम स्थानोने बराबर ध्यानपूर्वक जूए छे, त्यां तेणे कायोत्सर्ग करीने ध्यानमां ऊभेला भगवानने ज जोया. ते भगवानने जोईने खूब राजी थयो, राजी थवाथी ज तेने रोमांच थई गयो अने मुख प्रसन्न थई गयुं जाणे के पोते चिन्तामणिरत्नने मेळव्युं होय तेम मानतो भगवानने त्रण प्रदक्षिणा करीने [पृ० ११] भगवानना चरणोमां नमी पडचो, कपालमां बन्ने हाथ जोडीने भगवानने एम कहेवा लाग्यो—

तुं असाधारण गुणनो समुद्र छो अने त्रण जगतनो पूज्य छो अने निष्फळ थयेला मनुष्यनो सहारो छो माटे ज तने आ विनंति करुं छुं ?

પહેલાં હું વસ્ત્ર વગેરેનો પરિગ્રહ રાખતો હતો તેથી દીક્ષાને યોગ્ય ન હતો પણ હવે મેં વસ્ત્ર વગેરે પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી દીધો છે તેથી દીક્ષાને યોગ્ય થયો છું. ૨.

તો હે ત્રૈલોક્યદિવાકર ! તું મારો સ્વીકાર કર જેથી હું યાવ-જ્જીવ તારો શિષ્ય થઈને રહું અને હવે તું જ મારો ધર્મગુરુ. ૩

હે નાથ ! તારો માત્ર થોડો પણ વિરહ થતાં તૂટી જતા હૃદયને ફરીવાર તારા સમાગમની ઇચ્છાને લીધે મેં મહાકષ્ટે ધરી રાખેલ છે. ૪.

જાણું છું કે વીતરાગ પુરુષમાં કરવામાં આવતા સ્નેહનો નિર્વાહ થઈ શકતો નથી તો પણ પ્રેમને લીધે ઘેલા થયેલા ચિત્તને કેમે કરીને અટકાવી શકવાની મારી શક્તિ નથી. ૫. વઢી બીજું—

બાકીનું તો મહે દૂર રહું પણ તાજા કમલ જેવી વિકસિત મનોહર આંખે મારા તરફ નજર કરે તોય ઘણું છે. આટલાથી પણ હું સમજીશ કે તેં મારો સ્વીકાર કરલે છે. ૬.

એ પ્રમાણે સવિનય સસ્નેહ તે કહેતો રહ્યો ત્યારે પ્રેમવિકાર વિનાના પણ ત્રણ જગતના પ્રભુએ તેના વચનનો સ્વીકાર કર્યો. ૭

મગવાન તેની દુષ્ટશીલતા જાણતા જ હતા અને મવિષ્યમાં તેના દ્વારા જે અનર્થ થવાનો છે તેને પણ જાણતા હતા છતાં મોટા લોકો—મહાનુભાવો નમી પડેલા લોકો તરફ કદી પરાડ્મુખતાને કેમે કરીને રાક્ષી શકતા નથી. ૮.

[પૃ૦ ૧૧] એવી રીતે શિષ્ય તરીકે સ્વીકારેલ ગોશાલકની સાથે સ્વામી સુવર્ણશ્ચલ નામના સંનિવેશ તરફ જતા હતા. વચ્ચે રસ્તામાં કેટલાક ગોવાઢિયાઓ ઘણું દૂધ લઈને મોટી થાઢીમાં નવા અને આસ્વા એટલે

કળકી વગરના આસ્વા શાલિતંદુલની સ્ત્રીર બનાવવાની તૈયારી કરતા હતા. ઇ રીતે પાયસ-સ્ત્રીર પકવનારા ગોવાલિયાને જોઈને ગોશાલકે ભગવાને કહ્યું-હે ભગવન્ ! મને બહુ જ મૂઝ લાગી છે. મૂઝ્યો થયેલો હું હેરાન થઈ રહ્યો છું, તો આપ અહીં આ તરફ આવો અને તૈયાર થતા પાયસને આપણે જમીએ. બોલવાની તક ઘણે વખતે મલ્તાં સિદ્ધાર્થે કહ્યું-હે મલા માણસ ! તું દુઃસ્ત્રી ન થા, સ્ત્રીર અડધી પાકતાં જ આ થાલ્લી ફસકી પડશે. આ વાત સાંમલ્લી સિદ્ધાર્થનું વચન ઓટું પાડવાના વિચારથી પોતાના દુષ્ટરીતે બોલકળા સ્વભાવને લીધે ગોવાલિયાઓ પાસે જઈને ગોશાલે કહ્યું-અરે ! આ દેવાર્યે મૂત ભવિષ્યનો જાણકાર છે. તે ઇમ કહે છે કે, સ્ત્રીરની આ થાલ્લી અડધી સ્ત્રીર ચડવા આવશે ત્યાં જ ફસકી પડશે માટે તમે આ થાલ્લી ફસકી ન પડે ઇ રીતે તેને પ્રયત્નપૂર્વક સ્થિર કરો. આ આ સાંમલ્લીને તે ગોવાલિયાઓ ભયમીત થયા અને વાંસના પાંદડાંઓ વડે મજબૂત રીતે થાલ્લીને વીંટીને રાંધવા લાગ્યા. પળ આ થાલ્લીમાં માય તેનાં કરતાં વધારે ઓસ્વા ભરેલા હોવાથી હસતી ઇવી થાલ્લી આંસ્ર ઉઘાડીએ ઇટલી વારમાં ફૂટી ગઈ. પછી તો ગોવાલિયા થાલ્લીની સ્ત્રીરથી સ્વરડાયેલ ઠીવ કે કાંઠો જે હાથમાં આવ્યું તેને લઈને ચાટવા લાગ્યા. ગોશાલો પળ કંદોઈના બિલાડાની પેઠે ઇ બધું જોતો વિલસો-મોંઠો પડ્યો અને આ બનાવ બનવાથી તેણે હવે સારી રીતે નિયતિવાદનો સ્વીકાર કર્યો. હવે સ્વામી બ્રાહ્મણગામ ગયા, આ ગામમાં વે પાડા-મહોલ્લા હતા. નંદ અને ઉપનંદ નામના વે માર્હોઓ ગામના સ્વામી હતા. મુવનગુરુ પળ છઠ્ઠા તપના પારળા માટે નંદના વાડામાં

प्रवेश्या. तेमने नंदे जोया अने दहीं मिश्रित वासी चोखा बडे भगवानने प्रतिलाभ्या. गोशालो बीजा वाडामां गयो अने ऊँचो महेल जोईने उपनंदना ए महेलमां ते पेठो. गोशालाने भिक्षा माटे आवेलो जोई उपनंदे पोतानी दासीने कहुं के, आने भिक्षा आप अने दासीए गोशाळा माटे भिक्षामां आपवा वासी भात आप्यो. तेने नहीं लेवा इच्छतो गोशाळो उपनंदनो आ प्रमाणे फिटकार करवा लाग्यो—

गाम पासेथी लांच ल्यो छो, राजाने कोई जातनो कर पण भरता नथी अने विविध विलासो करता रहींने निरंतर पापने आचरता रहो छो. १.

[पृ० १३] तमारे आंगणे आवेला अमारी जेवा मुनिपुंगवोने भिक्षामां वासी भात देवरावता तमे केम शरमाता पण नथी ? २.

आ सांभळीने रोपे भरायेल उपनंदे दासीने कहुं के, हे भद्रे ! आ श्रमणना माथा उपर ज आ भातने फक अथवा वेरी दे.

दासीए स्वरेस्वर गोलशालकना माथा उपर भातने फेंक्या ज. आम थवाथी गोशालकनुं अभिमान झळकी ऊठ्युं, ते होठ करडवा लाग्यो अने एनां भवां ऊँचे चडी गयां, कपाळ लालचोळ थई ग्युं. बीजुं कांई पण नुकशान न करी शकतो होवाथी ते उपनंदना घरना बारणामां ऊभो रहींने कहेवा लाग्यो—मारा धर्माचार्यना तपनो प्रभाव होय वा तेना तेजनो प्रभाव होय तो आ अधम मनुष्यनुं भवन सळगी जाय. हवे भगवान तरफ पक्षपात राखनारा अने

आजुबाजु रहेनारा वाणव्यंतरोए अग्नि विकुर्व्यो एटले घरने आग लगाडी दीधी अने उपनंदनुं मंदिर बळीने राख थई गयुं.

आ पछी भगवान् चंपा नगरीमां गया अने तेओ त्यां व्रजुं चोमासुं रखा. आ चोमासामां भगवाने एकसाथे बवे महिनाना उपवास करवानुं तपकर्म स्वोकार्युं तथा उत्कटुकआसन अने एवां बीजां अनेक आसनोमां रहीने ध्यान करवा लाग्या. वे मासना छेल्ला उपवास पूरा थतां अने तेनुं पारणुं बहार करीने भगवान गोशालनी साथे कालाय नामना संनिवेशमां गया । ए संनिवेशमां हालताचालता कीड़ी-मकोड़ा वगेरे जीवात विनाना एकांतमां आवेला शून्य ऊजड घरमां भगवान रातने वखते प्रतिमाने स्वीकरीने ध्यान करे छे. गोशालो पण चपलताने लीधे शरीरना निरोधने सही नहीं शकतां त्यां ते घरना बारणानी पाछल लुपाईने बेसी रह्यो छे. एवामां सिंह नामनो गाममालिकनो पुत्र विद्युन्मती नामनी दासीनी साथे भोग भोगववाना विचारथी तेज ऊजड घरमां पेठो ज्यां भगवान ध्यानमां ऊभा हता. ए सिंहे मोटो घांटो काढीने पुछ्युं के, अहो ! आ ऊजड घरमां कोई श्रमण, ब्राह्मण के कोई मुसाफर रह्यो होय तो झट कही दे जेथो अमे बीजे चाल्यां जइये । आ सांभळीने भगवान तो प्रतिमा स्वीकारीने ध्यानमां मौन हता तेथी न बोल्या पण पेला बीजा गोशालके पण लुच्चाईथी कशो जवाब न दीधो. कशो जवाब न मलवाथी ते बन्ने जणां ए शून्यघरमां पेठां अने निर्भयपणे सुरत विनोदनी क्रीडा करी थोडी वारमां त्यांथी बहार नीकलवा लाग्यां.

१. गाय दोहनार गोवाळ जमीनने पोतानी पूठ वडे दाब्या विना जेम ऊभडक बेसे छे तेम बेसवाने 'उत्कटुक' आसन कहेवाय छे.

[पृ० १४] ए वखते बारणाना भागनी अंदर संताईने बैठेला गोशालके ए घरमांथी बहार निकळती विद्युन्मतीनो चाळो करीने स्पर्श कर्यो. एथी विद्युन्मतीए सिंहने कहुं के, आर्यपुत्र ! अहीं मने कोईए पण स्पर्श कर्यो. आ सांभळीने सिंह पाछो वळ्यो अने गोशालाने हाथथी पकडीने कहुं के, अरे, तुं लुच्चाईथी अमारां अनाचारोने जुए छे, मेंघांटो काढीने पूछ्युं छतां 'अहीं हुंरहुंछुं' एम जवाब देतो नथी. ए रीते तेने सारी रीते फटकार आपी लाकडी-ओ मारीने तेने सारी रीते पीट्यो अने पछी ते सिंह पोताने स्थाने गयो पछी—

गोशालक जिन भगवानने कहेवा लाग्यो के, तमारा देखतां कोई पण कारण विना मने एकलाने पीटवामां आव्यो अने नितुर रीते सारी रीते गूदवामां आव्यो. १.

मने पीटनार पापीनुं तमे थोडुं पण निवारण करता नथी. मने मारवा माटे उद्युक्त थयेल मनुष्यनी तमे गुरुजनो थइने उपेक्षा करो ए शुं योग्य छे ? २.

हवे भगवानना शरीरमां रहेलो सिद्धार्थ गोशालकने कहे छे के, रे दुष्टशील ! जो तने पीटवामां आव्यो होय ते वात साची ज होय तो ते शुभ समाचार गणाय अथवा सुखसमाचार गणाय. ३.

तुं ए बहार निकळती स्त्रीने कंई पण निमित्त विना शा माटे अडचो ? जेम अमे अहीं लीन थईने हल्याचल्या विना रहीए छीए तेम तुं पण घरनी वच्चे रहेलो चाळा कर्या वगर लीन थइने केम रहेतो नथी ? ४.

અમે તારો પક્ષ લઈએ તો અમને પણ સ્વેચ્છ માર જ પડે. જે લોકો દુષ્ટ લોકોનો પક્ષ કરે છે તેઓ નિર્દોષ હોવા છતાં સદોષ થઈ જાય છે. ૫

આ વખતે સ્વામી ત્યાંથી નીકળીને **પત્રકાઠ ગામમાં** ગયા અને આગળ જણાવેલી વિધિવધે જ ત્યાં ઝૂંડ ઘરમાં પ્રતિમા સ્વીકારીને ધ્યાનમાં રહ્યા. ૬.

હવે ગામધણીનો—ગામેતીનો **ખંદ** નામનો છોકરો ઘરે પોતાની સ્ત્રીની શરમ લાગતાં ત્યાં ઝૂંડ ઘરમાં રાતે પોતાની દાસી સાથે આવ્યો. ૭.

[પૃ૦ ૧૫] એ દાસીનું નામ **દંતલિયા** હતું. તેણે એટલે ગામેતીના પુત્રે પણ પેલા સિંહની જેમ ઘાંટો કાઢીને એ ઘરમાં કોઈના હોવા વિષે પૂછ્યું. ભગવાન તો મૌન હતા અને ગોશાલક ભયને લીધે ઘરના કોઈ ભાગમાં સંતાઈને બેઠો હતો તે પણ કંઈ ન બોલ્યો. ૮.

કોઈનો જવાબ ન મળવાથી આ સ્થલ વિજન છે એમ માની એ બંને જણાં એ ઘરમાં પેઠાં અને ગામેતીના પુત્રે એ દાસીની સાથે યથેચ્છ ભોગ ભોગવી પછી તે ગોમતીનો પુત્ર ત્યાંથી બહાર નીકળવા લાગ્યો. ૯.

હવે જ્યારે એ બંને જણાં ઘરમાં હતાં ત્યારે તેમની વચ્ચે થયેલ વાતચીત સાંભળીને વધારે સુશ થયેલો ગોશાલો સ્ત્રીસ્ત્રી કરતો પિશાચની જેમ હસવા લાગ્યો. ૧૦.

તે ગોશાલકનો હસવાનો અવાજ સાંભળીને **ખંદ** રોષે મરાયો અને લાકડિયો તથા મૂઠીઓ વડે ગોશાલકને બરાબર મેથાપાક

જમાડચા પછી જ તેને જવા દીધો. એ રીતે સ્ખૂં માર સ્વાઈને તે શ્રીજિન ભગવાનની પાસે આવ્યો. ૧૧.

આવીને ઉપાલંભ આપવા સાથે તે કહવા લાગ્યો કે નાયકનો શું આવો ધર્મ છે ? તમારા જોતાં પળ મને આ રીતે કોઈ આવીને મારી જાય ? ૧૨.

મારી રક્ષા માટે તો સ્ખૂં પ્રયત્ન કરીને મેં સદાને માટે તમારો આશરો લીધેલ છે. હવે તમે મારી રક્ષા ન કરો તો સ્ખેસ્ખર તમારી સેવા કરવી નિરર્થક જ છે. ૧૩.

હજી સુધી તો એમ બનતું આવેલ છે કે, માલિકો-પ્રમુલોકો દોષવાલા પળ પોતાના સેવકોનો તમામ રીતે બચાવ જ કરતા આવ્યા છે. તો પછી જે સેવકો નીતિપરાયણ હોય તેમનો તો બચાવ જરૂર કરવો જોઈએ જ. ૧૪.

સિદ્ધાર્થે તેને જવાબ આપ્યો કે, હજુ તો તેં માર ક્યાં સ્વાધો જ છે ? અથવા તને માર ક્યાં પડ્યો છે? હજી પળ તારા મોઢાના દોષને લીધે એટલે તારી બકવાદીપણાની ટેવને લીધે તને ઘણો ઘણો માર પડશે-એવું કોઈ દુઃખ નથી જે તને ન મળે. ૧૫.

આ પછી સ્વામી કુમાર સંનિવેશે ગયા. અને ત્યાં ચંપકરમણીય નામના ઉદ્યાનમાં બંને હાથ પગ તરફ નીચા લંબાવીને કાયોત્સર્ગ કરીને ધ્યાનમાં રહ્યા. તે સંનિવેશમાં કુવળય નામનો કુંભાર રહે છે. એ કુંભારની પાસે અપરિમિત ધન અને ધાન્યની સમૃદ્ધિ છે, તેને મદ્ય પીવું ઘણું જ પ્રિય છે. તેની દુકાનમાં પાર્શ્વજિનના શિષ્ય મુનિચંદ નામના આચાર્ય નિવાસ કરે છે. એ આચાર્ય સ્વસમય અને પરસમયના અર્થો

જાણવામાં કુશલ [પૃ૦ ૧૬], સંસારસાગરમાં પડતા પ્રાણીઓનો ઉદ્ધાર કરવામાં સમર્થ, આચાર્યના છત્રીશગુણરૂપ રત્નોના સાગર છે તથા ભગવાને ઉપદેશેલી ઉત્તમ યતિક્રિયાનું પ્રરૂપણ કરવામાં તત્પર એવા આચાર્યની પાસેથી અનેક દેશદેશાન્તરથી આવેલા વિનયવાલા શિષ્ય-રૂપ ભમરો શાસ્ત્રજ્ઞાનરૂપ મકરંદને પી રહ્યા છે. તે આચાર્ય ઘણા વૃદ્ધ થવાથી આમ વિચાર કરે છે—

સર્વજ્ઞ ભગવાને બોધેલા ધર્મને વધે સ્થાને ફેલાવો કરવાનું કામ કરેલ છે, મિથ્યાત્વને લીધે અજ્ઞાનનિદ્રામાં સૂતેલા ઘણા જીવોને જગાડવાને ઇટલે તેમનું અજ્ઞાન દૂર કરવાનું ય કામ કરલે છે. ૧.

સૂત્રોનું અને અર્થનું જ્ઞાન આપીને શિષ્યો પળ હવે યથાશક્તિ તૈયાર કરી દીધેલ છે, જેમાં નાના સાધુઓ છે અને વૃદ્ધ સાધુઓ પળ છે—એવા ગચ્છનું સંચાલન રક્ષણ લાંબા કાલ સુધી કરલે છે. ૨.

આ વધું કામ કરી લીધેલ છે માટે હવે મારે વિશેષ સાધના માટે શરીરને તૈયાર કરવું એ વિશેષ યુક્ત છે. તેથી હવે એ તૈયારીમાં યથાશક્તિ સર્વપ્રકારે ઉદ્યમ કરવો જોઈયે. ૩.

આમ વિચારીને તે આચાર્યે પોતાની તમામ જવાબદારીઓને બરાબર અદા કરે એવો વર્ધન નામનો યોગ્ય ગુણવાલો શિષ્ય પોતાની ગાદી ઉપર સ્થપિત કર્યો. એ શિષ્યને આજ્ઞા સાધુ સમુદાયને સાચવવાની આજ્ઞા આપી. ૪.

આચાર્યે શિષ્યને ગાદીએ બેસાડતાં કહ્યું કે, હે પુત્ર ! જેમ મેં આ સાધુના ગચ્છને પ્રયત્નપૂર્વક સાચવેલ છે તેમ તારે પળ હવે સદાકાલ આ ગચ્છને સાચવવાનો છે. ૫.

परिश्रम के थाकनो विचार कर्या विना तारे तेमने सिद्धांत शास्त्रोनी उपदेश आप्या करवानो छे. जे शिष्यो आम करे छे तेओ गुरुनी देवादारीमांथी छूटी जाय छे अने तेनां कर्मो पण नाश पामे छे. ६.

हे भद्र ! खरेखर त्रण जगतमां आ काम करतां बीजुं कोई काम उत्तम नथी माटे आरामतलबी थईने तुं तारो जन्म नकामो न गुमावीश. ७.

पछी आचार्ये मुनिओने पण कह्युं के, हे मुनिओ ! तमारे आ नवा आचार्यना वचन प्रमाणे वर्तवानुं छे. कदाच आ नवा आचार्य तमने वारंवार लढे के तमने उपालंभ आपे तो पण तमारे एनां चरण कमलो छोडवां ज नहीं. ८.

[पृ० १७] वळी आचार्ये शिष्योने कह्युं के, पहेलां में तमने सारी रीते गुणोमां स्थापित न कर्या होय अने कदाच अयोग्य शिक्षा आपी होय तो ते बधा दोष माटे तमारे मने क्षमा आपवी जोईए. ९.

ए प्रमाणे भारे धीरजवाळा आचार्य मुनिचन्द्रे तत्कालोचित विधि करीने दुष्कर एवा जिनकल्पनो अभ्यास करवानी शरूआत करी दीधी. १०.

हवे ते आचार्य महानुभाव बार प्रकारनी भावनाओ भावता तप, सत्त्व, सूत्र, एकत्व अने बलरूप पांच प्रकारनी तुलनाओमांथी बीजी सत्त्वतुलना एटले आ साधना माटे पोतामां सत्त्व केटहुं छे तेनुं निरीक्षण करता आत्माने भावित करता रहे छे. आ तरफ—गोशालक बपोरना बखते भगवंतने कहेवा लाग्यो के, 'आप आवो.

प्रसंग आवेळू छे एटले वखत थई गयो छे. माटे आपणे भिक्षा निमित्ते गाममां प्रवेश करीए. सिद्धार्थे कळुं—भिक्षा माटे अमारे फरवानी जरूर नथी. पळी गोशाळो एकलो ज भोजन माटे गाममां पेठो अने एवी भिक्षा माटे आमतेम फरतां फरतां पेला पार्श्वनाथना शिष्योने जोया. पार्श्वनाथना ए साधुओ पासे कपडां वगेरे विचित्र प्रावरणो हतां अने पात्र वगेरे बीजां उपकरणो हतां. तेमने जोईने गोशाले पूछ्युं—तमे कोण छो ? तेओए जवाब आप्यो—अमे निर्ग्रंथ श्रमणो छीए अने शठ एवा कमठे महामेघ वरसावीने मेघनी तीक्ष्ण धाराओ वडे जेमने त्रास आपेलो अने ए जोई व्याकुल थयेला नागराजे पोतानी फणाना फलकने विस्तारी जेमने मोटुं छत्र धरेल हतुं अर्थात् कमठना त्रासमांथी जेमनी रक्षा करी हती एवा पार्श्वनाथ भगवंतना अमे शिष्यो छीए. आ वात सांभळी माथाने धुणावीने गोशाळो तेमनो परिहास करतो बोल्यो—अहो ! अहो ! तमे भारे मोटा निर्ग्रन्थो जोया, तमे बहु आकरुं तप करो छो ए जोयुं, तमे आटलो बघो ग्रंथ एटले परिग्रह धारण करो छो छतां य पोतानी जातने निर्ग्रंथ कहो छो ए भारे आश्चर्य कहवाय, आ तो तमे प्रत्यक्ष जूटुं ज बोलो छो. तमारुं आ कारण विनानुं अभिमान छे. खरी रीते तो तमाम रीते जेओ निर्ग्रन्थ होय छे तेमां तमारो समावेश न थइ शके. मारा धर्माचार्ये ज नहीं त्याग करी शकाय एवां वस्त्र वगेरे परिग्रहनो त्याग करेल छे तथा कठोर तपना आचरणमां ते तल्लीन छे माटे ए ज महात्मा यथार्थ रीते निर्ग्रन्थ कही शकाय. आ वात सांभळी भगवानने नहीं जाणता एवा पार्श्वनाथना शिष्योए गोशालकने

आ रीते उद्धताईथी बोलतो जाणीने कहुं के, भला भाई जेवो तुं छे एवो ज तारो धर्माचार्य हशे एम अमने लागे छे. [पृ० १८] पुत्रनां अनुचित आचरणो जोईने मातानां आचरणोनी कल्पना आवी जाय छे, कांतिनो गुण जोईने रतननी खाण सारी छे के नरसी तेनो ख्याल आवी जाय छे, ए ज रीते तने जोवाथी तारो गुरु केवो हशे तेनो भास आवी जाय छे. माटे हवे बधारे वर्णन करवानी जरूर नथी. पार्श्वनाथना शिष्योनी आ बात सांभळी गोशाळो रोषे भरायो अने बोल्यो के, मारा धर्मगुरुना तपनो प्रभाव होय के तेजनो प्रभाव होय तो मारा धर्माचार्यने दूषित करनार एवा आपनो उपाश्रय बळी जाय. पछी पार्श्वनाथना शिष्योए कहुं के, तारा वचनथी अमे बळी जवाना नथी. आ रीते भोटो पडीने ते स्वामीनी पासे आव्यो अने बोल्यो के, हे भगवंत ! आजे में आरंभवाळा अने परिग्रहवाळा निर्ग्रंथो जोया अने पछी (आगळ आवी गयेली वात बधी अहीं कहेवी) में आपनुं नाम दर्ईने तेमनो उपाश्रय बळवानुं कहुं पण तेमनो उपाश्रय तो बळ्यो नहीं तो एनुं शुं कारण होई शके ? सिद्धार्थे कहुं के, ए स्थविर साधुओ तो पार्श्वनाथना अपत्य शिष्यो छे, तारा वचनथी तेनो उपाश्रय बली शके नहीं. एवामां अहीं रात पड़ी गई. चारे दिशाओमां काजळ अने भमरा जेवां काळां अंधारां फेलाई गयां. आ तरफ ते मुनिचंद्र-सूरि ते दिवसे रात्रे चोकमां एकला ज कायोत्सर्गे ध्यान धरी रह्या हता. हवे पेलो कूवणथ कुंभार पोतानी नातना भोजनमां खूब दारू पीने मस्त बन्यो हतो अने परवश पडेलो ते लथडियां खातो खातो

પોતાના ઘર તરફ આવતો હતો. તેણે બહાર ચોકમાં કાચોત્સર્ગ ધ્યાને રહેલા તે આચાર્યને જોયા અને તેનાં મનમાં 'આ ચોર છે, આ ચોર છે' એવો વિકલ્પ ઊઠવાથી પોતાના બન્ને હાથ મજબૂત રીતે ભેગા કરીને તેમનું ગઢું દાબી દીધું, એમ કરતાં એ મુનિનો શ્વાસ રુંધાયો, આમ અચાનક દુઃખ આવી પડવા છતાં તેમનું ચિત્ત શુભ ધ્યાનથી ચલિત ન થયું અને શુભધ્યાનમાં નિરન્તર વર્તતા હલવા કર્મી એવા તે આચાર્યને અવધિજ્ઞાન થયું અને પછી તત્ક્ષણ કાઠધર્મ પામીને દેવલોકે ગયા. આ વખતે પાસે--આજુબાજુ--રહેનારા દેવોએ ફૂલોનો વરસાદ વરસાવ્યો અને તેમનો મૃત્યુમહોત્સવ કર્યો. ગોશાઠો આ બધું જોતો હતો તેણે સાધુના ઉપાશ્રય પાસે વિજઠીના પુંજની પેઠે ચમકતા દેહવાઠા દેવોને આકાશમાંથી ઊતરતા અને ઉપર ચડતા જોયા એટલે તેને એમ લાગ્યું કે એમનો ઉપાશ્રય બઠી રહ્યો છે. આમ જળાયાથી તે ભગવાનને કહેવા લાગ્યો કે, હે ભગવંત ! તમારા વિરોધી એવા તે સાધુઓનો ઉપાશ્રય બઠી રહ્યો છે. સિદ્ધાર્થે કહ્યું કે, ભદ્ર ! તું એવી આશંકા ન કર, खरी वात એમ છે કે તે સાધુઓના આચાર્ય કાઠધર્મને પામીને દેવલોકમાં ગયા છે અને દેવો તેમનો મૃત્યુમહોત્સવ કરે છે. આ વાત સાંભઠી તે કુતૂહલને લીધે એ સ્થાને ગયો, દેવો પણ પૂજા કરીને પોતાને સ્થાને પાઠા ફર્યા. હવે તે જગ્યાએ છાંટેલ સુગંધી પાળી અને ફૂલોનો પહેલો વરસાદ જોઈને ગોશાઠાને ઘમણો હર્ષ થયો.

[૫૦૧૯] પછી તે ઉપાશ્રયમાં જઈને સ્વાધ્યાય ધ્યાન તથા સેવા કરવાની પ્રવૃત્તિથી થાકીને ભર ઝંઘમાં સૂતેલા તે શિષ્યોને ઉઠાડીને કહેવા લાગ્યો કે, અરે ! દુષ્ટ શિષ્યો ! તમે મારું મુંડાવીને જ હીંડી

નીકલ્યા છો પળ બીજું કાંઈ જાણતા લાગતા નથી અને ધરાઈ ધરાઈને
 મરપેટ મેઠવેલ ભિક્ષા ખાઈને રાત આસ્વી ડંધ્યા જ કરો છો. ઇટલું પળ
 જાણતા નથી કે તમારા મહાનુભાવ આચાર્ય કાઠધર્મ પામી ગયા છે.
 અહો ! ગુરુ તરફ તમારો આ કેવો સ્નેહ સંબન્ધ છે ? આમ તે
 ગોશાલો જોર જોરથી કલબલ કરવા લાગ્યો. ઇટલે તે સાધુઓ જાગી
 ગયા અને ગોશાલાનાં વચન સાંભળીને શંકિત થયેલા જ્યાં ગુરુ
 ધ્યાનમાં રહ્યા હતા તે જગ્યાએ એકદમ ઉતાવળા ઉતાવળા પહોંચ્યાં
 અને જોયું તો માલુમ પડ્યું કે આચાર્ય કાઠ કરી ગયા છે. આ વાત
 જાણી પછી તો તેઓ લાંબા વચ્ચે સુધી ઢીલા પડી જઈ પોતાની ધીરજ
 ઘોઈ વેઠા. કેવી રીતે ?

તમે સારી રીતે અમને સાચવ્યા હતા, તેમજ મળાવ્યા હતા
 અને અમારામાં ગુણો આવે એમ તમે પ્રયત્ન પળ કર્યો હતો તથા તમે
 અમને શિખામણ પળ સ્વૂબ આપી હતી. હાય ! હાય ! અમે કેવા
 અકૃતજ્ઞ છીએ કે તમારા કાઠધર્મ વચ્ચે તમારી સેવા ન કરી શક્યા. ૧

હેવટે અમે તમારી સેવા ન કરી શક્યા તેથી અમે કરેલાં કઠોર
 તપથી શું વળે ? અથવા અમને શાસ્ત્રબોધ સારો છે એથી પળ શું વળે ?
 અને લાંબા કાઠ સુધી અમે ગુરુકુલવાસમાં રહીને સેવા કરી તે પળ
 નિષ્ફળ ગઈ ઇટલે એવી સેવાથી પળ શું વળે ? ૨.

અસાધારણ સંયમરત્નનાં રત્નરોહણ સમાન એવા તથા પ્રત્યક્ષ ધર્મના
 સમૂહરૂપ એવા પોતાના કાઠધર્મ પામેલા ગુરુને પળ પ્રમાદને લીધે
 અમે ન જાણી શક્યા. ૩.

આ પ્રમાણે પેતાથી થયેલી આ ગફલતને વારંવાર સંભારતા તથા બોલતા એવા તે શ્રમણોને ગોશાળે બહુ ફિટકાર આપ્યો અને પછી તે સ્વામી પાસે આવતો રહ્યો. ૪.

પછી સ્વામી ચોરાક્ર સંનિવેશમાં ગયા. ત્યાં તે દિવસે પરચક્રનો મય ઇટલે શત્રુરાજા તરફનો મય ઊભો થયો હતો. એ મયને લીધે તરમેટાઓમાં, ચોકોમાં શૂન્ય-ઊજડ-મઠોમાં, ગામલોકોની સમાના-સ્થાનોમાં—ચોરાઓમાં, દેવલોમાં, વનમાં અને ઉદ્યાનમાં તથા તેવાં બીજાં બીજાં સ્થાનોમાં પણ ચારે તરફ ચોકીદારો ફરતા હતા અને ત્યાં જો કોઈ અપૂર્વ પુરુષ ઇટલે નવો પુરુષ જોવામાં આવતો તો ‘આ કોઈ શત્રુ તરફી ગુપ્તચર છે’ એવી શંકા લાવીને તેની હિલચાલ જોયા કરતા હતા. હવે ભગવાનને નિર્દોષ અને ઊજડ-વિજન-એવા વન નિકુંજમાં જઈને ધ્યાન ધરતા તે ચોકીદારો જોયા અને સાથે ગોશાળાને પણ જોયો. આ બંનેને આમ એકાંતમાં જોઈને ‘મય પામેલો મયોને જુએ છે’ એને ન્યાયને આધારે તે ચોકીદારોના મનમાં પણ તેમને વિશે શંકા પડી અને એ ચોકીદારો વિચારવા લાગ્યા કે, અહો ! આવા એકાંત [૫૦૨૦]સ્થાનમાં આમનું રહેવું કુશલરૂપ નથી. તેઓએ વિચાર્યુંકે જો આ લોકો નિર્દોષ જ હોય તો ગામની વચ્ચે જઈને પ્રગટપણે-ખુલ્લી રીતે કેમ કહેતા નથી ? માટે કોઈ આ બંને શંકાસ્પદ છે અને નક્કી કોઈ ગુપ્તચરની શોધ માટે આ લોકો શત્રુરાજા તરફથી અહીં આવેલા લાગે છે. આમ નિશ્ચય કરીને તે ચોકીદારોએ સ્વામીને અને ગોશાલકને પૂછ્યું કે, અહો ! તમે કોણ છો ? વા શા માટે અહીં રહ્યા છો. આ સાંભળી ભગવાન તો મૌન રહ્યા અને ગોશાલક પણ ભગ-

ननु अनुसरण करीने काई न बोल्यो. एथी ए चोकीदारो आमने वारंवार पूछवा लाग्या छतां य पण ज्यारे तेओ तरफथी कोई जवाब न मल्यो तो चोकीदारोने खात्री थई गई के जरूर आ बन्ने कोई चर पुरुषो छे. आम धारीने ते बन्नेने कूवाना काठे लई जवामां आव्या अने वरतर्था—दोरडार्था—बांधीने चोकीदारो ते बन्नेने कूवामां नांखवा लाग्या. प्रथम गोशालकने नाख्यो अने तेने-गोशालकने-कूवामां उतारीने पछी भगवानने कूवामां बोळवा लाग्या. आ रीते ते चोकीदारो गोशालकने अने भगवानने कूवामां झबोलवा लाग्या एटले घडीकमां तेमने झबोळे अने घडीकमां उपर लावे आ रीते तेमने उन्मज्जन अने निमज्जन कराववा लाग्या त्यारे बराबर ते वखते ज सोमा अने जयंती नामनी वे परिव्राजिकाओ त्यां आवी पहोंची. ए बन्ने पहेलां श्रीपार्श्वनाथ जिन पासे दीक्षित थईने श्रमणी साध्वी थयेली पण पछी श्रमणीपणुं पाळी न शकवाने लीधे अने श्रमणीदशामां आवता परीषहोथी पराजित थइने एटले आवता परीषहोने सहन न करी शकवाने लीधे पोतानी आजीविका चाले ए माटे परिव्राजिकानो वेश राखती हती अने ते बन्ने जेनुं नाम आगळ आवी गयुं छे एवा उत्पल नामना नैमित्तिक-ज्योतिषिकनी बहेनो हती. भगवानने पकड्या छे अने चोकीदारो तेमने बांधीने कूवामां झबोळे छे ए वात सांभळीने एमने शंका थई के रखेने दीक्षा स्वीकारेल चरम तीर्थङ्कर भगवान झबोळाता होय. आवी आशंकाने लीधे ए बन्ने कूवा पासे आवी पहोंची अने ते बन्ने परिव्राजिकओए जोयुं तो खरेखर भगवानने ज कूवामां डुबकी खवराववामां आवता हता. आ जोईने बन्ने बहेनोए पेला

ચોકીદારોને કહું કે, અરે રે દુરાચારી ! સિદ્ધાર્થ રાજાના પુત્ર, દેવો જેમના ચરણ પૂજે છે એવા આ ભગવાનને તમે આમ કષ્ટ આપો છો એટલે તમે જરૂર મરી જવાના થયા છો—નાશ પામવાના છો. આ વાત સાંભળી ચોકીદારો ભયમીત થઈ ગયા અને જગગુરુ ભગવાનને બહુમાન કરીને છોડી દેવામાં આવ્યા તથા ભગવાન પાસે તેઓએ ક્ષમા માગી. પછી તે બંને બહેનો ભગવાનને ભાવપૂર્વક વન્દન કરીને પોતાને સ્થાને ચાલી ગઈ. સ્વામી પણ ત્યાં જ કેટલાક દિવસ વીતાવીને ગોશાલકની સાથે તમામ નગરોમાં શોભારૂપ એવી પૃષ્ઠવંપા નગરીમાં ચોથું ચોમાસું કરવા આવ્યા અને ત્યાં વીંશસન, લંગડાસન વગેરે આસનો દ્વારા કાઢને વીતાવે છે અને ચાતુર્માસિક ઉપવાસ—ચારે મહિનાના ઉપવાસ કરીને રહે છે.

જ્યારે ચાતુર્માસિક ઉપવાસ પૂરા થયા ત્યારે પારણાને દિવસે પારણું કરીને કચંગલ નામના સંનિવેશ તરફ વિહાર કરવા લાગ્યા. ત્યાં 'દરિદ્રસ્થવિર' નામના સંપ્રદાયમાં રહેનારા લોકો—સાધુવાવા રહે છે. તેઓ આરંભ-સમારંભ કરનારા છે, સ્ત્રીઓ સાથે રહેનારા છે, પરિપ્રહધારી છે, પુત્ર દૌહિત્ર વગેરે સ્વજનોવાલા છે. તેમના ઘરમાં, વાડામાં, મહોળામાં તેમના સંપ્રદાયનું એક દેવલ છે. એ દેવલમાં તેમની કુલ પરંપરાથી ચાલ્યા આવતા દેવતાની મૂર્તિ છે, દેવલની પટ્ટશાલ—પગસાલ ઘળી વિશાલ છે અને તેને લીધે દેવલ મનોહર લાગે છે. તથા એ દેવલ ઉપર ઐચુ શિખર હોવાથી તે વધારે શોભાયમાન લાગે છે. તે દેવલના એકાંતના સ્તૂપામાં આવીને સ્વામી પ્રતિમા બેઠે—ધ્યાનની.

મુદ્રાબદે ત્યાં રહ્યા. તે દિવસે અતિ ઠંડો વાયુ ચાલતો હતો અને સાથે જાકલ પડતું હતું. સાથે શિશિરના વાયુને લીધે खૂબ વધારે શીત પડતું હતું એટલે અસહ્ય ઠંડી હતી. તે દિવસે તે દરિદ્રસ્થવિર પારંકીઓનો-ધર્મના અનુયાયીઓનો એક મોટો ઉત્સવ હતો એટલે એ લોકો બાલકો સાથે અને સ્ત્રીઓ સાથે મલીને ભક્તિથી એ દેવલમાં આવીને ગાતા હતા અને નાચતા હતા. તે લોકોને આ રીતે નાચતા અને ગાતા જોઈને ભવિષ્યમાં થનારા ભયને નહીં ગણકારીને ગોશાલાએ તેમનો ઉપહાસ કરવા માંડ્યો અને તે કહેવા લાગ્યો કે જે સંપ્રદાયમાં ગૃહિણીઓ સાથે પ્રેમનો વ્યવહાર કરવાની વાત આવે છે તથા ધ્યાન અધ્યયન સાથે જેને મહાવૈર છે, અને જેનાં શાસ્ત્રો સુરત-કામક્રીડા વિધાનનાં પ્રરૂપણોમાં તત્પર છે એટલે કામક્રીડાનાં વિધાન કરનારાં છે. ૧.

સ્વેચ્છા જે સંપ્રદાયમાં સ્વપ્ને પળ જીવદયાનું નામ જણાતું નથી, તથા જે સંપ્રદાયમાં खૂબ खૂબ મધ પીવા સારુ નિત્ય ઉદ્યમ કરવામાં આવે છે. ૨

જ્યાં ભક્તિનું નામ લઈને પોતાના કુટુંબો સાથે વિલાસપૂર્વક खૂબ ગાનતાન કરવામાં આવે છે તથા એ જ રીતે નાચ કરવામાં આવે છે. આવો પળ આ કોઈ પારંકી-સંપ્રદાય-ધર્મ પરમાર્થી હોઈ શકે સ્વરો ? ૩

આ રીતે કઠોર વાણી દ્વારા પોતાના સંપ્રદાયની ગોશાલકને નિંદા કરતો જોઈને તેઓ વધા દરિદ્ર સ્થવિરો રોષે મરાયા અને એક-બીજા વાત કરવા લાગ્યા કે, અરે ! આ કાલ્પમુસ્લાને બહાર ફેંકી દ્યો. તેને અહીં રહેવા દઈને શું કામ છે ? એમ કહીને તેમાંના બીજા

કેટલાકોએ તેને પકડીને દેવઠની બહાર કાઢી મૂક્યો. દેવઠની બહાર આવવાથી તે ગોશાળો સખત ટાઢને લીધે અને કાયાને વીંધી નાખે તેવા સખત ઠંડા પવનને લીધે ભારે પીડા પામ્યો, તેણે ટાઢ ન લાગે માટે પોતાના બન્ને હાથ સ્વૂબ મીડીને છાતી ઉપર ઢાંકી રાખેલે શરીરે થરથરવા લાગ્યો, દાંતની વીળા વાગવા લાગી અને તેને આખે શરીરે સખત ઠંડને લીધે રોમાંચ થઈ ગયો અને એ રીતે ટાઢથી પીડાયેલો તે બહાર ધૂજતો ધૂજતો પડ્યો રહ્યો. આમ તેને—ગોશાલકને થરથરતો જોઈને પેલા દરિદ્રસ્થવિરોને દયા આવી અને તેને પાછો દેવઠમાં આવવા દીધો. દેવઠમાં આવતાં જ તેની ટાઢ ઓછી થઈ ગઈ પણ તે પોતાના બોલકળા [પૃ૦ ૨૨] સ્વરાબ સ્વભાવને રોકી ન શકવાથી ફરી પાછો એ સંપ્રદાયની આગઠ કહ્યા પ્રમાણે કઠોર ભાષા દ્વારા નિંદા કરવા લાગ્યો. આમ પોતાના સંપ્રદાયની નિંદા કરતો તેને જોઈને તે લોકોએ એને ફરી બહાર કાઢ્યો અને ફરી પાછો દેવઠમાં આવવા દીધો. આમ ત્રણવાર કર્યું. હવે દેવઠમાં પ્રવેશ પામેલ ગોશાલો ચોથીવાર તો આમ કહેવા લાગ્યો—

અહીં જેને વિશે વાત કરી શકાય એમ નથી એવા નિજ મતના વિકલ્પની વાત તો દૂર રહી પણ અહીં સાચી વાત પણ બોલી શકાતો નથી. હું શું કરું ? ૧

પોતાના દુશ્ચરિત્ર ઉપર જ્યાં થોડો પણ રોષ કરવામાં આવતો નથી એવા આ સ્થાને ત્રિસંધ્ય એટલે સવારે, વપોરે અને સાંજે એમ ત્રણ-કાઠ નમીએ છીએ. પણ જો કોઈ સ્ફુટવાદીઓ એટલે સ્પષ્ટવક્તા—સત્ય-વક્તા હોય તો જરૂર રોષ કરે. અથવા પોતાના દુશ્ચરિત્ર ઉપર તો

रोष करवामां आवतो नथी पण जेओ स्फुटवक्ता छे तेमना उपर ज रोष करवामां आवे छे. २

गोशाळानी आ वातो सांभळीने जेमनी बुद्धि परिपक्व छे एवा लोकोए कहुं के, आ देवार्यनो आ कोई पीठवाहक हशे के छत्रधारक हशे के सेवक हशे. अरे ! एनाथी शं थवानुं छे एटले एना बोलवाथी आपणने काई हरकत थवानी नथी माटे भले ए बोलबोल करतो. तमे सौ मूंगा रहो अने पोतपोतानां कार्य तरफ सावधान रहो. जो एनी वातने सांभळी न शकता हो तो एक साथे बधां वाजां वगाडवा लागो. एम करवाथी एनो अवाज संभळाशे नहीं. ए पछी ए लोको बधां ज वाजां वगाडवा लाग्या. हवे सवार थतां, सूर्य ऊगतां अने जीव-जन्तुओ प्रत्यक्ष जोई शक्या एवो वखत थतां स्वामी-भगवान पोताना ध्याननी समाप्ति करीने ते स्थानेथी सावत्थी-श्रावस्ती नगरी भणी गया, अने त्यां बहारना भागमां प्रतिमा स्वीकारीने रह्या. आ तरफ जम-वानो वखत थतां गोशाले पूछ्युं के, हे भगवान् ! तमे भिक्षा माटे जवाना छो ? सिद्धार्थे जवाब आप्यो के, आजे अमार उपवास छे. पछी फरी गोशाले भगवानने पूछ्युं—आजे हुं केवुं भोजन करीय ? सिद्धार्थे जवाब दीधो के, आजे तने माणसनुं मास खावानुं मळशे. गोशालो बोल्यो के, जेमां बीजा पण कोई प्राणीओनुं मांस न होय एवं ज भोजन आजे मारे खावानुं छे तो पछी जेमां माणसनुं मांस होय एवा भोजननी तो शी वात ? एटले माणसनां मांसवाळुं भोजन तो हुं खावानो ज नथी. आम निश्चय करीने ते भिक्षा माटे बधे हाडवा-फरवा लाग्यो.

हवे आ तरफ-तेज नगरीमां-श्रावस्ती नगरीमां ज प्रियदत्त नामे एक गृहपति रहेतो हतो, तेनी स्त्रीनुं नाम श्रीभद्रा. तेने मरेलां छोकरां जनमतां. पोताने छोकरुं जीवे ए माटे तेणी मंत्रवादीओनी सेवा करे छे, [पृ० २३] जोशीओने पूछे छे, विशेष भक्ति साथे देवोनी पूजा करे छे, तो पण तेनी स्थितिमां कोई फेर-फार नहीं थयो. हवे ए वखते तेणीना प्रसूति समये त्यां शिवदत्त नामनो कोई सुप्रसिद्ध जोशी आवी चडयो. ए शिवदत्तने पेली श्रीभद्राए पूछुं के, मारी प्रजा शी रीते जीवी शके ? ए जोशीए कहुं के, ताजा तरतना जन्मेला मरेल बाळकने तेना लोही अने मांस साथे पीसीने-वाटीने तेमां दूध नाखी खीर रांधीने तेमां घी तथा मध मेळवी ते खीरने सुसंस्कृत एटले सरस रीते मसालेदार बनावीने जेना पग धूळथी खरडायेल छे एटले जे फरतो फरतो भिक्षा माटे आवतो होय तेवा सारा कोई तपस्वीने ए खीर बहुमानपूर्वक वहोराव एटले ए खीरवडे एवा उत्तम तपस्वीने भोजन कराव तो तने स्थिर प्रजा जनमशे. पण ए ध्यान राखजे के ज्यारे ए तपस्वी भोजन करी चूके अने पोताने स्थाने जाय त्यारे तारा आ घरनुं बारणुं फेरवी नाखजे. जो ए तपस्वी जाणशे के तें एने मनुष्य मांसवाळी खीर आपेल छे तो ते तारुं घर बळी जाय एवो शाप आपशे अने तारुं घर बळी जशे. श्रीभद्राए आ बात स्वीकारी अने जोशीए जेम कहेल हतुं तेम बराबर कर्तुं अने भोजन करीने तपस्वी गया पळी घरनुं बारणुं पण बदळी नांखवानुं नक्की कर्तुं. हवे ते दिवसे ज श्रीभद्राए मरेला बाळकने जनम आप्यो पण पळी ते पेला जोशीना कथा प्रमाणे

खीर तैयार करीने वारणामां बेसी कोई अतिथिनी वाट जोई रही छे. त्यां ए वखते फरतो फरतो वचमां आवतां अनेक घरोने वटावतो वटावतो श्रीभद्राना घर पासे गोशालक आवी पहुँच्यो. श्रीभद्राए तेने जोई तेने आदरपूर्वक पोताने त्यां आवीने भिक्षा माटे निमंत्रण आप्युं. ते घरमां पेठो, श्रीभद्राए आसन आप्युं, तेना उपर ते बेठो, तेनी सामे भोजन मूक्युं अने तेमां घी अने मध साथे सारी रीते पकावेल खीर पीरसी. आमां मांसनो संभव केम होई शके ? एम पोतानी बुद्धिथी निश्चय करीने गोशालाए ए खीरने संतोषपूर्वक खाधी. खाई करीने ए तो भगवाननी पासे गयो. पछी थोडुं हर्साने भगवानने कहेवा लाग्यो के, हे भगवान् ! तमे अत्यार लगी जे भविष्य कहेल अर्थात् तमे अत्यार लगी जे जोश जोया ते खरा पड्या पण आजे तो तमारा जोश खोटा पड्या छे. सिद्धार्थे कहुं के, हे भलामाणस तुं आम उतावळो था मा. अमे तने जे कहेल छे ते तदन खरुं छे. जो तने विश्वास न आवतो होय तो तुं वमन कर एटले तने अमारी वात नजरोनजर देखाशे. पछी गोशालके गळामां आंगली नाखीने उलटी करी. वमेली खीरमां मांस जोवामां आव्युं तथा वाळ वगेरेना सूक्ष्मभागो जोवामां आव्या. आ जोईने गोशालाने भारे रीस चडी अने पाळो ते शहेरमां जइने ते घरने शोधवा लाग्यो. पेली श्रीभद्राए तो गोशालाना भयथी घरनुं वारणुं ज फेरवी नाखेल तेथी ए महोल्लामां आववा छतां अने फरी फरीने शोधवा छतां गोशालो पोताने मांसनी खीर आपनारनुं घर शोधी ज न शक्यो त्यारे ए बोल्यो के [पृ० २४] जो मारा धर्म गुरुना

तपना तेजनो प्रभाव होय तो आ आखोये प्रदेश—महोल्लो बळी जाय. जिननुं माहात्म्य साचुं ठरे ए बुद्धिथी त्यां आसपास रहेनारा वाणव्यंतर देवोए ए आखोए प्रदेश बाळी नाख्यो. हवे भगवान पण केटलाक दिवसो वीतावीने विहार करवा लाग्या अने हलदुदुयां नामना गामे गया.

ए गामनी बहार हलिदग—‘हरिद्रुक’ नामनुं एक मोटुं वृक्ष हतुं जे वृक्ष अनेक शाखा तथा प्रशाखाओना विस्तारने लीधे सुन्दर लागतुं हतुं अने एनां पांदडां एवां षट् हतां जे वडे सूर्यनो ताप रोकाइ जतो हतो एटले ए वृक्षनी नीचे जरा पण सूरजनो ताप आवतो न हतो. ते वृक्षनी नीचे भगवान कायोत्सर्ग ध्याने रह्या. आ तरफ एम बन्युं के अहींथी श्रावस्ती जनारो संघ रात्रे ए ज मोटा वृक्षनी नीचे रातवासो रहेलो. सखत टाढना दिवसो होवाथी टाढथी पीडायेला ते संघे आग सळगावीने ते वृक्षनी नीचे लांबा समय सुधी तापणां कर्यां अने तापीने सवार थतां उठीने ए संघ चालतो थयो. जे तापणां सळगावेलां हतां, तेनी आग कोई माणसे बुझावेली नहीं. ए आग आसपासमां वृक्षो तथा घास फूसने बाळती बाळती क्रमे क्रमे वधतां वधतां ज्यां श्रीजिन-भगवान महावीर ध्यानमां ऊभा हता त्यां आवी पहोंची. आ जोईने गोशाले कहुं—हे भगवान्, भागो आ आग चाली आवे छे.

१ केटलाक बंगाळीओ पोताने ‘हालदार’ कहे छे. तेओ आ हल-दुदुआ नामना गामना वतनी होवा जोईए. ‘हलदुदुआ’ने मळतुं संस्कृत नाम ‘हरिद्रुक’ होई शके.

गोशालकनी वात सांभल्या पछी पण चित्तने चंचळ कर्या विना भगवान पूर्व प्रमाणे ज ध्यानमां लीन छे. हवे फेलाती आवती आगे एकदम भगवानना चरणकमळ पासे पहुँची, पगने दझाड्या? आगनो दाहक स्पर्श थतां जाणे गोशीर्ष चंदननो स्पर्श ना होय अथवा हिमना वरसादनो स्पर्श न होय अथवा ठंडुं पाणी पडतुं न होय ए रीते विचारता भगवान ते स्पर्शने सहन करे छे. १

गोशालक तो आ प्रकारनुं असमंजस जोईने भयभीत थई गयो अने पोताना जीवननी रक्षा माटे घणे छेटे चाल्यो गयो. ३.

हवे अग्नि शांत थतां स्वामी मंगळ नामना गाममां गया, त्यां वासुदेवना मंदिरमां ध्यानमुद्राए रखा. गोशालो पण त्यां ज लुपाइने रव्यो. मात्र कोई प्रकारना अटकचाळा करवानो तथा कजियो करवानो विनोदरूप प्रसंग घणा समयथी नहीं मळवाथी जेम फाळ भरतो मांकडो फाळ चूकी जतां दुःखी थाय तेम दुःखी थवा लाग्यो अने अटकचाळा वगेरेनो प्रसंग शोधवा चारे दिशाओ तरफ जोवा लाग्यो. वरावर आ वस्वते त्यां मंदिरमां क्रीडा करवा माटे—रमतगमत करवा माटे गामनां छोकरांओ आर्वा पहुँच्यां. [पृ०२५] छोकरांओने जोईने जाणे रत्नोनुं निधान न मल्युं होय, जाणे पोताने नवुं जीवन न मल्युं होय एम मानतो गोशालो पोतानुं भयानक मोहुं फाडीने अने तेमांथी लांबी जीभने बहार लटकती बतावीने तथा जोनारने बीभत्स लागे ए रीते आंख फाडीने ते छोकरांओने सामे दोडी तेमने बीवराववा लाग्य

हवे आवुं भयानक रूप अचानक सामे आवतुं जोईने भय पामेलां ए बधां छोकरांओ झट झट पाछा गाम तरफ दोडवा लाग्या. १

दोडतां दोडतां तेमांना केटलाक बेवाकळा थवाने लीधे रस्तामां पडी गया, कोईना साथळनुं हाडकुं भागी गयुं, कोईनुं माथुं फूट्युं अने कोईनो पग टळी गयो-मरडाई गयो अथवा भांगी गयो. २

वळी, केटलांक छोकरांओनां हाथ पग तथा केड उपर पहे-रेलां घरेणां नीकळी पड्यां अने बीकने लीधे केटलांकनां तो कपडां पण नीकळी पड्यां. ३

हवे छोकरांओना माबाप आवी बधी गरबड जोईने रोषे भराया अने गोशाळाने दोषनुं मूळ गणीने कहेवा लाग्या. ४.

अरे पापी, रे पिशाच जेवा ! तुं शा माटे अमारां छोकरांओने अहीं बीवरावे छे. एम गोशाळकने खूब ठपको आपीने विवश थयेला तेने सारी रीते तेओए त्यां कूटी नाख्यो. ५

ए रीते गोशाळाने मार खातो जोईने गामना वृद्ध पुरुषो ते माबापोने मारतां अटकावे छे अने कहे छे के, देवार्यनो आ खरेखर शिष्य छे माटे तमे तेने छोडी मूको. ६

कोई पण रीते तेओए छोडी दीधो एटले गोशाळो भगवान पासे आवीने कहेवा लाग्यो के, ज्यारे हुं मार खातो हतो त्यारे तमे मात्र जोई रह्या ए शुं ठीक कहेवाय ? ७

आटला दिवसो सुधी में तमारी साथे सुखदुःख समान-
भावे सहन कर्या कर्युं तो पण तमने मारामां स्नेह केम न थयो ?
अहो तमारुं हृदय पत्थर जेवुं निष्ठुर-नठोर छे. ८

[पृ० २६] सिद्धार्थे कहुं के तुं अमारा उपर अमथो अमथो
वगर कारणे शा माटे रोष करे छे ? जो तुं तारी जातने ज तारी
पोतानी मेळे तोफानो के चाळा के आळवीतराई करती अटकावे तो
बस छे. ९

हवे कायोत्सर्ग पारीने स्वामी त्यांथी पण नीकलीने आवत्त-
आवर्त नामना ग्राममां जई बलदेवना मंदिरमां कायोत्सर्ग करी
ध्यानमां रखा. १०

त्यां पण कलह करवामां ज मोज मानतो गोशालो पोतानुं मोढुं
फाडीने अने छोकरांओने बीवरावतां हजु हमणां ज मार खाधो छे
ते आगळना अनर्थने भूली जई ते मन्दिरमां रमवा आवेलां छोक-
रांओने बीवराववा लाग्यो. ११

बीने छोकराओ रोवा लाग्या अने पोताना माबाप पासे रोता
रोता जइने गोशाळानी फरियाद करवा लाग्या. तेथी माबापोए
बळी फरी तेने पूर्वनी पठे ज सारीरीते मार मार्यो. १२

गोशाळाने मार मारता लोकोने गामना मोटा लोकोए कहुं के
नकामो आ विचाराने शा माटे मारो छो ? तोफान के अटकचाळा
करतां तेने नहीं रोकनार तेना गुरुनो ज खरी रीते आ वांक छे. १३

मोटा लोकोए आम कहुं तेथी ए गोशाळाने पीटनारा लोको
एकदम जगतनी असाधारण आँख समान एवां भगवान तरफ वल्या

अने तेमने मारवा माटे मजबूत रीते लाकडीओ पकडीने ऊँची करवा लाग्या. १४

आ वखते ए देवळमां हाथमां हाथ राखीने वेठेली बळदेवनी प्रतिमाने भगवानना पक्षपाती कोई व्यंतरे भगवानने मारवा आवेला लोकोने बीबराववा माटे तेमनी सामे चलावीने खडी करी. १५

त्यारे आवो कोईवार नहीं जोएलो बनाव जोइने एटले बलदेवनी प्रतिमाने चालीने पोतानी सामे आवी ऊभी रहेली जोइने ए लोको एकदम भयभीत थई गया अने भगवानने विविध प्रकारे पोतानी भूलनी क्षमा आपवा विनंती करवा लाग्या. १६

ए लोकोए भगवानने खमावीने छोडी दीधा एटले जगगुरु भगवान चेराक संनिवेशमां गया, त्यां कोई आवजाव न करे एवा एकान्त प्रदेशमां जईने ए तो ध्यानमुद्रामां रह्या. हवे गोशालाने तो खूब भूख लागी अने तेथी हेरान थइने ते भगवानने पूछवा लाग्यो — हे भगवान ! आजे भिक्षा माटे चालवुं छे के नहीं ? सिद्धार्थे जवाब आप्यो के हजु अमारे वार छे. पछी गोशालो एकलो गाममां भिक्षा माटे पेठो. ते वखते गाममां गोठनुं—उजाणीनुं भोजन तैयार थतुं हतुं अने ते अंगे घणी जातनी खावानी जुदी जुदी वानोओ [पृ० २७] बनती हती. आ जोइने भूख्यो थयेलो गोशालो अस्थिर थइ जवाथी 'हवे केटली वार छे ? क्यारे लोको खावा बेसशे ?' ए बात जाणवा माटे वारंवार छूपीरीते संताइने गोठना भोजननी तैयारी तरफ जोवा लाग्यो. ए वखते ए गाममां ते दिवसे

જ ચોરના મોટા ભયની આશંકા હતી. હવે ગોશાળાને આમ સંતાઈને જોતો જોઈને ત્યાંના ગામલોકોને વહેમ પડ્યો કે આવડો આ, આ તરફ વારંવાર જોયા કરે છે માટે જરૂર એ કોઈ ગુપ્તચર હોવો જોઈએ અથવા ચોર હોવો જોઈએ. આ વહેમથી પ્રેરાયલા લોકોને એમ પણ થયું કે કદાચ કોઈ પણ રીતે આની પાસેથી આગલો ચોરીનો માલ મલી જાય, એમ વિકલ્પ કરીને એ લોકોએ એને પકડ્યો અને ખૂબ ખૂબ માર્યો, તેને પૂછવામાં આવતાં તે કંઈ બોલ્યો નહીં. તેથી તેને કુટીને—મારીને છોડી મેલ્યો. આ પછી તે મોટો પડેલો ગોશાલક વિચારવા લાગ્યો કે, ભોજનની પ્રાપ્તિ તો દૂર રહી, શરીર જ બચી ગયું એ મોટું આશ્ચર્ય છે. અહીં અકારણ દુર્જનોનો મેલાપ થઈ ગયો અથવા ઈથી શું ? પણ મારા પ્રભુનો પ્રભાવ હોય તો આ પાપી લોકોને મંડપ—માંડવો બઢીને સ્વાસ્થ થઈ જાય—એટલું જ તે બોલ્યો એટલામાં ભગવાનના ભક્ત કોઈ વાળવ્યંતર દેવે એમના માંડવાને બાઢી નાર્યો. હવે ભગવાન કલંબુચ નામના સંનિવેશ તરફ ઉતાવલા ઉતાવલા ગયા. પ્રત્યંતિક એટલે દેશની સીમામાં ગચ્ચ કરનારા અથવા અનાર્ય દેશના નિવાસી એવા મૈદ અને કાલહત્થી નામના બે માઈઓનું તે સંનિવેશમાં રાજ્ય હતું. જ્યારે ભગવાન અને ગોશાલક જતા હતા, બરાબર તે જ વખતે કાલહત્થી મોટા લાવ લશ્કરસાથે હાથમાં વિવિધ અસ્ત્ર-શસ્ત્રો અને પ્રહરણોને રાક્ષી ચોર જે માર્ગે ગયો તે માર્ગે એટલે ચોરની શોધમાં ચોરની પાછલ જતો હતો. કેટલુંક ચાલ્યો ત્યાં એણે સામે આવતા ભગવાનને અને ગોશાલકને જોયા. તેમને જોઈને તેણે પૂછ્યું—તમે કોણ છો ? સ્વામી તો મૌન જ રહ્યા અને ગોશાલક પણ

ગમ્મતપ્રિય હોવાથી મૌન રહ્યો એટલે કશું જ ન બોલ્યો. તેથી તે કાલ-
હત્થી રોષે ભરાયો અને ભગવાનને તથા ગોશાલાને સૂચ માર મારીને
બાંધીને પોતાના મોટા માઈ મેહની પાસે મોકલી આપ્યા. મેહ
માવાનને બાંધેલા જોડને ઊભો થયો. તેમનાં બંધનો છોડી નાચી તેણે
ભગવાનની પૂજા કરી અને ક્ષમા માગી. જ્યારે તે મેહ કુંડગ્રામ
નામના નગરમાં સિદ્ધાર્થ રાજાની પાસે ગયો હતો ત્યારે તેણે સ્વામીને
જોયા હતા. હવે વંધનમાંથી છૂટા થયેલા ભગવાને પોતાના અવધિજ્ઞાન
દ્વારા જોયું તો માદ્દમ પડયું કે હજી તો નિર્જરા કરવા જેવાં ઘણાં
કર્માં વાકી છે. [૫૦ ૨૮] સહાયક વિના કર્મોની નિર્જરા થઈ
શકશે નહીં. આ સ્થલે પ્રંથકાર કહે છે કે, સહાયકનું ઉદાહરણ
કહેવું યુક્ત છે. તે ઉદાહરણ આ પ્રમાણે છે.

એક સેવર છે. દાળા આવી ગયા છે અને પાકી પળ ગયા છે
એને લીધે અનાજના છોડે એમાં નમી પડ્યા છે - લચી પડ્યા છે. એ
જોડને એ સેવરનો માલિક હવે એ છોડોને જરૂરી લગી લવાનો વિચાર
કરવા લાગ્યો. ૧

માલિક એકલો એ છોડોને લગી શકે એમ નથી તેથી તેણે
ઉચિત ઠાકી - માહું દેવાનું ઠરાવીને એને બાજા ઘણાં લોકોને પળ લળ-
ળના કામમાં જોડ્યા. ૨

એ જ રીતે ઘણાં લાંબાકાલથી મેઘાં થયેલાં મારાં પૂર્વભવનાં કર્મોની
નિર્જરા કરવા માટે મારે પળ અનાર્થ દેશમાં વિહાર કરવો જોઈએ
અર્થાત્ અનાર્થ દેશમાં વિહાર કરવાથી અનાર્થ લોકો મને કષ્ટ
આપશે, મારશે અને એવાં મારાં કર્મોની નિર્જરા થશે એટલે અનાર્થ

દેશના લોકો એ રીતે મારા કર્મની નિર્જરામાં સહાયક થશે માટે મારે અનાર્ય દેશના વિહારની સહાયતા મેલવવી જોઈયે. ૩

અનાર્ય દેશના રહેવાસી લોકો વગર કરણે જ ખૂબ કોપ કરે છે અને ઇથી એ લોકો મને ઉપસર્ગ કરશે અને એમ થવાથી એઓ મારા કર્મોની નિર્જરામાં સહાયક થશે. ૪

આમ વિચાર કરીને મ્લેચ્છ લોકોની વસ્તી જ્યાં પુષ્કળ છે એવા રઠ્ઠા નામના અનાર્ય દેશમાં ગોશાલકની સાથે મોહનો વિજય કરેલા નાથ વિહરવા લાગ્યા. ૫

અનાર્ય દેશમાં વિહાર કરતા ભગવાનને જોઈને કેટલાક પાપી અને નિર્દય લોકો આ કોઈ જાસૂસ ગુપ્તચર છે એમ માનીને તેમને નિષ્ટુર રીતે મુક્કા મારીને પજવવા લાગ્યા. ૬

બીજા વઢી એવા જ કેટલાક અસમ્ય ભાષાદ્વારા એટલે ગાઠો દર્દને ભાગવાનનો તિરસ્કાર—અવહેલના કરવા લાગ્યા. બીજા વઢી કેટલાક મયાનક મુખવાલા ડાઘીયા કૂતરાઓ તેમના પર છોડવા લાગ્યા એટલે કૂતરા કરડાવવા લાગ્યા. ૭

વ્યંતરદેવો, બીજા દેવો, યક્ષો તથા રાક્ષસો વગેરે દેવોનો સમૂહ જેમના ઉપર બહુમાન રાખે છે છતાં અત્યારે તો જિન એકલા જ આવી પહેલા ઉપસર્ગોને સહન કરી રહ્યા છે. ૮

આ જોઈને પાછળ રહેલો ગોશાલક પળ ‘આ મારા ધર્માચાર્ય છે’ ‘મારા મનમાં એમના ઉપર સ્નેહ છે’ એમ સમજી ભગવાનનું દુઃખ અનુભવી રહ્યો છે. ૯

[पृ० २९] हवे त्यां अनार्य देशमां फरतां फरतां अने आवां घोर दुःखोने सहन करतां करतां भगवान पोताना घणां घणां कर्मोनी निर्जरा करी शक्या अने पळी तेओ जेनी वांछा पूर्ण थईछे एवा मनुष्यनी पेंठे आर्य देशो तरफ विहार करवा सारु वळ्या. १०

हवे ज्यारे भगवान आर्य देश तरफ विहार करवाने वळता हता त्यारे रस्तामां आवता पूर्णकळश (के पुण्यकळश) ग्राम नामना संनिवेशनी पासे आवतां तेमने वे चोर सामा मळ्या. ए चोर लाढा देशने व्हंटवा जता हता, ए माटे जेवा तेओ नीकल्या के तरत आमने एटले गोशाला साथेना भगवानने सामे मळेला जोईने 'आ अपशुकन थया' एम समजी जमनी जीभ जेवी भयंकर तरवार उगामीने ए चोरो भगवाननी सामे दोड्या. बराबर आ वखते ज इन्द्रने एवुं जाणवानो विचार थयो के हमणां भगवान कया प्रदेशमां विचरे छे ? आ जातना समाचार मेळववा इन्द्र पोताना अवधिज्ञाननो जेवो प्रयोग करवा गया तेवामां ज भगवानथी थोडा ज दूर रहेला अने खेंचेली तरवार हाथमां राखीने मारी नाखवा सारु भगवाननी पासे पहोंचेली वे चोरोने इन्द्रे जोया. हवे एवुं जोतां ज इन्द्र कोपी उठचो. तेने तीव्र कोपनो आवेग आवतां ज ज्यां ते वेठो हतो त्यांथी ज ऊंचामां ऊंचा गिरिशिखरने तोडी पाडे एवा समर्थ वज्रने ते चोरो उपर फेंकी ते बन्नेनो वध करी नाख्यो. हवे स्वामी पण गाम गाम अनुक्रमे फरता फरता भद्रिलनगरी पहोंच्या. त्यां तेमनुं पांचमुं चोमासुं थयुं. भगवान विचित्र आसनो वगैरे करीने कठोर तप करता हता. आ वखते भगवाने चारे महिनाना उपवास करेला एटले चातुर्मासिक मासखमण

કરેલું. હવે ક્રમવઢે આ પાંચમું ચોમામું પૂરું થતાં વહાર પારણા માટે વિહાર કરતા મગવાન કચલિસમાગમ નામના ગામે પહોંચ્યા. ત્યાં તે દિવસ ગરીબગુરુબાને સહાય આપવા માટે તૈયાર થયેલ મોજન મુસા-ફરોને તથા માગણ વગેરેને જેને જેટલું જોઈએ તેટલું આપવામાં આવે છે, તે જોઈને ગોશાલક પળ સ્વામીને કહેવા લાગ્યો કે, આવોને અહીં જઈએ. સિદ્ધાર્થે જવાબ આપ્યો કે હજુ અમારે વાર છે. આ સાંભાળીને એ વહેંચવામાં આવતા મોજનવાઢી જગ્યાએ ગોશાલક ગયો અને મોજન માટે ત્યાં બેઠો, મોજન પીરસાવા લાગ્યું. ગોશાલક વિશેષ ઁવાઢરો હોવાર્થા તે કેમે કરીને ઘરાતો જ ન હતો તેર્થા ગામના લોકેએ દહીંમાં કાલવેલા ચોખામું એક મોટું વાસળ મરીને તેને આપ્યું. ગોશાલક પળ તે આખું ય વાસળ વધું જમીને ઁટવાઢી શકે એમ ન હતો તેર્થા પીરસનારાંને કહેવા લાગ્યો કે, આટલું વધું હું ઁવાઈ ઁકાશ નહીં અર્થાત્ આ ઘળું વધારે તમે મને આપ્યું. આ સાંભાળીને પીરસનારે કહ્યું કે, હે પાપી ! ઢુકાઢિયો લાગે છે—કોઈવાર અન્ન જોમું લાગતું નર્થા એટલે તું તારા મોજનનું માપ પળ જાળતો નર્થા, એમ કહીને પીરસનારે રોષે મરાઈને એ મરેલું વાસળ એના—ગોશા-ઢકના માથા ઉપર જ ફેંચ્યું. પઢી પેટ ઉપર હાથ ફેરવતો ફેરવતો ગોશાઢક જેમ આવ્યો હતો તેમ પાઢો ચાલ્યો ગયો.

[પૃ૦ ૩૦] હવે જગતના સ્વામી જંબૂઁંડ નામના ગામે ગયા ત્યારે ત્યાં પળ ગરીબગુરુબા માટે મોજન વહેંચામું હતું એ જોઈને ફરીવાર પળ ગોશાલક તે ગરીબગુરુબા માટે વહેંવાના મોજનમાં ઁઢ્યો. ઢૂધ અને માત જમ્યો અને ત્યાં પળ લોકોએ છેવટે પૂર્વની પેઠે ગોશાલકનો ફજેતો જ

કર્યો. હવે સ્વામી અનુક્રમે વિહાર કરતા તંબાય નામના સંનિવેશે ગયા અને ત્યાં બહાર ધ્યાન મુદ્રાવહે રહ્યા. એ ગામમાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પરમ્પરાના નંદિષેણ નામના સાધુ આગળ આવી ગયેલા શ્રી-મુનિચન્દ્રસૂરિની પેઠે જિનકલ્પનું પરિકર્મ એટલે જિનકલ્પનો અભ્યાસ કરતા હતા. તે નંદિષેણ સાધુ બહુમત હતા, બહુ શિષ્ય પરિવારવાળા હતા અને ગચ્છની ચિંતા છોડીને જિનકલ્પની સાધના તરફ વળ્યા હતા. હવે ગોશાલક ભિક્ષા માટે ગામમાં પેઠો. તેણે વસ્ત્ર કમ્બલ વગેરે ઉપકરણોવાળા એ નંદિષેણ મુનિને જોયા અને આગળ વર્ણવાયેલા પાર્શ્વનાથના સાધુઓની પેઠે જ ગોશાલક આ સાધુઓની પળ નિન્દા કરીને સ્વામીની પાસે આવ્યો. તે નંદિષેણ મુનિ ચોકમાં તે રાત્રીએ જ કાયોત્સર્ગ કરીને સ્થિરપણે ધ્યાનમાં લીન હતા તે વચ્ચે ચોકી-દારના પુત્રે આમતેમ ફરતા ફરતા પાછળથી તેમને જોયા અને તેને 'આ ચોર છે' એમ સમજીને મોઢું મારું મારીને ઘાયલ કરી નાસ્ત્યા. તે વચ્ચે જ તે મુનિને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થતાં તેમનો દેહ પળ પડી ગયો અને તે સ્વર્ગે ગયા, આજુબાજુ વસનારા દેવોએ તે સ્થાને આવીને તે મુનિનો નિર્વાણ ઉત્સવ કર્યો. તે વચ્ચે ત્યાં સ્વૂબ પ્રકાશ પ્રકાશ થઈ રહ્યો. એ જોઈને ગોશાલો તે જગ્યાએ પહોંચ્યો અને પેલા સ્થવિર મુનિને કાલઘર્મ પામેલા જોયા. પછી ગોશાલો ઉપાશ્રયમાં ગયો અને ત્યાં તે મુનિના સુખે સૂતેલા શિષ્યોને જગાડ્યા. તેમને સ્થવિરમુનિના મરણની વાત કરી અને આ રીતે કુંઘી રહેવા માટે તેમનો તિરસ્કાર કરીને સારી રીતે ઠપકો પળ આપ્યો. પછી ગોશાલો પોતાને સ્થાને પહોંચ્યો. જગદ્ગુરુ પળ કુવિય નામના સંનિવેશમાં

ગયા અને ત્યાં પળ 'આ કોઈ જાસૂસ છે' એમ સમજીને તે ગામના ફોજદારોએ તેમને પકડ્યા—બાંધ્યા તથા માર્યા અને વિવિધ રીતે તેમની કદર્થના કરવા સાથે ખૂબ પીડા કરી.

હવે જિનનાથને એ ફોજદારો મારતા હતા ત્યારે લોકમાં એવી વાત ફેલાઈ गई કે દેવાર્ય રૂપલક્ષ્મી વડે અનુપમ છે અર્થાત્ દેવાર્યનું રૂપ અસાધારણ છે. ૧

એને જાસૂસ સમજીને કેમ પકડ્યા છે ? શું આવો માણસ પળ આવું જાસૂસનું કામ કરે સ્વરો અથવા કર્મની ગતિ વિચિત્ર છે એટલે શું ન સંભવે ? ૨

[પૃ૦૩૧] તો પળ લોકોમાં એવી પ્રસિદ્ધ કથની સંભળાય છે કે જ્યાં આકૃતિ છે ત્યાં ગુણો પળ હોય છે. માટે સ્વેસ્વર એમ લાગે છે કે આ લોકો મૂઢતાને લીધે આમને પીડા આપી રહ્યા છે. ૩

સાધુ પળ પોતાના ભોગ—ઉપભોગ માટે વરવું—નઠારું કામ—આચરણ કર છે પળ જે વસ્ત્રને પળ ઇચ્છતો નથી તે જાસૂસનું કામ કેમ કરીને કરશે ? ૪

આવો લોકમાં ફેલાયલો પ્રવાદ સાંભળીને જેમણે તત્કાલ દીક્ષા છોડી દીધી છે અને પોતાના નિર્વાહ માટે પ્રસ્ત્રિજિકાનો વેશ ધારણ કરનારી એવી વિજયા અને પ્રગલ્ભા નામની પાર્શ્વનાથની શિષ્યાઓ કદાચ એ વીરજિન ન હોય ? એવી શંકાને લીધે વ્યાકુલ થયેલી તે. ૫—૬

જ્યાં ભગવાનને દુઃસ્વ દેવામાં આવે છે તે જગ્યાએ જાય છે અને જિનવરને જોઈને આદરપૂર્વક વંદન કરે છે અને પછી એ બે જળીઓ

ચોકીદારોને નિષ્ઠુર વચનો સંભળાવી તેમને સારી રીતે તિરસ્કાર સાથે ટપકો આપે છે. ૭

અને કહે છે કે, 'રે રે હતાશો ! સિદ્ધાર્થ રાજાના પુત્ર અને ધર્મ ચક્રવર્તી એવા આ પુરુષને કેમ છોડી દેતા નથી ? અને તમે આ ગુનો કર્યો છે તે માટે એમની પાસે ક્ષમા પણ જલ્દી માગી લ્યો. ૮

વઠી એઓ કહે છે કે, 'રે ! જો આ વાત કોઈ પણ રીતે ઇન્દ્રના કાન ઉપર જશે તો સ્વરેસ્વર રાજ્ય અને રાષ્ટ્ર સહિત તમને વધાને યમના ઘરે મોકલશે—મારી નાસ્વશે. ૯

એ બે પરિત્રાજિકાઓએ આમ કહ્યા પછી તે ચોકીદારો ભયभीત થઈ ગયા અને વિનયથી નમ્ર બનીને ભગવંતને નમવા લાગ્યા અને કપાલમાં પોતાના વન્ને કરકમઠ્ઠ લગાડીને પોતાની આ મૂલની માફી માગવા લાગ્યા. ૧૦

હવે તેમનાથી છૂટા થયેલા ભગવાન વૈશાલી નગરીએ જવા માટે ચાલવા લાગ્યા, ત્યાં જતાં તેમને વચ્ચે ફંટાયેલા બે રસ્તા મળ્યા. ૧૧

હવે લાઢા વગેરે અનાર્ય દેશોમાં જવાથી વિવિધ પ્રકારના કઠોર ઉપસર્ગોને લીધે ભાંગી ગયેલો છે એવો ગોશાલક ત્યાં સ્વામીને વિનંતિ કરવા લાગ્યો. ૧૨

[પૃ૦ ૩૨] એક તો તમે હું સ્વરેસ્વર માર સ્વાતો હોઉં તે જોતા છતાં મને વચાવતા નથી અને વીજું તમને જ્યારે ઉપસર્ગો થાય છે ત્યારે મને પણ ઉપસર્ગ થાય છે. ૧૩

વીજું વઠી, પ્રથમ તો લોકો મને જ મારે છે અને પછી તમને તથા રોજ રોજ મોજન માટે પણ મહાક્લેશ મારે મોગવવો પડે છે. ૧૪

તમે ઝુજડ અને એકાંત જગ્યામાં ઉતરવાનું રાખો છો અને માન તથા અપમાનમાં સમ ચિત્તવૃત્તિવાળા છો. તમારા મનમાં નાયક તરીકે તમારે શું કરવું જોઈએ એવો કોઈ તમારી પાસે ધર્મ પળ દેખાતો નથી. ૧૫

ઝરી રીતે તો સેવક સુખી હોય ત્યારે નાયક—માલિક—સુખી ન હોય અને સેવક દુઃખી હોય ત્યારે નાયક દુઃખી ન હોય એમ ન બને એટલે સેવકના સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી હોય એવો નાયક હોવો જોઈએ અને તમારે પળ એમ જ રાખવું જોઈએ. કોઈ પળ સેવક સુખની અભિલાષાને લીધે જ સ્વામીની સેવા કરે છે પળ જ્યાં આવો સ્વામી ન હોય તો શું તે પળ સ્વામી કહેવાય ઝરો ? ૧૬

હું લાંબું જીવન ઇચ્છું છું અને સુખની આકાંક્ષાવાળું મારું મન છે. એટલે હે દેવાર્ય ! આમ છે માટે હવેથી મારે તમારી સેવા કરીને શું કામ છે ? ૧૭

ગોશાલો આમ બોલ્યો ત્યારે સિદ્ધાર્થે તેને કહ્યું કે, તને પાત્રે તેમ તું કરી લે. અમારો તો વ્યવહાર જેમ છે તેમ જ રહેવાનો છે. અહીં અમે તને વધારે શું કહીએ ? ૧૮

આવી રીતે પરસ્પર વાતચીત થઈ અને સ્વામી વૈશાલીને માર્ગે પડ્યા. બીજો એટલે ગોશાલક પળ સ્વામી પાસેથી પાછો વળીને રાજ-ગૃહના માર્ગે ચાલ્યો. રાજગૃહની વચમાં તેને—ગોશાલકને મયંકર મોટું જંગલ આવ્યું. એ જંગલમાં હાથી, સિંહ અથવા વાંદરાં, હરણ, વરુ, વાઘ વગેરે ઘણાં મયંકર પ્રાણીઓ રહેતાં હતાં, આકાશને અડે એવા ઘણાં ઝંચાં લાંબાં વૃક્ષને લીધે એ જંગલ વધું બીહામણું લાગતું હતું.

એવા જંગલમાં 'કોઈ મુસાફર આવે છે કે કેમ ?' એની તપાસ રાખવા ચોરોના સ્વામીએ પોતાના એક માણસને કોઈ ઊંચા વૃક્ષની ટોચે ચડાવીને વેસાર્યો હતો. એ માણસે સ્વચ્છંદ લીલાથી ચાલ્યા આવતા ગોશાલાને જોઈ અને પોતાના સ્વામીને કહ્યું કે, એક નગન શ્રમણ ચાલ્યો આવે છે. [પૃ૦૩૩] તેણે કહ્યું કે કોઈ ઠંટવા જેવી चीज તેની પાસે દેખાતી નથી એટલે જ તે અહીં ચાલતાં વીતો નથી. જો તેની પાસે કોઈ એવી चीज હોત તો તે માણસ વગરની આ અટવીમાં શા માટે પેસત ? અથવા આ કોઈ દુરાચારી હાવો જોઈએ અને આબું રૂપ લઈને અમારો પરિભવ કરવા આવતો હોવો જોઈએ—એમ મને લાગે છે, તો એને અસ્ખલિત ગતિથી આવવા દો. અહીં આવશે એટલે એનો આ દુર્વિનય દૂર કરીશું. એ બંને એમ બોલતા હતા ત્યાં ગોશાલો તેમની પાસે આવી પહોંચ્યો. પછી તો તેમણે દૂરથી જ અભિલાષા સાથે કહ્યું કે, હે મામા ! આવો, તમને અહીં સ્વાગત છે. આમ કહોને ગોશાલાને હાથમાં પકડ્યો, પીઠભર ડુંધો કર્યો અથવા ડુંધો કર્યો એટલે વાંકો વાળ્યો. મરણના ભયની વીકથી તેણે પીઠ ડુંધી કરી એટલે તે ઘોડાની જેમ પીઠભર ડુંધો થયો—વાંકો વાળ્યો. પછી તો પાંચસો ચોરો સાથે ચોરનો સ્વામી અનુક્રમે એટલે એક એક પછી એક જણ તેના ઉપર સવાર થઈને તેને ઘોડાની પેઠે લાંબો વસ્ત્ર ચલાવ્યો, હવે તો એ (ગોશાલો) ખૂંચ, તરશ અને થાકનો માર્યો હેરાન હેરાન થઈ ગયો, તેના પ્રાણ કાંઠે આવી ગયા. એવો થઈ ગયો ત્યારે તેને છોડી દીધો. પછી એ ચોરો પોતાને અભિમત્ત સ્થાને ગયા. ગોશાલો પણ ખૂંચ જ થાકી ગયેલો હતો અને જાણે મોગરીના ઘા પડવાથી જર્જર થઈ ગયો

હોય અથવા જાણે કોઈએ વજ્રથી તેને માર્યો હોય એવો તે મૂર્છિત થઈને તરુલંડની છાયામાં થોડીવાર પડચો રહ્યો, પછી શીતવાયુની લહેરો આવવાથી તેની મૂર્છા વઢી, તેનામાં માન—ચૈતન્ય આવ્યું અને શોક કરવા લાગ્યો. કેવો રીતે શોક કરવા લાગ્યો ?

હિતના અર્થી એવા મેં બુદ્ધિ નાસી ગયેલી હોવાથી હાય ! હાય ! આ સ્વૂબ સ્વરાબ કર્યું કે, અચિત્ય માહાત્મ્યથી ભરેલા એવા તે સ્વામીને —મહાવીરસ્વામીને છોડી દીધા. ૧

એ મારો સ્વામી તદન નિર્દોષ છે છતાં હતાશ થયેલા મેં કુવિકલ્પો કરીને તેમની જે અવજ્ઞા કરા તે સ્વેચ્છા આસ્વેચ્છા આ રીતે મારે માથે આવી પડી. ૨

તેમના જ પ્રભાવથી હું દુઃખશીલ હોવા છતાં પહેલાં મારો નભાવ અનેક સ્થાનોમાં ધતો આવ્યો છે માટે હવે હમણાં તો તેમના વિના મારું જીવન ટકશે નહીં. ૩. અથવા—

સારી રીતે વિચાર કર્યા વિના જે કાર્યો સહસા કરવામાં આવે છે તે છેવટે અપથ્ય ભોજનની પેઠે દુઃખો જ આપે છે ૪.

[૫૦૩૪] મને લાગે છે કે આવા આવા બાના નીચે જ કૃતાંત મને છલ્લા ઇચ્છે છે. એમ ન હોય તો મને આવી કુમતિ સૂઝે જ કેમ ? ૫

તો હવે શરણરૂપે કોનું સ્મરણ કરું ? અથવા કયા ઉપાયને સ્વીકારું અને કોની આગળ મારા દુઃખની વાત કરી નિશ્ચિત થાઉં. ? ૬

અથવા હવે વિકલ્પો કરીને શું કરું ? આ ત્રણ લોકમાં એ નાથને મૂકીને—એ નાથ વિના મને કોઈનોય સહારો મલવાનો નથી માટે

હવે તેની જ માઠ કાઢું. ૭

આ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને એ મયંકર જંગલને સંસારની પેઠે વટાવી ગામો અને નગરોમાં સ્વામીની તપાસ કરતો કરતો ગોશાલો હિંડવા-ફરવા લાગ્યો. ૮

આ તરફ મહાવીર ભગવાન ક્રમે ક્રમે પર્યટન કરતા વિશાલ શાલ-વલયથી વીંટાયેલ મદનોન્મત્ત રામા જેવી સુંદર એવી વિશાલા નગરીમાં પહોંચ્યા. ત્યાં પહોંચીને ઘણા લુહારો વાપરે એવી લુહારની સર્વ સાધારણ શાલામાં-કોડમાં ધ્યાન ધરીને રહેવાનું તેમણે વિચાર્યું. પછી તે કોડની આસપાસ રહેતા માણસોની અનુમતિ મેળવીને તેઓ ત્યાં ધ્યાનમુદ્રાએ રહ્યા. હવે એમ બન્યું કે એક કોઈ લુહાર માંદો પડી ગયો હતો અને છ મહિના માંદો રહી પછી સાજો સારો થઈ ગયેલો, એટલે તેઓ સારી તિથિ અને મુહૂર્ત જોડીને માંગલિક રીતે વાજતે-ગાજતે પોતાની એ લુહારોની કોડમાં કામ પર ચડવા સારુ જવાનો વિચાર કર્યો. તે વખતે એ લુહારના શરીર ઉપર ચંદનનો લેપ કરવામાં આવેલો. મહાદેવનું હાસ્ય અને કાશના ફૂલ જેવાં ધોળાં વસ્ત્ર તેણે પહેર્યાં હતાં. તેના માથા ઉપર ધરો, આંખા ચોખા અને સરસવ મૂકેલા હતા અને તેની પાછળ સ્વજનો ચાલતા હતા, એ રીતે વરઘોડો કાઢીને તે જ કોડમાં (જ્યાં ભગવાન ધ્યાનમાં રહ્યા હતા ત્યાં) તે આવી પહોંચ્યો. તેણે આવતાં જ પોતાની સામે ઊભેલા અને નવસ્ત્રા-વસ્ત્ર વગરના

૧. વિશાલશાલવલય એટલે નગરીના પક્ષે વિશાલા નગરી વિશાલ અને વલય-ગોળ કિલ્લાથી વીંટાયેલ છે અને સ્ત્રીપક્ષે સ્ત્રી વિશાલ-પહોળી સાલ સાઢી-અને વલય-બલોયાં-કંકણોથી-વીંટાયેલ છે.

जिनवरने जोया. जोतां ज तेने एम थयुं के “ आ तो अमंगल थयुं” एटले अमंगल आ नागा ऊभेलाने ज करुं एम विचारी ते लोढानो मोटो भारे घण लइने स्वामीने मारवा दोडचो. एवामां ते ज वखते इन्द्रने विचार थयो के ‘स्वामी अत्यारे कयां विहार करे छे ?’ ए जाणवा माटे अवधिज्ञाननो प्रयोग करुं. इन्द्रे अवधिज्ञाननो प्रयोग करतां ज ‘पेलो सूथार घण लइने स्वामीने मारवा दोडे छे’ ए दृश्य जोयुं अने ए जोतां ज आंखर्मीचे एटली ज वारमां कानमां मणीनां कुंडल हली रड्या छे अेवो ते इन्द्र पोते भगवाननी पासे ते ज कोडमां आवी पहींच्यो अने स्वामीने मारवा माटे घण लईने दोडनार ए लुहारना माथा उपर ज [पृ० ३५] पोतानी शक्तिथी ते घणने पाडचो. लुहारना माथामां घण पडतां ज ते मरण पाभ्यो, पळी त्रण प्रदक्षिणा करतो इन्द्र नमन करीने जगना गुरु एवा भगवानने कहेवा लाग्यो के, हे स्वामी ! तमे अनुपम कल्याणोना कारणभूत छो, लोकोना लोचनने आनन्द आपनारा छो, छतां तमने जोइने आ पापीओ कई रीते तमारा उपर द्वेष करी रड्या छे ? १

मन वचन अने शरीर द्वारा एटले त्रिकरण द्वारा खरेखर माणसोनी रक्षा करवा तमे इच्छो छो छतां तमाग उपर लोकोनी बुद्धि दुष्ट रीते केम चाले छे ? २

शुं कोइ एवो होइ शके जे अमृतने विष रूपे समजे अर्थात् एवो कोई मूरख होय के जे अमृतने पण विष समान समजे ? अथवा जेओनां हृदय मूढताथी भरेलां छे एमनी ज आवी बुद्धि होई शके. ३

खरेखर, अमारुं देवपणुं अने तेना महिमानी संपदा विफल छे,

કેમકે એ સંપદા તમારી આપત્તિનું નિવારણ કરીને કૃતાર્થ થઈ શકતી નથી. ૪

જ્યાં સુધી તમારી પાસે રહીને જ તમારી સેવા કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી અમારામાં સ્વેચ્છ પ્રભુભક્તિ છે એમ સર્કર્ણ—ઢાહ્યા લોકો શી રીતે જાણી શકે ? ૫

આ પ્રમાણે ઇન્દ્ર ભગવાનને લાંબા વસ્ત્ર સુધી ઉપસર્ગ કરનાર મનુષ્યને દોષ દર્દીને અને પોતાની ભક્તિ પળ દોષવાઢી છે એમ જણાવીને સારી રીતે દુઃસ્વી થઈને ભગવાનને નમી અદ્શ્ય થઈ ગયો. ૬

પઢી વિહાર કરતા સ્વામી પળ ગામાગર નામના સંનિવેશમાં પહોંચ્યા, ત્યાં બિભેલક નામનો યક્ષ રહેતો હતો. તેને પૂર્વભવમાં સમ્યક્ત્વ થયું હતું, પ્રતિમા સ્વીકારેલા ભગવાનને જોઈને તેના મનમાં પરમ પ્રમોદ થયો અને પારિજાતકની તાજી મંજરીના પરિમલથી જેના ઉપર ભમરાઓ સેંચાઈ આવેલા છે એવી એ મંજરીઓ વઢે તથા ઉત્તમોત્તમ ચંદનથી મિશ્રિત કેસર અને હિમ-કપૂરના વિલેપન વઢે સ્વૂબ આદર સાથે ભગવાનની પૂજા કરવા લાગ્યો.

હવે વઢી એ બિભેલક યક્ષ પૂર્વ ભવમાં કોળ હતો ? તેની વાત કહેવાની છે.

[પૃ૦ ૩૬]મગધ દેશમાં સિરિપુર નામના નગરમાં મહાસેન નામે રાજા હતો. તેની સ્ત્રીનું નામ સિરી—શ્રી. તે સિરીને તમામ જ્ઞાન વિજ્ઞાનમાં અને કલાકલાપમાં કુશલ એવો સુરસેન નામે પુત્ર હતો. આ સુરસેન યુવાન થવા છતાં ઉત્તમ રૂપ સૌન્દર્યવાઢી સ્ત્રીઓ તરફ આંસ્ર માંડતો નથી. તેને પરળવા વિશે ઘણું ઘણું

કહેવામાં આવ્યું છતાં પાણિગ્રહણની વાતને સ્વીકારતો નથી પણ તે યાગી મુનિવરની માફક વિકારનો ત્યાગ કરીને અથવા પરગવાના વિચારનો ત્યાગ કરીને ચિત્રો ચિતરવામાં અને પત્રચ્છેદ્ય એટલે જુદી જુદી રીતે પાંદડાઓમાં આકૃતિઓ કાઢવી એ જાતની કલા અને એવી બીજી કલાઓના વિનોદ દ્વારા વસ્તુને વીતાવે છે.

સુરસેનનો પિતા રાજા મહાસેન તેના પુત્રની આવી રીતિ જોઈને બહુ વ્યાકુલ થાય છે અને અનેક મંત્રવાદીઓને તથા તંત્રવાદીઓને તથા એવા પ્રકારના માનસિક રોગને જાળનારાઓને પોતાના પુત્રની હકીકત કહી સંભળાવે છે, એ મંત્રવાદીઓ વગેરે પણ વિવિધ ઉપાયોને અજમાવે છે પણ કોઈ પણ રીતે સુરસેનકુમારનો વિચાર બદલી શકાતો નથી.

હવે એકવાર ઉત્તમ હાથી ઉપર બેસીને પોતાના પરિવાર સાથે રાજા નગરની બહાર રાજવાટિકાએ નીકળ્યો. ૧

વિવિધ સ્થાનોમાં થોડી થોડી વાર ફર્યો અને હાથી તથા ઘોડાઓને દોડાવવાની વા પલોટવાની પ્રવૃત્તિ જોઈ પછી તે જ્યારે પાછો ફર્યો ત્યારે તેણે નગરની તમામ લોકોને ત્યાં વગીચા તરફ આવતા જોયા. ૨

૧ રાજવાટિકા એટલે રાજાની ઘાડી-બગીચો-એવો 'રાજવાટિકા'નો શબ્દાર્થ છે. કેલવાયેલ સેના જે સ્થળે પોતાની પરેડ કરતી હોય તેની સલામી હેવાને માટે જવાની પ્રવૃત્તિને પણ રાજવાટિકા કહેવાય છે. અથવા રાજા પોતાના દલ-બલ સાથે જે ખાસ સવારી કાઢે તેને પણ રાજવાટિકા કહેવામાં આવે છે.

ए लोको तो कोई रथ उपर बेसीने उतावळा उतावळा आवता हता, कोई घोडा उपर, कोई यान—गाडा उपर, कोई पालखीमां बेसीने आवता हता अने कोई पगे चालीने जलदी जलदी आवता हता. तेमणे पहरेलो पोशाक घणो सुन्दर—देखावडो हतो. ३

ए लोकोने जोईने राजाए कहुं के एटले पूछ्युं के, नगरना आ लोको पोतानां बीजां बीजां कार्यों छोडीने आ एक मार्गं केम जाय छे ? ४

आजे कोई अमुक नटनी रमत नथी तेमज कोई—खास—देवनो महोत्सव नथी तेम कोई नाटक जोवा वगैरेनुं कौतुक पण देखातुं नथी. ५

आ सांभळीने राजानी साथे रहेला लोकोए कहुं के, हे देव ! छुं तमे आ वात जाणता नथी ? अहीं वहारना बगीचामां सूरप्रभ नामना आचार्य पधारेला छे. ६

[पृ० ३७]जे आचार्य अतीत अने अनागतना तमाम भावोने जाणे छे एटले अतीत अने अनागतनी वस्तुओना के बनावोना संदेह रूप अज्ञानना अन्धकारने दूर करीने तेमणे जगतमां कीर्ति प्राप्त करेले छे अने पोताना सूरप्रभ (एटले सूर्य जेवी प्रभावाळा) नामने सार्थक करेले छे. ७

जे लोको अनेक जातना रोगोथी घेरायेला छे छतां तेमना चरण-कमळनी धूळनो स्पर्श करतां ज तत्काळ कामदेव जेवा सुन्दर शरीरवाळा थई जाय छे. ८

तमाम तीर्थोनी पूजाना न्हवणना पाणीवडे जेम तमाम पाप-

રૂપ મેલ નાશ પામે છે તેમ આચાર્યનું દર્શન પળ એ પવિત્ર પાણી જેવું પોતાના સમસ્ત પાપોનું ધ્વંસક છે એમ આ લોકો સમજે છે એટલે આચાર્યના દર્શન વડે પોતાના આત્માને પાપરહિત થયેલો ગણે છે. ૯

જે લોકો ભારે અભિમાનને લીધે પોતાના માતા-પિતાને પળ પ્રણામ કરતા નથી તેમના પળ માથા ઉપર આ આચાર્યના ચરણના નખના કિરણો શિખરની પેઠે થયેલા છે. ૧૦

તે આચાર્યને વંદન કરવા એટલે એમના પાદોમાં વંદન કરવા નગરીના આ બધા લોકો જઈ રહ્યા છે. દેવ ! તમારે પળ એ આચાર્યના ચરણકમળના દર્શન માટે જવું જોઈએ એ યુક્ત છે. ૧૧

આ સાંભળીને મનમાં વિસ્મય પામેલો અને કુતૂહલ પામેલો રાજા જ્યાં એ આચાર્ય છે તે વન તરફ તત્કાલ જવા લાગ્યો. ૧૨

તે તરફ જતાં દૂરથી જ પરમભક્તિને લીધે હાથી ઉપરથી રાજા ઉતરી ગયો અને મુનિનાથને વંદન કરીને જમીનની પીઠ ઉપર તે બેઠો. ૧૩

આચાર્ય પળ પોતાના દિવ્યજ્ઞાન રૂપ નેત્ર વડે તેની—રાજાની-યોગ્યતા જોઈને ગંભીર વાણી વડે આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા—ઉપદેશ દેવા લાગ્યા.—૧૪

હે ઉત્તમપુરુષ ! સંસારમાં મનુષ્યનો અવતાર મલ્લવો એ જ સૌથી પહેલાં કઠણ છે. તેમાં પળ કુલ, રૂપ અને આરોગ્યની નિરૂપચરિત—સ્વરેસ્વર—સામગ્રી પામવી એ પળ દુર્લભ છે. ૧૫

તેમાં પળ ઉત્તમ હાથી ઘોડા યોદ્ધાઓ અને રથોના સમૂહયુક્ત તથા વિપુલ ધનમંડારોવાળું અને વીક્રથી ધરધરતો સામન્તોનો સમૂહ

જેને પગે પડે છે એવું નરપતિપણું મઠ્ઠવું પળ દુર્લભ છે. ૧૬

[પૃ૦ ૩૮] તેમાં શાસ્ત્રોના અર્થો સમજવામાં વિચક્ષણ અને સંસારથી અત્યંત વિરક્ત એવા કુશલ પુરુષો સાથેની થોડીવાર માટેની પળ ગોષ્ઠિ ઇટલે સોબત મઠ્ઠવી તો ભારે દુર્લભ છે. ૧૭

આ તમામ चीજો પુણ્યના પ્રકર્ષને લીધે તને સાંપડેલ છે માટે હવે હિંસા, અસત્ય, ચૌર્ય, પરિગ્રહ અને અનાચારોથી વિરમણ કરવા —અટકવા માટે ઇટલે હિંસા વગેરેનો ત્યાગ કરવા માટે તારે સવિશેષ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. ૧૮

વઢી, નીતિપરાયણ રહેવા માટે, ઉત્તમ ગુણો મેઢવવા માટે અને દુઃખી જનોને જોઈને તેમના તરફ કરુણા રાખવા માટે તથા ધર્મથી જે કાર્યો વિરુદ્ધ છે તેમનો ત્યાગ કરવા સારુ અને પરલોકમાં હિત થાય એવો વિચાર કરવા સારુ તારે યત્ન કરવો જોઈએ. ૧૯

વઢી. ક્ષણભંગુર સંસારના ભાવોનો વિચાર કરવા માટે અને વૈષયિક સુખો તરફ વિરાગ કરવા માટે તમારા જેવા પુરુષે પોતાના મનને નિત્ય પ્રવર્તાવવું જોઈએ. ૨૦

આ પ્રમાણે ગુરુનો ઉપદેશ સાંભલ્યા પછી રાજાનું અને નગરના લોકોનું મન હર્ષવાઢું થયું અતે તમે ‘ જે ઉપદેશ આપેલ છે, તે બધો બરાબર છે’ એમ સ્વીકારીને તે બધા પોતપોતાના ઘર તરફ વઢ્યા. ૨૧

પળ, જેની હકીકત આગઢ જળાવેલ છે એવા સૂરસેન નામના પોતાના પુત્રની હકીકત વિશે પૂછવા માટે રાજા થોડુંક ચાલ્યા પછી તરત જ પાછો વઢ્યો. ૨૨

પછી એકાંતમાં બેસી આચાર્યને વંદન કરીને રાજા એમ કહેવા

લાગ્યો કે, હે ભગવન્ત ! તમારા જ્ઞાનના પસાર સામે કાંઈ પળ અજાણ્યું નથી. ૨૩

તો મારો પુત્ર વારંવાર કહેવા છતાં અનેક યુક્તિ પ્રયુક્તિઓ દ્વારા સમજાવ્યા છતાં પરણવાનું નામ પળ સાંભળવા ઇચ્છતો નથી, તેનું શું કારણ છે તે તમે કહી સંભળાવો. ૨૪

શું એને સંસારનો ભય છે ? અથવા કોઈ ભૂત, પિશાચ વગેરેના વઠગાડને લીધે તે છઠ્ઠી ગયેલ છે ? અથવા તેના શરીરમાં ધાતુઓનો વિપર્યાસ છે ? અથવા તેને કોઈ ક્રૂરગ્રહના નડતરની પીડા છે ? ૨૫

રાજાના આ પ્રશ્નોનો જવાબ આપતાં ગુરુ બોલ્યા—હે ઉત્તમ પુરુષ ! જે તમે કારણો કહ્યાં છે એની કોઈ શંકા કરવાનું કારણ નથી. માત્ર પૂર્વ ભવમાં એણે જે કર્મ બાંધેલ છે એ સિવાય બીજા કોઈ કારણનો વિચાર કરવા નકામો છે. ૨૬

[૫૦૩૯] સંયોગ, વિયોગ, ઉત્પત્તિ, પ્રલય, સુખ, દુઃખ વગેરે તમામ ક્રિયાઓમાં તમામ અવસ્થાઓમાં પળ માણસ ઉપર કર્મ જ સરસાઈ ભોગવે છે. ૨૭

આ સાંભળીને રાજા બોલ્યો—હે ભગવાન્ એણે પૂરવ જન્મમાં શું કર્મ કરેલ છે ? એ વિશે તમે કહો. એ અંગે મને એટલે મારા મનમાં મોટું કૌતુક છે. ૨૮

હવે આચાર્ય બોલ્યા—હે મહારાજ ! તારો આ પુત્ર પૂર્વભવમાં શંખ-પુર નગરમાં ચારુદત્ત નામનો વાણિયાનો પુત્ર હતો. એ ચારુદત્ત રૂપ, લાવણ્ય, સૌભાગ્ય વગેરે ગુણોથી યુક્ત હતો, તેણે એક વાર અકારણ કોપેલી એવી પોતાની સ્ત્રીને કઠોર કડવાં વચનો વડે તિરસ્કાર કરી

रीसे भराईने एम कहुं के—हे पापण ! हुं तेवी रीते करीश जेथी तुं दुःखी दुःखी थईने जीवीश. सामुं ते स्त्रीए चारुदत्तने कहुं के, तारा बापने गमे ते करी नाखजे. पछी ते चारुदत्त पोताना एक मशकरा साथी साथे बीजा कोई कन्या साथे परणवाना विचारथी दक्षिणदिशा तरफ जवा लाग्यो, जल्दी जल्दी प्रयाण करतो ते ज्यां उत्तमोत्तम स्त्रीरत्नो सांपडे छे एवी कांची नगरीमां पहाँच्यो. ते नगरीमां प्रवेश करतां तेणे बाळकोने परस्पर क्रीडा करतां—रमत रमतां जोयां अने ते बाळकोमांना एक बाळके पोताना हाथमां रहेली सुगन्धी मालतीनी माळा बीजा बाळकना कंठे पहेराववा मांडी पण ते जेने पहेराववा मांडी तेनाथी वळी बीजा ज बाळकना कंठमां जईने पडी—ए पण चारुदत्ते जोयुं. ते जोईने चारुदत्ते विचार कर्यो—अहो आ केवुं सारुं शुक्रन थयुं. पण तेनो परमार्थ समजवो कठण छे. जेने आ माळा पहेराववानी हती तेना कंठमां न पडतां ए बीजाना ज कंठमां जईने पडी ए वातनो परमार्थ समजातो नथी अथवा आवो विचार करीने शुं फायदो ? मारुं धारेळुं काम पार पडी जाय एटले एनी मेळे ज ए शुक्रननो अर्थ समजवामां आवी जशे—एम विचारीने ते पोताना स्वजन वर्गना घरे गयो. त्यां जतां स्वजनोए स्नान विलेपन भोजन वगरेथी तेनो आदर कर्यो, ते त्यां केटलाक दिवसो रह्यो. प्रसंग आवतां पोते शा माटे अहीं आवेल छे ते पोतानुं आगमन प्रयोजन स्वजनोने तो कही संभळाव्युं. स्वजनोए एने घणी रीते एटले घणी युक्ति-प्रयुक्तिओ द्वारा आ काम करवानो निषेध कर्यो.

हवे आ तरफ—ते ज नगरमां गंगदत्त शेठनी कनकवती

નામની કન્યા [૫૦૪૦] અનુપમ રૂપ, યૌવન વગેરે ગુણોથી યુક્ત હતી. તે પોતાની સસીઓ સાથે બગીચામાં જઈ ફૂલોને વીણતી હતી ત્યારે ત્યાં તેણી સિરિદત્ત નામના એક જુવાન વાણિયાને જોઈને તેના ઉપર મોહી પડી અને એ જ વખતે કનકવતી ઉપર કામે હવે પોતાના બાળોના પ્રહાર કરી તેને ઘાયલ કરી નાસી. પછી તે કેમે કરીને એટલે મહામુશીબતે પાછી વઠી પોતાને ઘરે આવીને એકદમ ઢીલી થઈને સુસ્વશ્યામાં પડી. કનકવતીની વ્યાકુલતા જોઈને તેના ઘરનાં માણસો ભેગાં થઈ ગયાં, તેમણે તેણીના શરીરના સમાચાર પૂછ્યા પછી કશો જ ઉત્તર ન મળતાં તે લોકોએ તત્કાલ પૂરતા ઉપચાર કર્યા. હવે તે યુવાન સિરિદત્ત પછી કનકવતીને જોવાથી પોતાનું હૃદય સ્વોઈ બેઠો અને તેનું શરીર પણ તત્કાલ કામદેવની અગ્નિની જ્વાલાઓથી સ્વર્ણ ગયું, તેને ક્યાંય પણ ચેન નથી. અને કમલની પાંચડી જેવી આંખવાળી તે કનકવતીનો જ સતત વિચાર કરતો રહેવા લાગ્યો. એવામાં એ સિરિદત્તને એક પરિવાજિકા મળી અને તેણીએ તેને પૂછ્યું કે, હે પુત્ર ! આમ કેમ તારી આંખો શૂન્ય—ઝૂંડ થઈ ગઈ છે. તેણે પરિવાજિકાને કહ્યું—હે ભગવતી ! હું શું કહું ?

સ્ત્રીલેલા કમલ જેવી લાંબી આંખવાળી એક અવલા હોવા છતાં તેણીએ મારું હૃદય હરી લીધેલ છે. આ જોતાં મને મારું પુરુષપણું નિષ્ફળ જણાય છે. ૧

વઠી, એ પૂનમના ચન્દ્રની જેવા મુખવાળી માત્ર આટલું કરીને જ અટકી નથી પણ હવે તો તે સ્વેચ્છ મારું જીવન પણ હરવા તત્પર થઈ છે. ૨

આવી પરિસ્થિતિ મારી છે તો હે ભગવતી ! તું કાંઈ આ બાબત વિચાર કરીને ઉપાય બતાવ જેથી કરીને આ માણસ મનનો પરિતાપ શાંત થતાં સુખે રહી શકે. ૩

પરિત્રાજિકાએ કહ્યું—પુત્ર ! સ્પષ્ટ શબ્દમાં તારી વાત કહે, પછી તે સિરિદત્તે કનકાવતીના દર્શનનો વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો. સાંભળીને પરિત્રાજિકા બોલી—હે પુત્ર ! તું વિશ્વાસ રાખ અને નિશ્ચિંત થા. હું એવો પ્રયત્ન કરીશ જેથી તું તે કનકાવતી સાથે નિરંતર સંબંધનું સુખ અનુભવી શકીશ. તેણે કહ્યું—જો તારી કૃપા થાય તો બધું જ થઈ જશે. આમ કહેલ વાત સાંભળીને પછી તે પરિત્રાજિકા ગંગદત્ત-શેઠને ઘરે પહોંચી. ત્યાં તેણીએ જોયું કે ગંગદત્તશેઠનો બધો પરિવાર દુઃખી છે અને કનકાવતીનું શરીર પણ કોઈ પીડાથી દુઃખી છે.

[૫૦ ૪૧] આ જોઈને પરિત્રાજિકાએ કહ્યું—આ કનકાવતીના શરીરમાં તકલીફ જણાય છે તેનું શું કારણ છે ? પરિવારના લોકોએ કહ્યું—હે ભગવતી ! અમે જાણતા નથી. પછી પરિત્રાજિકા બોલી—જો એમ છે તો તમે બધા દૂર સ્વસી જાઓ, થોડીવાર અહીં એકાંત કરી ઘોંટાળે અહીં કોઈ માણસ ન હોય એમ કરી ઘો. આ કાંઈ સામાન્ય દોષ-રોગ નથી, જો આ રોગ તરફ બેદરકાર રહેવામાં આવે તો જીવિતને પણ નાવૃદ્ધ કરી દે. આ સાંભળીને પરિજને પરિત્રાજિકાને બેસવા માટે આસન આપ્યું અને ત્યાં કનકાવતીની આસપાસ એકાંત કરી આપ્યું પછી પરિત્રાજિકાએ વધારે વચ્ચે સુધી કાંઈ આડીઅવળી આમ-તેમ ચેષ્ટા કરીને મોટો દેખાવ કરીને અમુક પ્રકારની મુદ્રાનો વિન્યાસ કર્યો ઘટાળે અમુક જાતના સ્વાસ વિશેષ આકારમાં તે બેઠી અને મંત્રના

સ્મરણનો પ્રારંભ કર્યો, ફૂલ તથા ચોखा ઉછાळીને જોગણીઓના મંડळનું પૂજન કર્યું, હુંકાર કરવા લાગી અને કનકાવતીની ઁવૂબ પાસે જઈને—તેના કાન પાસે જઈને મહામન્ત્રની પેઠે પેલા જુવાન વાણિયાના સમાચાર કહી સંભळाવ્યા. કનકાવતી પળ ં સમાચાર સાંભळી પાळી ંકદમ સાજી થઈ ગઈ હોય તેમ રાજી થઈને કહવા લાગી—હે ભગવતી ! હવે તમે જ મારે સારુ પ્રમાણરૂપ હો ંટલે તમે કહો તેમ કરીશ. હવે તમે ગમે તેમ કરીને ંવો પ્રબન્ધ કરો જેથી તેની સાથે મારો સંયોગ નિરંતર થાય. પરિત્રાજિકા બોલી—ંમ કરું હું. હવે તેને પાન—નાગરવેલનું પાન—તાંબૂલ આપવામાં આવ્યું અને તે ંઠી. પછી પરિત્રાજિકા ં પેલા જુવાન વાણિયાની પાસે પહોંચી આ બધી હકીકત કહી. ં વાણિયા ં પળ ઉત્તમ વસ્ત્રો વગેરે આપીને તેનો સત્કાર કર્યો. હવે બીજે કોઈ દિવસે પરિત્રાજિકા ં તે બન્નેને આમ કહું—આજે રાત્રે વે પહોર વીત્યા પછી સારું સુહૂર્ત હો માટે તમારે બન્ને ં ભગવાન કુસુમાયુધના મંદિરમાં જવું અને ત્યાં વિવાહ કરી લેવો. તે બન્ને ં પરિત્રાજિકાની આ વાત સ્વીકારી.

હવે આ તરફ પેલો ચારુદત્ત જે પોતાના વિવાહ માટે કાંચી નગરીમાં આવ્યો હતો અને તેના સ્વજનો ં ં માટે ના પાડી હતી તેનું કામ સિદ્ધ ન થવાથી તેને શોક થયો ંટલે તે પોતાના સહાયક સાથે ત્યાંથી સ્વજનને ંરેથી નીકळી કુસુમાયુધના તે જ મંદિરમાં આવી રાત્રે સૂઈ રહ્યો, ત્યાં ક્ષણવાર ંઘ આવી ંટલામાં જ તે જાગી ગયો અને તે ‘ંકને કંઠે નાસવાની માळा બીજાના કંઠમાં પડી ગઈ’ ં પૂર્વે જોયેલા બનાવનો વિચાર કરતો પેલા મંદિરમાં બેઠો હો તેવામાં જ ંરના લોકો

न जाणे एम कनकावती ए मंदिरमां धीमे धीमे पगलां मांडती आवी
 पहोंची, आवी तो पहोंची पण तेने समयनुं भान न रहुं एटले मध्य-
 रात्री थया पहेलां ज ते मंदिरमां पहोंची, तेनी पाळळ ज परणवा
 माटे एटले विवाह माटे जे उचित उपकरणो जरूरी छे तेने हाथमां
 राखी परिव्राजिका पण आवी. कुसुमायुधनी पूजा करी अने परिव्राजिका
 [पृ०४२] पण गाढ अन्धकारमां मंदिरनी अन्दर हाथ फेरवतां फेर-
 वतां चारुदत्त मल्यो. चारुदत्तनो स्पर्श थतां तेने एम लाग्युं के पोते
 पेला वाणियाने मंदिरमां आववानुं कही आवी हती ते कदाच आ
 सूतेलो माणस होय एवी शंकाने लीधो सूतेला माणसना कान पासे
 जईने ते बोली—अहो ! आम केम मोडुं करे छे ? आ हाथमां आवेल
 लग्ननुं प्रशस्त मुहूर्त तो जवा लाग्युं छे. आ सांभळीने चारुदत्ते
 विचार्युं के, मने एम माळम पडे छे के विचारी आ बोलनारीए पहेलां
 कोइ पुरुषने अहीं आववानो संकेत करेलो लागे छे अने तेथी मने ते
 आवेलो समजीने बोलावे छे तो ज्यां सुधी पेळो संकेत आपेलो माणस
 न आवी पहोंचे त्यां सुधीमां हुं पेळी फूलनी माळावाळा बनावने
 यथार्थ—स्वरा अर्थमां साचो करी दउं, एम विचारीने ते झट उठचो,
 तेने कुसुमायुधनी सामे लई जई तेना चरणोमां नमाव्यो अने
 कनकावतीनो सहज लाल हाथ तेना हाथमां रखाव्यो एम करीने
 संक्षेपमां बाकीनो ते समयने योग्य विवाहविधि करावी दीधो. आ
 रीते विवाहनो विधि पूरो थई गया पळी कनकावती ते परिव्राजिकाने
 पगे पडी अने तेने पोताने स्थाने जवा माटे विदाय आपी. पळी
 कनकावतीए पोते परणेला पुरुषने कहुं—हे आर्यपुत्र ! आ जातनो

व्यवहार करवामां उत्तम माणसोनी संमति नथी होती माटे केटलाक दिवस आपणे अहींथी बीजे ठेकाणे बहार जइने रहेवुं जोईए. चारुदत्ते कनकावतीनी आ वात मानी. पछी ते बन्ने कुसुमायुधना मंदिरमांथी बहार नीकळ्यां. हवे चारुदत्तनो साथी ते मंदिरमां ज सूतो हतो तेने आ समाचार कहेवा चारुदत्ते विचार कर्यो अने पछी ते एकलो 'अरे ! कुसुमायुध भगवानने पगे पडवुं तो रही गयुं' एवुं बानुं करीने ए मंदिरमां पाछो गयो अने तेणे भरऊंघमां पडेलो पोताना मश्करा सहकारीने जगाडीने रात्रे थयेला पोताना विवाहना खबर आपी दीधा. ते साथीए चारुदत्तने कहुं—हे चारुदत्त ! जो एम बनाव बनेल छे तो तुं तने कोइ ओळखे—कळे नहीं ए रीते एकलो ज तेणीनी साथे जा, हुं वळी थोडीवार पछी तारी अहीं ज वाट जोइने आवीश अने तुं ज्यां होईश त्यां तने मळी शकीश. मित्रे आम कह्या पछी चारुदत्ते तेना वचनने मानीने कनकावती साथे बीतां बीतां नगर तरफ प्रयाण कर्युं. हवे आ तरफ पेलो जुवान वाणियो पेली परिव्राजिकाए आपेल संकेत प्रमाणे बे पहोर रात बीती गया पछी पोताने कुसुमायुधना मंदिरमां पहुँचवुं जोईए एम जाणी कुसुमायुधना मंदिरमां ते पहुँच्यो अने चारुदत्तना त्यां सूतेला मश्करा मित्रने कनकावती समजी धीमी वाणीवडे कहेवा लाग्यो के—हे कनकावती ! हवे तुं जलदी आवी जा, हुं आवी गयो छुं. आ वात सांभळी पेलो मश्करो मित्र समजी गयो के कंईक गोटाळो थई गयो छे. छतां ते मश्करो होई केलिप्रिय हतो तेथी तेणे स्त्री बोले ए जातनी भाषा द्वारा धीरेथी जवाब आपी तेनी सामे जइने उभो रह्यो.

पेला युवान वाणियाए पण उतावळने लीधे चित्त स्थिर न होवाथी कोई जातनी तपास कर्या विना अने खरी वातनो विचार कर्या विना ज तेना गळामां फूलनी माळा पहेरावी दीधी अने हाथमां कंकणो बांधीने—पहेरावीने विवाह करी लीधो.

[पृ० ४३] आ वखते चारुदत्तनो पेलो मस्करो साथी खी खी करतो हसतो हसतो बोल्यो—भो ! भो ! महानुभाव ! पुरुष पुरुषने परणे एवो व्यवहार शुं तमारा नगरमां प्रचलित छे ? में ते आवुं क्यांय कोई पण रीते सांभल्युं नथी, जोयुं नथी अने मने तो आ एक आश्चर्य जेवुं लागे छे. एम कहेतो ते मस्करो चारुदत्तनो साथी त्यांथी झपाटा-बन्ध पलायन करी गयो. पेलो जुवान वाणियो तो आ सांभळीने भोंठो ज पडी गयो अने आ प्रमाणे विचारवा लाग्यो—

रे ! हताश हृदय ! तुं आ ज लागनुं छे एटले आ जातनी तारी वंचना थाय तेने ज तुं योग्य छे. हे पापी मन ! कूडकपटनी भरेली एवी स्त्रीओमां तुं विश्वास राखे छे माटे तारी आवी ज वले थवी जोईए. १

तुं एटलुं पण समजतुं नथी के आ स्त्रीओ विविध स्त्रीचरित्रो करनारी छे अने पोतानी चतुराइने लीधे सुरगुरु-बृहस्पतिने पण एकदम ठगी ले छे. २ तथा,

ए स्त्रीओ कोई एकनी साथे स्नेहवाळां वचनो बोली बहु बोल बोल करे छे, बीजाने आनन्दपूर्वक आंखना मात्र चेनचाळा करी पोता तरफ खेंचवो भूलती नथी. ३

બઢી બીજાની સાથે તેનું હૃદય હરી લઈ અટક્યા વગર સ્વૂબ ક્રીડા કરે છે અને બીજાને બઢી લટકા કરીને જ મઢવાનો સંકેત આપે છે. ૪.

હે મૂઢ હૃદય ! સ્ત્રીઓની આ પ્રમાણેની પરિસ્થિતિ છે. એ જોઈ જાણીને એટલે સ્વરી વસ્તુસ્થિતિ જાણીને તું નકામો નકામો સ્વેદ ન કર અને વર્તમાનમાં તારે માથે જે નિયત અથવા પોતાનાં કાર્ય આવી પહેલાં છે તેમાં તું આદેશ પ્રમાણે લાગી જા, ને એટલે તું એમાં જ સુખ માનીને કાર્ય કર. ૫.

એ પ્રમાણે પોતાના હૃદયને સમજાવીને—સ્થિર કરીને એ યુવાન વણિક જેવો ગયો હતો તેવો જ ત્યાંથી પાછો ફર્યો. હવે સૂર્ય-મંઢલ ઝગ્યા પછી પેલો ચારુદત્તનો મસ્કરો સાથી ચારુદત્તને આવી મલ્યો. ચારુદત્ત પળ તેના હાથમાં કંકળ બાંધેલું જોઈને બોલી ડઠચો—અરે ! તું તાજો જ પરણેલો હોય એવો દેસાય છે તો તારી સ્ત્રીને તો બતાવ. એ મસ્કરા સાથીઓએ સ્વૂબ મોટેથી હસીને કહ્યું—હે પ્રિયમિત્ર ! તારી કૃપાથી હું પોતે જ મારી માર્યા—સ્ત્રી હું. ચારુદત્ત બોલ્યો—એ કેવી રીતે ? પછી તે મસ્કરા સાથીએ આગઢનો એટલે રાત્રે બનેલો બધો જ બનાવ યથાસ્થિત વર્ણવી બતાવ્યો. આ સાંમઢીને કનકાવતી સ્વરી વાત પામી ગઈ અને લાજ શરમ છોડીને હસવા લાગી. કનકાવતીને સ્વર પઢી ગઈ કે જે યુવાનને તે પરણવા ઇચ્છતી હતી તેને બદલે બીજા યુવાનને તે પરણી છે. પળ પોતે પરણેલા આ ચારુદત્ત નામના બીજા યુવાનમાં રૂપનો અતિશય જોઈને પછી તે તેમાં જ એટલે [પૃ૦ ૪૪] ચારુદત્તમાં જ અનુરાગ રાસવા લાગી ગઈ.

હવે તે બન્ને વચ્ચે પરસ્પર ગાઢ પ્રેમ થઈ ગયો અને એવાં પ્રેમી બનેલાં તે શંખપુર પહોંચ્યાં. પોતાના ઘરમાં તેમણે પ્રવેશ કર્યો અને સુખના સમુદ્રમાં આનન્દપૂર્વક હિલોઝા લેતાં હોય—સારી રીતે તરતાં હોય એ રીતે તેમનો સમય વીતે છે. ચારુદત્તની જેમ તેમ બકતી આગલી સ્ત્રીને કનકાવતીએ ભગાડી મેલી—નસાડી મૂકી. આ રીતે એ કનકાવતીએ તેને નસાડી મેલી તેથી ભોગાંતરાય કર્મ બાંધ્યું. પછી કાલક્રમે મરણ પામી કનકાવતી તિર્યકગતિમાં—પશુયોનિમાં જન્મી. ચારુદત્તે પણ કનકાવતી જેને પરણવાની હતી તે વાણિયાનાં મનમાં વિસંવાદનો પરિણામ પેદા કરવાથી એટલે તે વાણિયામાં નિરાશા પેદા કરવાથી જલદી ક્ષય ન પામે એવું નિષ્ક્રિય ભોગાંતરાય કર્મનું માતું ભેગું કર્યું અને એથી જ તે પણ મરણ પામી તિર્યચયોનિમાં જન્મ્યો. આ રીતે કનકાવતીથી લાંબાં કાળ સુધી વિયોગી બનીને, સંસારમાં લાંબા વખત સુધી ભમીને તેણે કોઈ આચરેલા સદાચારરૂપ શુભ કર્મને લીધે, હે મહારાજ ! તે ચારુદત્ત તારે ઘરે પુત્રપણે જન્મેલ છે. અને તેણે આગળ કહ્યા પ્રમાણે જે ભોગાંતરાય કર્મ બાંધેલ તે હજી પૂરું ભોગવાઈ રહ્યું નથી એટલે બાકી રહેલા એ ભોગાંતરાય કર્મને લીધે તે તારો પુત્ર સુરસેન પોતાની પૂર્વ ભવની સ્ત્રીને નહીં જોતો એટલે જ્યાં સુધી એને પોતાના પૂર્વ ભવની સ્ત્રી ન મળે ત્યાં સુધી તે બીજી કોઈ સ્ત્રીને પરણવાને ઈચ્છતો નથી—ઈચ્છવાનો નથી. આ રીતે સુરપ્રભ આચાર્યે રાજા મહાસેનને તેણે પૂછેલા પોતાના પુત્ર સુરસેનના નહીં પરણવાના પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં તેના પૂર્વભવની હકીકત કહી સંમઝાવી. આ સાંમઝીને રાજાના મનને ભારે વિસ્મય થયો

अने आ हकीकत सांभळी ते पोताना नगरमां गयो अने सूर्यप्रभ आचार्य पण बीजे स्थाने विहार करी गया.

हवे पेली कनकावती लांबा काळ सुधी संसारमां आथडवाथी तेनुं भोगांतराय कर्म मोटे भागे भोगवाई गयुं तेथी घणुं ओळुं थई गयुं, एने लीधे ते कुसुमत्थल नामना नगरमां राजा जितशत्रुने त्यां एनी पुत्रीपणे जन्मी, योग्य वखत थतां ते पुत्रीनुं नाम रयणावली —रत्नावली पाड्युं. हवे ज्यारे ते भरजोवनमां आवी तो पण तेणीने पोताना पूर्वभवना प्रिय पतिमां गाढ स्नेह हतो तेथी ते एना सिवाय कोई पण सुंदर राजकुमारो नो पण अभिलाष नहीं करतां एम ने एम वखत वीतावे छे. हवे एकवार रत्नावलीना पिता राजा जितशत्रुए सांभल्युं के सुरसेन कुमार पण कोई पण स्त्रीने परणवा ईच्छतो नथी अने तमाम स्त्रीओथी पराड्मुख रहे छे. ए रीते ए कुमार तमाम स्त्रीनो द्वेषी छे. आ तरफ पोतानी पुत्री पण रत्नावली तमाम पुरुषोनो द्वेष करनारी छे, एम समजी राजा जितशत्रुने एम लाग्युं के जो कदाच आ वे जणनो एटले पोतानी पुत्री अने पेला सुरसेन कुमार ए बेनो संयोग कराववानी विधिनी मरजी होय, एम विचारिने अने एम थयुं के आ बन्नेनां प्रतिरूपो चितरावीने ए प्रतिरूपोने एक बीजाने देखाडुं तो तेमना बन्नेना मननी खबर पडी जाय. आम विचारिने राजा पोताना पुत्री रत्नावलीना रूप प्रमाणे तेनी एक चित्रपट्टिका तैयार करावी. ए चित्रपट्टिका दूतने सोपी अने तेने राजाए कहुं के —अरे ! तुं [पृ० ४५] आ चित्रपट्टिका लईने महासेन राजा पासे जा अने कहे के राजा जितशत्रुए तमारा पुत्र सुरसेन

કુમારને પોતાની પુત્રીને વરાવવાની વાત કહેવા માટે મને મોકલ્યો છે અને પ્રસંગે આ ચિત્રપટ્ટિકા તેને વતાવજે અને કુમારના રૂપની પળ આવી જ ચિત્રપટ્ટિકા લઈને તું પાછો જલદી આવી જજે. એ દૂત ગયો, જઈને રાજાને મળ્યો અને યુક્ત પ્રસંગે પોતાના આવવાનું પ્રયોજન પળ કહી સંભળાવ્યું. દૂતની વાત સાંભળીને રાજાએ પળ કહ્યું કે—મો ! આ તારી વાત હું સમજ્યો પળ કેવલ દૂર રહેલી રાજકુમારીના રૂપને જોયા વિના જ અહીં રહેલો મારો કુમાર તેના તરફ સ્નેહને શી રીતે ધારણ કરે ? અથવા જે કુમારના સ્વરૂપથી અજાણી છે છતાં પળ તેને કુમાર સાથે એકદમ સાહસ કરીને પરગાવી દર્દે તો પછી મારી કુમારી શું દુઃસ્વી ન થાય ! સંતાપ ન પામે ? માટે યુક્ત તો એ છે કે તેઓ બીજો એક બીજાનાં રૂપ જોઈ લે જેથી—

જે જે કાર્યો નિપુણ બુદ્ધિ વડે સારી રીતે જોઈ સમજી વિચારીને કરીએ પછી મળે દૈવ એને બગાડી નાસે પળ તે કાર્યોને જોઈને લોકો તો હસે નહીં ૧. રાજાએ આમ કહ્યા પછી કનકાવતીની ચિત્રપટ્ટિકા દૂતે રાજાને આપી અને રાજાએ પળ એ ચિત્રપટ્ટિકાને કુમાર પાસે પહોંચાડી દીધી. જ્યારે રતનાવલીના રૂપની ચિત્રપટ્ટિકા કુમારે જોઈ ત્યારે તે પૂર્વભવના પ્રેમને લીધે તે કુમારને એ ચિત્રપટ્ટિકા જોતાં હર્ષ થયો, કામદેવને ઘણે લાંબે સમયે તક મળી તેથી તેણે રોષ-પૂર્વક પોતાનું અકુંઠ અને અસહ્ય—દુઃસહ્ય વાળ કુમારને માર્યું. વાળ વાગવાથી કુમાર જાણે ત્યાં જડાઈ ગયો હોય એ રીતે નિશ્ચલ શરીર થઈ ગયો પછી તો તેણે બીજી બધી પ્રવૃત્તિઓને તર્જી જ દીધી અને

મોટાં મોટાં બોર જેવાં મોતીનો ભ્રમ કરાવે એવા પરસેવાનાં વિદુ-
ઓના સમૂહને લીધે તેનું કપાલ ચમકવા લાગ્યું. એવો તે પેલી ચિત્ર-
પટ્ટિકાને જોવાથી પરસેવે રેવણેવ થઈ ગયો. કુમારની આ પરિસ્થિતિ
જોઈને તેના મનનો ભાવ જેને સમજાઈ ગયેલ છે તેવા પાસે બેઠેલા
માણસે ચિત્રપટ્ટિકા જોયા પછી કુમારની આવી દશા થયાની વાત
રાજાને કહી સંભળાવી. વાત સાંભળીને રાજાને સ્વૂબ સંતોષ થયો
અને રાજાએ પેલા ચિત્રપટ્ટિકા લાવનાર દૂતને સમાચાર આપ્યા કે અરે!
મારા કુમારનો તારા રાજાની પુત્રી ઉપર સ્નેહભાવ થયો છે એમ
જણાય છે પણ એ રત્નાવલી રાજકુમારીનો મારા કુમાર સૂરસેન તરફ
કેવોક સ્નેહભાવ થાય છે એ હવે જાણી લેવું જોઈએ. કારણ કે-

પરણનાર બે જળમાં એક સ્નેહથી ભરપૂર હોય અને બીજું સ્નેહ
વગરનું હોય ત્યારે એવા સ્ત્રીપુરુષોના ભોગો માત્ર વિડમ્બના રૂપ જ
નિવડે છે. ૧

પરણનાર બન્ને જળ વચ્ચે બનાવટ વગરનો, વાંકો નહીં પણ સરલ
સીધો અને પરસ્પરનાં છિદ્ર જોવાની વૃત્તિ વગરનો એવો પ્રેમ અને
એવો પ્રેમ બન્ને વચ્ચે એકસરખો હોય તો જ જગતમાં એવો પ્રેમ
વલ્લભાય છે. ૨

[પૃ૦ ૪૬] આ સાંભળીને દૂત બોલ્યો-હે દેવ તમારી વાત તદ્દન
સ્વરી છે. માટે અમારી રાજકુમારી રત્નાવલીને બતાવવા માટે તમારા રાજ-
કુમારનું રૂપ જેમાં આલેખેલ હોય તેવી તેની ચિત્રપટ્ટિકા આપો. રાજા
બોલ્યો, તારી આ વાત યુક્ત છે. પછી રાજાએ રાજકુમારનું રૂપ ફલક
ઉપર આલેખીને રીતે તે ચિત્રપટ્ટિકા દૂતને આપી. કાલક્રમે એ દૂત

જિતશત્રુ રાજા પાસે પહોંચ્યો. તેના પાદપીઠને પ્રણામ કરીને પાસેની જગ્યા ઉપર તે નીચે બેઠો. મહાસેન રાજાએ તેને પૂછ્યું. દૂતે બનેલી બધી વાત બરાબર કહી સંભળાવી. તે પછી દૂતે ચિત્રપટ્ટિકા કાઢીને રાજાને બતાવી, રાજા મહાસેને આદર સાથે એ ચિત્રપટ્ટિકાને જોઈ. બરાબર સારી રીતે જોઈને રાજાએ તે ચિત્રપટ્ટિકાને પોતાની પુત્રી રત્નાવલી પાસે મોકલી આપી. રત્નાવલીએ ચિત્રપટ્ટિકાને જોઈ, જોઈને તેના હૃદયમાં પૂર્વભવના પ્રેમનો આવેગ ચઢી આવ્યો, એને લીધે તેના હૃદયમાં કામદેવનું મ્હાલું વાગ્યું અને તેના મનમાં મદનનો વિકાર આવેલ છે તે વાત તેના શરીરમાં સ્વૂબ વઢી ગયેલા પરસેવાનાં બિંદુઓ-એ જ જણાવી દીધો. હવે તેને જેમ કુમારીઓને શરમ આવે છે તેમ શરમ આવી ગઈ પણ તે શરમને તે છુપાવી શકતી નથી તેથી પોતાના મનના વિકારને છુપાવી રાખવા સારુ તેણે બનાવટી ક્રોધ કર્યો અર્થાત્ ભવાંઓને કપાલ ઉપર ચડાવી દઈ બીહામણું મોં કરવાનો ઢોંગ કરતી હોય તેમ રીસના જોરથી બોલવા લાગી, કે અહો ! આ ચિત્રપટ્ટિકા મારી પાસે કોણ લાવ્યું છે ? તેની દાસીઓએ કહ્યું—હે સ્વામિની ! તમારા પિતાજીએ મોકલેલ છે. રત્નાવલી બોલી—શા માટે મોકલી છે ? દાસીએ કહ્યું—તમને જોવા માટે, દેખાડવા માટે. તેણી બોલી—મને દેખાડીને શું કામ છે ? આ બાવત હું કોણ છું ? ઇટલે આ અંગે અભિપ્રાય આપનારી હું કોણ ? કન્યાઓ મોટું તો ગુરુ વડીલ જનોને આધીન છે. સ્વચ્છંદ ચરિત્ર તો કુલનું દૂષણ છે. તો મારે આ ચિત્રપટ્ટિકા જોવાથી સર્થું અર્થાત મારે એને જોવાની જરૂર નથી એમ કહીને તે પોતાના ઓરડામાં પેઠી,

સુખાસન ઉપર અથવા સુસ્વશય્યા ઉપર બેઠી.

પોતાના પ્રિયનું ચિત્ર જોયું. ઘણા લાંબા કાલે તક મઠતાં જ તેના સર્વ અંગમાં જાગેલા કામદેવના રણરણકા વડે—રણજ્ઞાટ વડે તે ઘેરાઈ ગઈ. ઉત્કંઠા ધાત્રીની પેઠે તેની સાથે રહેવા લાગી એટલે તેના ચિત્તમાં વિશેષ ઉત્કંઠા થવા લાગી. ચિત્રમાં આલેખેલ કુમારનું રૂપ જોવું કેમ પડતું મેલ્યું ? તેમ કરીને કુપિત થયેલો પરિતાપ તેના દેહમાં અણુએ અણુમાં ચોંટી ગયો—ફરી વઢ્યો. તેને સ્વૂં તાવ આવ્યો. આ સ્થિતિમાં તેને ચેન ન પડવાથી તે ત્યાં ઘરમાં ન રહી શકી એટલે ઘરમાં રહવું ન ગમ્યું તેથી કેટલીક મુખ્ય દાસીઓને સાથે લઈ તે પ્રમદવનમાં પહોંચી, ત્યાં જઈ તેણે કદલી યુક્ત લતાના એટલે ફૂલ સાથેના લતામંડપોમાં સમય વીતાવવાનું ધાર્યું, નિરંતર વહેતા જલચંત્ર-ફુવારામાંથી નીકળતા ગંભીર અવાજને મેઘનો અવાજ સમજી સુશ થયેલા મયૂરોના મનહર કેકારવોને લીધે એ મંડપો મુસર થઈ ગયા હતા તથા મંડપોમાં ડોલી સુગન્ધી માઠતીનો અને કમઠનો સુન્દર પરિમઠ ત્યાં ચારે દિશાઓએ ફેલાઈ ગયો હતો. એવા એ મંડપો સુન્દર છતાંય ત્યાં તેને બહુ ચેન ન પડ્યું તેથી ત્યાં તે થોડી જ વાર રહી પછી તેણીએ દાસીઓને કહ્યું—એલી ઓ ! સસ્વીઓ ! સરસ કમઠનાં નાઠ લાવો, તેની શય્યા બનાવો. આજે મધ્યાહ્નના સૂર્યની તેજલક્ષ્મી મારે પ્રચંડ છે. એટલે આજે ઘણો જ સખત તાપ છે અને તે મારે માટે મારે અસહ્ય છે.

[૫૦ ૪૭] એ સાંભઠી દાસીઓએ કહ્યું—માલિકની દીકરીની જોવો આજ્ઞા એમ કહીને પાસેની તઠાવડીમાંથી કમઠનાં નાઠ તેણીઓએ

આળ્યાં. તેની પથારીપાથરી દીધી, તે ઉપર રત્નાવલી આડી પડી, અને પછી બીજી શીત વસ્તુઓ એટલે નિર્મળ ચન્દનનો રસ તથા કપૂર વગેરે તેણીને શરીર ચોપડચા છતાંય તેણીનો થોડો પળ સંતાપ ઓછો ન થયો. વઢી —

તેણીના શરીર ઉપર જેમ જેમ ઠંડા પદાર્થો વઢે શીત ઉપચાર કરવામાં આવે છે તેમ તેમ તેણીના મનમા રહેલો કામરૂપી અગ્નિ હજાર ગણો મમકે છે. ૧

વઢી ચાલવા લાગે છે, કે ઉમી થાય છે, પડલાં ફેરવે છે, નીસાસા મૂકે છે અને ઘડીક કશું જ બોલતી નથી. થોડા પાળીમાં રહેલી માછલી જેમ તરફઢે તેમ રાજાની પુત્રી રત્નાવલી પણ તરફઢે છે. ૨

આ જાતનો તેણીના દેહમાં ઉઠેલો ઢાહ જોઈને ઢાસીઓએ તેણીને પૂછ્યું—હે સ્વામિની ! આ રીતે આજે તારું શરીર સ્ત્રૂ આકુલ-વ્યાકુલ દેસાય છે તેનું શું કારણ છે ? શું આ અપથ્ય મોજનનો વિકાર છે કે કુપિત પિત્તનો ઢોષ છે કે વીજું કંઈ કારણ છે ? આપ આ અંગે વરાવર ચોક્સવી વાત કહો જેથી વૈઢને આ વિશે કહી શકાય, ઉચિત ઔષઢ વગેરની સામગ્રી તૈયાર કરી શકાય. દેહમાં થતા રોગોની શત્રુઓની જેમ ઉપેક્ષા ન કરવી જોઈએ. આ સાંમઢી રત્નાવઢી બોલી—મને તો આ અંગે કોઈ પણ વિશેષ કારણ હાલમાં ઢ્યાનમાં આવતું નથી. ઢાસીઓ બોલી—હે સ્વામિની ! ડ્યારથી તમે પેલી ચિત્રપટ્ટિકા જોઈ છે ત્યારથી જ તમારા શરીરનો અન્યથામાવ વિપરંતતા એટલે શરીરના—કેટલાક આવા હાલ થયા હોય એમ અમને તર્ક થાય છે. બાકી સ્વેસરી વાત તો તમે જ જાળી શકો.

આ સાંભળીને રત્નાવલીને સ્વર પડી ગઈ કે આ દાસીઓ ' મને આમ કેમ થાય છે' એનું રહસ્ય સમજી ગઈ જણાય છે. આવો વિકલ્પ કરીને રત્નાવલીએ કહ્યું—હે સસ્ત્રીઓ ! તમે જાણો છો. પછી દાસીઓએ વિચાર કર્યો કે હજુ જ્યાં સુધી આને વિરહની ભારે વ્યથા નથી ત્યાં સુધીમાં આની આ પરિસ્થિતિ રાજાને જણાવી દેવી જોઈએ, કેમકે વિરહની પીડા ભારે વિષમ થવા માંડે ત્યારે તો ભારે વિષમ સ્થિતિ પેદા થઈ જાય છે. ઇટલે એવી વસ્તુને જીવવાનું જ શંકામાં આવી પડે છે. કામદેવના બાણોના ઘા ભારે નિષ્ઠુર હોય છે ત્યારે આ રત્નાવલીની શરીરશ્રી તો શિરીષના ફૂલ જેવી કોમલ છે અર્થાત્ આનું શરીર કામદેવના બાણનો ઘા સહી શકે એમ નથી. સ્વર નથી છેવટે કાંઈ પળ અજુગતું પળ થઈ જાય ? આમ નિશ્ચય કરીને એ રત્નાવલીને આ બધા સમાચાર રાજા પાસે પહોંચાડ્યા. [પૃ૦૪૮] તેણે પળ રત્નાવલીને પોતાની પાસે બોલાવી અને સ્નેહથી કહ્યું—હે પુત્રી ! શૂરસેન અથવા સુરસેન^૧કુમાર સાથે તને પરણાવવા અમે ઈચ્છીએ છીએ. અમારો આ વિચાર શું બરાબર છે ? રત્નાવલી બોલી—પિતાશ્રી જાણે. આમ વાત થયા પછી રત્નાવલીનો અભિપ્રાય અનુકૂળ જાણીને રાજાએ પોતાના પ્રધાન પુરુષોને બોલાવીને કહ્યું—અરે તમે મહાસેન રાજા પાસે જાઓ અને ત્યાંથી સુરસેન કુમારને અહીં તેડી લાવો જેથી આપણી રાજકુંવરીનો જલ્દી વિવાહ કરી શકાય. પછી તે પ્રધાન પુરુષો 'જેવી આપણી ઇટલે દેવની આજ્ઞા' એમ કરીને ત્યાંથી નીકળ્યા અને મહાસેન રાજાના

૧ પહેલાં (મૂળ પાનું: ૩૬)સુરસેન શબ્દ આવેલ છે. અહીં સુરસેન પાઠ છે. ઇટલે સુરસેન અથવા શૂરસેન એમ બન્ને શબ્દો સમજવાના છે.

પ્રદેશમાં જવા ઉપડ્યા, ક્રમે કરીને ચાલતા ચાલતા ઇટલે એક પછી એક ગામ વટાવતા સિરિપુર પહોંચ્યા, રાજાને મળ્યા, પોતાના આવવાનું પ્રયોજન પ્રધાન પુરુષોએ કહી બતાવ્યું. આ સાંભળી મહાસેન રાજાએ પોતાના ઉત્તમ મંત્રીઓ સામંતો ચૈતુરંગી સેના સાથે શૂરસેન કુમારને રત્નાવલીની સાથે વિવાહ માટે રવાના કર્યો. જલ્દી જલ્દી પ્રયાણો કરતા શૂરસેન કુમાર સિરિથલ—શ્રીસ્થલ—નામના નગરની પાસે પહોંચ્યા.

રાજા જિતશત્રુને કુમારના આવવાના સમાચાર જણાવ્યા, રાજા જિતશત્રુ રાજી થયો, જે લોકો કુમારના આવવાના સમાચાર જણાવવા આવ્યા હતા તેઓને પારિતોષિક દેવામાં આવ્યું. પછી રાજા જિતશત્રુએ પોતાના પુરુષોને કહ્યું—જેલમાં બંધાએલા માણસોને છુટા કરો, કોઈ જાતનો ભેદભાવ રાહ્યા વિના મોટાં મોટાં દાન દેવા માંડો, રાજમાર્ગોને સુશોભિત કરો, હાટની શોભાઓ કરાવો ઇટલે બજારને શણગારાવી, મહોત્સવો ચલાવો, મંગલવાજાં તૈયાર કરો—વગડાવો, વિશેષ હર્ષસૂચક એવી શંખની જોડી વગડાવો અને હાથળીને સજાવીને અહીં લાવો જેથી કુમારનું સામૈયું કરવા જઈએ. રાજાએ આ બધા જે હુકમો કર્યા તે પ્રમાણે રાજાના પુરુષોએ બધું જ કરી દીધું. પછી રાજા કુમારની સામે જવા નીકળ્યો. મધુમથન—કૃષ્ણ જેમ લક્ષ્મીના સમા-

૧. હયદલ, ગજદલ, રથદલ અને પાયદલ, એ ચાર સેનાનાં અંગો છે.

૨ મૂલ પાનું: ૩૬ માં સિરિપુર નગર કહ્યું છે અને અહીં સિરિથલ—શ્રીસ્થલ નગર કહ્યું છે. ઇટલે આ બન્ને એક જ અર્થનાં નામ સમજવાં.

આત્માનંદ સમા, ભાવનગર—આ પ્રંથના ભાષાંતરકારે આ સ્થલે ‘કુસુમસ્થલ’ નામ (ભાષાંતર પાનું ૩૦૦) લખેલ છે અને એ જ ભાષાંતરકારે આગલ (ભાષાંતર પાનું ૨૯૯) શ્રીપુર નામ લખેલ છે. આમાં તેમની સમજફેર જણાય છે.

ગમ માટે ઉસ્સુક હોય છે તેમ કુમાર સૂરસેન રત્નાવલીના સમાગમ માટે ઉસ્સુક છે. એ રીતે તેણે કુમારને જોઈ દૂરથી જ કુમારે રાજાને પ્રણામ કર્યા, કુમારને સ્ખૂબ મેટીને દૃઢ આલિંગન કરી રાજાએ તેનું અભિનંદન કર્યું. મોટી ધામધૂમ સાથે તેનો નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો અને ઉચિત સ્થાને જાનીવાસો આપ્યો અને બીજું પણ જે કાંઈ તત્કાલ કરવા જેવું હતું તે બધું કરવામાં આવ્યું. ક્રમે કરીને વિવાહનો દિવસ આવી પહોંચ્યો, કુમાર સૂરસેનને નવરાવવામાં આવ્યો, સુંદર આભરણ પહેરાવવામાં આવ્યાં, ઉત્તમ સુંદર હાથી ઉપર તે કુમાર બેઠો. પછી શંખ તથા કાંસાજોડમાંથી નીકળતા ગંભીર તથા વાજાઓમાંથી નીકળતા અવાજથી દિશાઓનું મંડલ ભરાઈ ગયું, કુમારની પાછલ હાથમાં સોનાના ઢાંડાવાળા ધ્વજો લઈને અનેક માણસો ચાલવા લાગ્યા, વરઘોડામાં ધવલ મંગલો ને ઉત્તમ નારા સાથે નાટકો કરનારાઓથી રસ્તો સાંકડો થઈ ગયો, વિસ્તારવાળાં—લટકતાં ઉત્તમ કપડાં પહેરેલી અને નાચવાથી ધૂલ ઉડવાને લીધી મેલી થયેલી એવી વેશ્યાઓનો સમૂહ મનોહર તાલ સાથે એ વરઘોડામાં નાચતો હતો. આ રીતે મોટી ધામધૂમ સાથે સૂરસેનકુમાર વિવાહના માહવામાં આવી પહોંચ્યો.

[પૃ૦ ૪૯] પછી ત્યાં તેની સાસુએ જે કરવાનું ઉચિત હતું તે કર્યું એટલે તેને પોંચ્યો અને પછી તેને કૌતુક ઘરમાં એટલે જ્યાં કન્યા બેઠી હતી ત્યાં એટલે માયરામાં કુમારને મોકલવામાં આવ્યો. ત્યાં તેણે અંગે લગાડવાના વિવિધ વર્ણકોથી લેપાયેલી, અંગેઅંગમાં ઉત્તમ રત્નોનાં ઘરેણાંઓથી સુશોભિત થયેલી, નિર્મલ રેશમી બે વસ્ત્રો પહેરેલી, ઉત્તમ ચંદનથી લેપાયેલી તથા સુગન્ધી ઘોળાં ફૂલોની માળાઓથી લદાયેલી

સ્ત્રનાવલીને જોઈને પૂર્વભવના દૃઢ પ્રેમરૂપ દોષને લીધે સુરસેન કુમારના ચિત્તમાં અપરમ્પાર પ્રેમ ઉભરાઈ ગયો. કુમારે વિચાર્યું -અહો ! અનુપમ રૂપસંપત્તિ, અહો ! શરીરનું લાવણ્ય શરીરના કોઈ પણ ભાગમાં સંકેત થયેલ નથી. 'આ સંસાર અસાર છે તો પણ એમાં આવાં કન્યારસ્ત્રો દેખાય છે' એમ વિચારી પ્રમોદ પામેલા કુમારનું પોંચણું વગેરે વિવાહ-કૃત્ય કરવામાં આવ્યું, દેવ અને ગુરુઓની વિશેષરીતે પૂજા કરવામાં આવી, મોટી ધૂમધામ સાથે પાણિગ્રહણનો પ્રારંભ થયો, રાજાને—કુવરીના પિતાને—સંતોષ થયો, સામંતોનું સંમાન કરવામાં આવ્યું, ધોતાના સ્વજન સંબંધીઓને સુશી કરવામાં આવ્યા, નગરના લોકોનું અભિનન્દન કરવામાં આવ્યું, ચારે ફેરા ફરવામાં આવ્યા, આ રીતે વિવાહનો ઉત્સવ ઉજવાઈ ગયો અને સ્ત્રનાવલીની સાથે કોઈ બીજાની તોલે ન આવે એવું વિષયસુખ અનુભવતાં કેટલાક દિવસો વીતી ગયા. હવે બોજે કોઈ દિવસે રાજાને પૂછીને સ્ત્રનાવલી સહિત કુમાર પોતાના નગર તરફ જવા પ્રયાણ કરવા લાગ્યો. રસ્તામાં પ્રવાસ કરતાં વચ્ચે વસંત ઋતુ આવી. એ વસંત ઋતુ કેવી હતી ? એ ઋતુ આવતાં યુવાન સ્ત્રીઓના મનમાં કામદેવની વિશેષ અસર વધવા લાગી. પ્રવાસી લોકોના હૃદયમાં કોયલના મધુર કલરવો સાંભળતાં વિશેષ ત્રાસ થવા લાગ્યો, ફૂલોમાં રહેલા મકરન્દનાં વિંદુઓને પીવા માટે પરવશ થઈને લીન થયેલા ભમરાઓ સૂબ સૂબ ગુંજવા લાગ્યા, સ્ત્રીલેલા સુગન્ધી આંબાની ઉઢેલી રજરૂપ ધૂળને લીધે બધી દિશાઓ જાંસી દેખાવા લાગી, કુરબકના ફૂલોના સુગન્ધને લીધે ચારે કોરથી ભમરીઓ સ્વેંચાઈ આવવા લાગી, આરામ સેવનનું સુખ મેઢવવા—આરામ મેઢવવા

—માટે વેંઠલા પશુઓને છેડતો માર મારીને વેઠા કરવા લાગ્યા, રાસ લેતી ચર્ચરીઓના—મંડળીઓના વાજાંનો મધુર ઘોષ સંભળાવા લાગ્યો, તરુલંડના માંડવાઓમાં ચારે કોર હિંડોળા બંધાવા લાગ્યા.

જેમ વીતરાગ પુરુષની પાછળ અતિમુક્તક ગયેલ છે તેમ આ વસંત ઋતુ આવતાં જ તેની પાછળ ચારે કોર અતિમુક્તકની વેલો સ્વીલી ઉઠી છે, જેમ લક્ષ્મીનાથ—શ્રીકૃષ્ણ ભમરાઓના ટોળા જેવી શ્યામ કાંતિવાળા છે તેમ વસંત ઋતુ ભમરાઓ ચારે બાજુ વનમાં ઉડતા હોવાને લીધે શ્યામ કાંતિવાળી છે, જેમ માનસસરોવર પાટલાના હંસળીનાં બચ્ચાઓને લીધે સુંદર લાગે છે તેમ વસંતઋતુ પાટલવૃક્ષોનાં સ્વીલેલા ફૂલોને લીધે સુંદર લાગે છે, જેમ તરુળીસ્ત્રીઓ સ્નિગ્ધ તિલકોથી સુશોભિત છે, તેમ વસંતઋતુ ચીકાશદાર લોધ્ર અને તિલક ના વૃક્ષોથી સુશોભિત છે. જેમ મુનિ અશોકયુક્ત હોય છે અર્થાત મુનિ શોકરહિત હોય છે તેમ વસંતઋતુ અશોક નામના વૃક્ષોથી વ્યાપ્ત છે. વઢી

[૫૦૫૦] જે વસંતમાં ઉનાળાના તાપને સીધે સંતાપ પામેલા જંગલી પાડાનાં ટોળાં ધાબોચિયાના ગારાવાળાં પાળીમાં પોતાનાં અંગે અંગને તરબોળ કરતા જાણે કોઈ પર્વતના શિખરો હોય એવા ઁંચા દેસ્યાય છે. ૧

જે વસંતમાં ઉત્તમવનનો વિસ્તાર કુટજ^૧ સિલિંધ્ર^૨ શિરીષ વગેરે

૧ અતિમુક્તક નામનો કુમાર ભગવાન મહાવીર જ્યારે તેને ઘરે ભિક્ષા માટે પધાર્યા ત્યારે તેમની પાછળ પાછળ ગયો હતો.

૨ કુટજ—ઇન્દ્રજવ. માષામાં અંદરજવ । ૩ છત્રક નામનું વૃક્ષ.

૪ શિરીષ—સરસડી. જેનાં ફૂલ ઘળાં કોમલ તથા સુગન્ધિત હોય છે.

વૃક્ષોના ફૂલોમાંથી પસરતા સુગન્ધને લીધે એવો રમણીય લાગે છે
જાણે કે સુગંધી વસ્તુ વેચનાર ગાંધીનું હાટ જ ન હોય. ૨

જે વસન્તમાં કેસુડાંના વૃક્ષો પોતાનાં સ્ત્રીલેલા ફૂલના સમૂહથી
ઢંકાયેલા હોવાથી લાલ-ચોઢ, કેમ જાણે પથ્થિક-પ્રવાસી જનોના
ફુટી ગયેલા હૃદયમાંથી તત્કાલ નીકળેલા તાજા લોહીથી લેપાયેલા
તરબોઢ થયા ન હોય એવા શોભે છે. ૩

જે વસન્તઋતુમાં આર્ધું વન કેમ જાણે નાચતું હોય એમ
આનન્દિત જણાય છે. એ વનમાં કોકિલાઓનો કલરવ એ ગીત છે,
ભમરાઓનો ગુંજારવ એ વાજાં છે અને પવનથી હલતા વૃક્ષોના પલ્લવો
એ રાસલેવાની બાહુલતાઓ છે. ૪

જે વસન્તમાં જુવાન લોકો મકરધ્વજને જીવાડવા માટે મદિરા,
ઉત્તમ ઔષધિઓનો રસ ન હોય એમ માનીને સ્ત્રીના મુખકમલની
વાસ જેમાં મળેલ હોવાથી સારી સુગન્ધિત બનેલી એવી મદિરાને
પીએ છે. ૫

એ વસંત ઋતુની લક્ષ્મી કેમ જાણે કમલરૂપ મુખવડે ગાયન કરતી
હોય એવી શોભે છે, એ લક્ષ્મીના દાંત વિચકિલની-બેલાની કઢીઓ છે,
કુવલય આંસો છે, હંસોના કલરવ તે શબ્દો છે અને કમલ મુખ છે. ૬

વિષપુષ્પોમાંથી ફેલાતો ગંધ જેમ લોકોને વેમાન કરી નાખે છે
તેમજ પ્રવાસી લોકોને પોતાની પ્રણયિનીઓનું સ્મરણ થતાં બકુલનાં
ફૂલોમાંથી તેમના ડપર પસરતો-આવતો ગંધ તેમને વિલુપ્તચૈતન્ય-
વેમાન-મૂર્છિત કરી મૂકે છે. ૭

જ્યારે આકાશમાં તારાઓ ડગ્યા હોય, અને આકાશની જે
શોભા દેખાય છે તે શોભાને જે વસંતઋતુમાં વિકસેલ ઘોઢાં પુષ્પોના

ગુચ્છાઓથી ઢંકાયેલા ઊંચા ઊંચા વૃક્ષા વિડમ્બના આપે છે અર્થાત્ એવા આકાશની શોભા આ વૃક્ષોની શોભા પાસે ફીકી લાગે છે.

આ રીતે ગુણોને લીધે સુન્દર એવી વસંત ઋતુ આવતાં સૂરસેન કુમાર, તે જ વચ્ચે દેશાંતરમાંથી આવેલા વાણિઆ લોકોએ આણેલા ઉત્તળ ઘોડા ઉપર ચઢેલો, ઉજલા કાપડનો પોશાક પહેરીને માણસોને સાથે લઈને વનની શોભા જોવા નીકળ્યો. ચાલતાં ચાલતા ઘોડો કુમારના તાવામાં નહીં રહ્યો, ઘોડાને વિપરીત શિક્ષા મળેલી હોવાથી જેમ જેમ કુમાર તેને ઊભો રાખવા ચોકડાની રાશ રેંચે છે તેમ તેમ તે વધારે ને વધારે દોડવા લાગે છે અર્થાત્ થયેલો રોગ જેમ અપથ્યને લીધે વેગથી વધી જાય તેમ આ ઘોડાને ઊંધી શિક્ષા મળેલી હોવાથી તેને અટકાવવાનો ઉપાય કરતાં તે વધારે દોડવા લાગ્યો. આમ થવાથી સુરસેન કુમારના [પૃ૦૫૧] માણસો તેની પાછલ ઘણે દૂર રહી ગયા. જેમ દુષ્કૃત કર્મોને લીધે પ્રાણી સંસારની મહા અટવીમાં પડી જાય તેમ, આ ઘોડાએ તે કુમારને એકલાને દૂર મોટી અટવીમાં આણીને નાખ્યો અને ઘોડો ખૂબ દોડવાના થાકને લીધી થાકી ગયો હોવાથી મરી ગયો. કુમારને પણ ખૂબ તરશ લાગવાથી તકલીફ થવાને લીધે ત્યાં અટવીમાં આમતેમ ફરતો તે પાણી શોધવા લાગ્યો. એ અટવી અતિગહન હોવાથી ક્યાંય પણ પાણી ન મલ-વાને લીધે કુમાર કોઈ વૃક્ષની શીત છાયામાં બેઠો અને વિચાર કરવા લાગ્યો—અહો ! કાર્યની પરિણતિ—કર્મનો પરિણતિ વાંકી છે, અહો દુર્લભિત દૈવ પોતાને સ્વચ્છંદે જ ચાલનારું છે, જેથી કરીને દૈવ કોઈ રીતે પણ નહીં ચિંતવેલ એવા કાર્યને આ રીતે બતાવી રહેલ છે. અથવા આવું વિચારીને શું ? સત્પુરુષો તો પોતાના સત્વના ધન ઉપર

मुस्ताक छे एटले आवी कायरताना विचारनी अहाँ जरूर नथी. आ रीते विकल्पो करतो ते थोड़ी वार ऊभो छे तेटलामां त्यां एक भिल्ल आवी पहोंच्यो. अे भिल्लना हाथमां बाण छे अने खभे धनुष छे. भिल्लने आवतो जोइने कुमारे सस्नेह पूछ्युं के हे भला माणस आ कयो प्रदेश छे ? अथवा अहीं कयां य पाणी मळी शके एम छे ? पेला भीले कहुं—कादम्बरी नामनी महाअटवीनो आ मध्य भाग छे, आ वन-खंडथी बळी केटलीक दूरनी जग्यामां पाणी मळी शके अेम छे. पण त्यां जंगली दुष्ट जनावरो रहेतां होवाथी ते पाणी मेळववुं सहेलुं नथी. हे महानुभाव ! तने खूब प्यास-तरश लागी होय तो मारी साथे आव. हुं पोते ज तने पाणी बतावुं. आम सांभळीने कुमारे भीलनी वात स्वीकारी अने कुमार भीलनी तरफ चाल्यो. धनुषनी दोरी उपर बाण चढावीने भील कुमारने मार्ग बताववा लाग्यो अने अे रीते ते वन्ने सरोवर पासे पहोंच्या, कुमार तलावमां सारी रीते नहायो, तरश दूर करी. पछी विचारवा लाग्यो के आ भील कोईपण स्वार्थना कारण विना मारो उपकारी थयेल छे. अेम विचारीने कुमारे भीलने पोताना नामना निशानवाली रत्ननी उत्तम मुद्रिका—वींटी आपी, भीले तेने पोतानी आंगळीमां पहेरी. पछी तो भील तेने पोतानी गुफामां लई गयो, केळां वगेर फलो आपीने तेने भोजन करावी तेनी प्राणवृत्ति टकावी राखो. हवे दिवस पूरो थवा आव्यो एटले कुमारे भीलने कहुं—अहो मने आ अटवी जोवानुं भारे कुतूहल छे. मने लागे छे के आ अटवीमां घणी घणी चीजो भारे आश्चर्य उपजाव-नारी होवा जोईए. माटे ज्यां विशेष जोवा जेवुं आश्चर्यकारक वाता-

વરણ હોય ત્યાં અર્થાત્ આ અટવીના એવા કોઈ બીજા પ્રદેશને મને તું બતાવ. મીલ બોલ્યો—તારી આવી ઇચ્છા છે તો મારી સાથે આવ, તને બતાવું. પછી એ બન્ને બીજા કોઈ ગહન વનમાં ગયા. તે ગહન વન કેવું છે ? ત્યાં એક ઠેકાણે રાતા ચંદન [૫૦૫૨] વડે આલેખેલ મંડલ છે અને એ, તેમાં મૂકેલ રાતા કણેરનાં ફૂલોની માઝાને લીધે ચમકી રહ્યું છે, બીજે ઠેકાણે મન્ત્રવાદી લોકો ગૂગઝની ગોઝીઓનો હોમ કરતા હોવાથી ત્યાં તે ગન્ધ ફેલાઈ જવાથી તે (સ્થાન) સુંદર લાગ છે, વઝી, એક ઠેકાણે મેગા થયેલા ધાતુવાદી—કિમિયાગર—લોકો ધાતુપાષાણને તપાવી રહ્યા છે, એક ઠેકાણે જુદા જુદા પ્રકારની ઔષધિઓના રસને નાસ્ત્રી લક્ષ્મી—સુવર્ણ વગેરે મેઢવવા સારુ મસ્મ બનાવવાની સાધના ચાલી રહી છે, એક ઠેકાણે પદ્માસન લગાવીને બેઠેલા યોગી લોકો મનની શુદ્ધિ કરી રહ્યા છે. હવે કુમાર આવી જાતના તે પ્રદેશને જોઈને ખુબ વિસ્મય પામ્યો અને પેલા મીલને પૂછવા લાગ્યો—હે મલા માઈ આ પ્રદેશનું શું નામ છે ? મીલ બોલ્યો—સિદ્ધક્ષેત્ર. આ સાંમઝી કુમારે વિચાર્યું, અહો ! આનું નામ જોતાં પણ આનો ઉત્તમ મહિમા સમજી શકાય એમ છે. મને નક્કી લાગે છે કે એવી કોઈ આશ્ચર્યકારક વસ્તુ નથી જે અહીં ન હોય. માટે મારે આ પ્રદેશને સારી રીતે સ્થિર દૃષ્ટિ વડે જોવો જોઈએ. એટલે આ મીલને તેને સ્થાને પાછો મોકલીને આ પ્રદેશને હું નિરાંતે જીઉં. આમ વિચારીને કુમારે મીલને કહ્યું—હે મલા માણસ તું તારી ગુફામાં જા અને હું પગ થોડી વાર અહીં ફરોને મારા કુતૂહલને શાંત કરીને પાછો ફરી જઈશ. મીલ બોલ્યો—આર્ય ! આ સ્થા-

नमां रात्रे तो एक पळ पण रहेवा जेवुं नथी अहीं तो पिशाचो प्रगट थाय छे, वैताळनां जुथो टोळे मळे छे, भयंकर फुंफाडाना अवाजो उळ्ळवा लागे छे, केटलाक तो अहीं छिद्र-श्वभ्र-कोतरमां एटले पोली जग्यामां पेसी जाय छे—ऊंडा उतरी जाय छे माटे तमे अहीं रहेवानो विचार मांडी वाळो. भीलनी आ वात सांभळी कुमार बोल्यो—जो एम छे तो तुं अहीं ज लूपो बेसी रहेजे अने मारी वाट जोतो रहेजे, हुं क्षणांतरमां ज आ प्रदेशने संक्षेपथी—उपर उपरथी—जोईने आवी जाउं लुं. भील बोल्यो—जेम तमने गमे ते करो पण जलदी ज पाछा आवी जवुं जोईए केमके एक पहोर रात चाली गई छे. भीलनी वात स्वीकारीने अर्थात ‘एम’ एम कहीने कुमार ए गहन वननी भीतरतां पेठो. त्यां वनमां बळी रहेली दिव्य औषधिनी प्रकाश फेलायेलो होवाथी आम तेम जोतो ते क्यांय दूरना भाग तरफ नीकळी गयो. हवे त्यां द्राक्षाना एक लतागृहमां—मंडपमां—ज्वाळाओथी सळगतो एक ज्वलन—अग्नि—कुंड तेणें जोयो. जोईने तेने विचार थयो के आ कुंडने कोईए कोई पण कारणने लीधे सळगाव्यो होवो जोईए. ए विचारतो ते ए कुंड तरफ जलदी दोडचो, ए कुमार केटलेक दूर गयो त्यां बोलता अने रोषे भरायेला एक चेटकसुरनी अवाज एना सांभळवामां आव्यो, ए चेटकसुर त्या विद्या साधवा आवेला पण विद्यासाधकना विधिनीयमोनो भंग करनार एवा कोइ साधकने ठपको देतो हतो. ए साधकने चेटकसुर ठपको केम—केवी रीते—देतो हतो ?

[पृ० ५३] रे मूढ ! तारे मरवुं छे के शुं ? पहेलां तारी पोतानी बुद्धि वैभवना माहात्म्यनो विचार कर्या बिना ज तुं खरेखर मन्त्रनी साधना करवा नीकळयो जणाय छे. १

मारी साधना करनारो एवो कोई साधक तें आ भूतळ उपर जोयेल छे अथवा सांभळेल छे के जे साधनमां चूकी गयो होय अने में तेने जीवतो मूकयो होय—जीवतो राख्यो होय अर्थात् यमनी पेटे में मारी न नाख्यो होय. २

भले बीजा देवोना मन्त्रनी साधना एटले मन्त्रोनुं स्मरण तुं तने फावे तेम करी शके छे पण मारा मन्त्रनी पण साधना जो तुं तने फावे तेम करीश तो नहीं ज चाले अने एम करीश तो तुं हवे पछी आ भूतळमां नक्की नहीं हो ए याद राख. ३

मननी शुद्धि करनारा एवा मोटा मोटा मुनिनाथो माटे पण हुं दुस्साध्य छुं. मारी पासे बधानां कूटकपट खुल्लां थई जाय छे एवो हुं चेटक देव छुं. शुं तें मने एवो सांभळयो नथी ? ४

आ वात कहेता ए चेटक देवने सांभळीने कुमारे विचार कर्यो—
—खरेखर कोई महानुभावे साधनविधिमां चूक करेल जणाय छे तेथी चेटकदेव एने खुब ठपको दई तिरस्कार करी तेनो घात करवा तैयार थयो लागे छे. तो ए घात कराता महानुभावनुं मारे रक्षण करवुं जोईए एम विचार करीने ते जमणा हाथमां नीलमणि जेवी कांति-वाळी छरीने पकडतोक ते मार्गे—ज्यांथी अवाज आवतो हतो ते तरफ—दोडचो. अने बराबर ते ज वखते जेनुं हनन—मृत्यु—थवानी अणी उपर छे ते पेळो महानुभाव चेटकदेवना चरणमां पडीने प्रार्थना

કરતો અને ‘હે દેવો ! હે દાનવો ! મને બચાઓ બચાઓ’ એ રીતે કરગરતો -બોલતો—કુમારે સાંભળ્યો અને તેને—વિદ્યાના સાધક મહાનુભાવને—ઝંચો કરીને એક પથર ઉપર પછાડીને મારી નાસ્વાની તૈયારી કરતો ચેટકદેવ કુમારના જોવામાં આવ્યો. પછી તો કુમારને એમ સ્વચ્છ પડો કે ‘શસ્ત્રો દેવો ઉપર ચાલી શકત નથી’ એટલે એ શસ્ત્રને છોડી દઈને ચેટક દેવને પગમાં પડીને વિનંતિ કરવા લાગ્યો—હે દેવ ! પ્રસન્ન થાઓ પ્રસન્ન થાઓ, ક્રોપનો ત્યાગ કરો અને મારો જીવ લઈને પળ આ સાધકને બચાવો, શું વિચારા આનો સાથે તમારે ક્રોપ કરવાનો હોય, મારે ક્રોધે મરાયેલો સિંહ પળ શિયાળને મારતો નથી. તો તમે પળ શું આવું અધમ માણસ કરે એવું કામ કરવાને લાયક છો ? કુમારની આ વિનંતિ સાંભળીને થોડો શાંત થયેલો એ ચેટકદેવ બોલવા લાગ્યો—હે કુમાર ! તારી વાતને ટાઢી શકતો નથી તો પળ આ સાધકના અપરાધની વાત સાંભળ. સ્વચ્છ આ માણસ મારા મન્ત્રની આરાધના કરતાં કરતાં પળ સારી રીતે વર્તતો ન હતો. કુમાર [પૃ૦૫૪] બોલ્યો—એને તમારો મોટો અપરાધ કયો છે તો પળ એ માટે એટલે એને બચાવવા માટે મારા જીવનની કિંમત ચૂકવવા તૈયાર છું તો એ કિંમત લઈને તમે એને છુટો કરી દો અને ‘દેવનું દર્શન નિષ્ફળ નથી શ્રતું’ એ કહેવતને મ્વોટી ન પાડો. આ સાંભળીને ચેટક બોલ્યો—હે સુતનુ ! તું નિરપરાધ છે માટે તારો નાશ કરવાની શી જરૂર છે ? સ્વચ્છ રીતે તો આનો જ નાશ કરવો જોઈએ પળ તારી મહાનુભાવતાને લીધે મારું હૃદય પીગાળી ગયું છે અને તેથી હું પ્રસન્ન થયો છું અને

‘હે આને છોડી દડું છું’ એમ બોલતો ચેટક તે મન્ત્રસાધકને જીવતો મૂકીને અદૃશ્ય થઈ ગયો. હવે એ મન્ત્રસાધક પણ મરણના ભયને લીધે વેમાન થઈ ગયો હતો, તેની ઉપર મન્ત્રસાધન સારુ આળેલા અને પાસે પડેલા ઉત્તમ ચન્દનના રસને છાંટીને કુમાર તેને માનમાં આળવા પ્રયાસ કરવા લાગ્યો, પછી બે ઘડી પછી માંડ તે માનમાં આવ્યો અને ‘પોતે જીવતો છે’ એમ કલ્પના કરી—વિચારી—ધીરે ધીરે આજુ બાજુ જોવા લાગ્યો. એવામાં ક્ષણાંતર પછી કુમારે તેને કહ્યું—હે મદ્ર ! હવે તું નિર્ભય છે, તારે ડાકાટ કરવાની જરૂર નથી, નિશ્ચિત થા, જે તારો કાઠ હતો તે દૂર ચાલ્યો ગયો છે, હવે ‘તું કોણ છે ?’ એ અંગેની સ્વરી વાત કહે, તારું નામ શું છે ? અને અહીં તું ક્યાંથી આવેલ છે ? અને સુખે સૂતેલા સિંહને સ્વજવાઢીને ઉશ્કેરવા—જગાડવા જેવું તથા: છેવટે મોત આપનારું નિવેડલ આવું મન્ત્રસાધન તેં શા માટે આરંભેલ છે ? તથા એ મન્ત્ર સાધનમાં તારી મૂલ્ય કેમ થઈ ? એ પણ કહે. ‘તું મને નવો અવતાર—નવું જીવન—આપનાર છો’ એ રીતે પ્રેમ ધારણ કરતા તે સાધકે કુમારને કહ્યું—હે સુંદર ! હું કનકચૂડ નામનો વિદ્યાધર છું, ગગનવલ્લભ નામના નાગરથી આ ચેટકદેવની સાધના કરવા અહીં આવેલ છું, મન્ત્ર વારંવાર ગણતાં ગણતાં હું બરાબર સાવધાન હતો છતાં દૈવયોગે કેમ કરીને એ મન્ત્રનો એક અક્ષર મૂલી જવાયો એની મને સ્વર ન રહી. બસ માત્ર આટલો જ મારો અપરાધ થતાં આ દેવ ગુસ્સે થઈ ગયો અને મને પથ્થર ઉપર પછાડવા સારુ ઉપાડવામાં આવ્યો. બરાબર એ જ વસ્તે ભયમીતતાને લીધે વેવાકઢી થયેલો હું શરીરની રક્ષાના મન્ત્રાક્ષરોને

યાદ કરવા લાગ્યો, પછી શું થયું એ હું જાણતો નથી, માત્ર ‘મારા જીવનની કિંમત લઈને પળ તમે આને છૂટો કરો—બચાવો’ એ તમે જે કહેલું એનું કાંઈ થોડું થોડું મને સ્મરણ છે—માન છે. કુમાર બોલ્યો—હે ભદ્ર ! તને બચાવનાર અમે કોણ ? એ તો જીવોનાં પોતપોતાનાં સુકૃત અને દુઃકૃત જ બધે સ્થાને સુખદુઃખમાં કારણરૂપ બને છે. કનકચૂડ બોલ્યો—[પૃ૦૫૫] સ્વરી રીતે તો તે તારો પોતાનો જીવ જોખમમાં નાચીને મારા જીવને બચાવેલ છે એ વાત મને પ્રત્યક્ષ છે એટલે અદૃશ્ય એવાં સુકૃત અને દુઃકૃત ઉપર કોણ શ્રદ્ધા રાખે ? ૧

હજુ જ્યાં સુધી તારા જેવા પરીપકારપરાયણ સત્પુરુષો નર-સ્ત્નો છે—દેશાય છે—ત્યાં સુધી ‘આ પૃથ્વી વસુંધરા—સ્તનગર્ભા—છે’ એમ કેમ ન કહેવાય ? અર્થાત એવી કહેવત કેમ સ્વોટી પડી શકે ? ૨

સ્વેચ્છા તો મારું વાંછેલ બધું જ સિદ્ધ થઈ ગયું કે તારી જેવા દુર્લભ પુરુષનાં મને દર્શન થયાં. ૩

જો કે તારા સુન્દર ચરિત્ર વડે જ તારું નામ અને ગોત્ર જગતમાં પ્રસિદ્ધ થઈ ગયેલ જ છે છતાં પળ વિશેષ જાણવા માટે મારું હૃદય તરફડે છે. ૪

પછી તેનો અભિપ્રાય જાણીને કુમાર બોલ્યો—મારા મોટા સાથમાંથી એકઠો જ હું વસંતની શોભા જોવા સારુ આ તરફ ઘોડે ચડીને આવવા નીકળ્યો હતો, પળ ઘોડો વિપરીત રીતે શિક્ષા પામેલ હોવાથી જેમ જેમ તેને ઝમો રાખવા ચોકડાની રાશ સ્વેચ્છું તેમ તેમ તે વધારે દોડે એ રીતે આ અટવીમાં આવી પડ્યો અને ઘોડો તો મરી ગયો, આ બધી પોતાની વાત કુમારે તેને કહી સંભળાવી. વિદ્યાધર

બોલ્યા—કુમાર ! શું મને જીવન દેવા માટેજ તું અહીં આવેલ છે ?
 અથવા વીજુંકંઈ અહીં આવવાનું કારણ છે ? કુમાર બોલ્યો—માત્ર કુતૂ-
 હઠને લીધે જ હું તો નીકળી પડ્યો, વીજું કંઈ કારણ નથી. વિદ્યાધર
 બોલ્યો—જો એમ છે તો મારા ઉપર કૃપા કરો અને મારી સાથે
 વૈતાદ્ય પર્વત ઊપર ચાલો, ત્યાંના અનેક આશ્ચર્યકારક બનાવો
 જુઓ અને તમારા દર્શન આપીને મારા આજ્ઞા કુટુંબ ઉપર ઉપકાર
 કરો. કુતૂહલોને જોવાની તીવ્ર ઇચ્છા હોવાથી કુમારે તેનું-વિદ્યાધરનું
 વચન માન્યું. પછી તે વિદ્યાધર કુમારને સાથે લઈને અન્ધારાના
 સમૂહ જેવા શ્યામ આકાશમાં ઉડ્યો, આંખનું મટકું મારતાં જ
 એટલે એટલા વચ્ચેમાં તે વૈતાદ્ય પર્વત ઊપર પહોંચી ગયો. પોતાના
 ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો અને ભોજન વગેરે વહે કુમારનો સારો સત્કાર
 કર્યો. હવે આ તરફ પેલો મીલ જ્યાં હતો ત્યાં કુમારની એક પહોર
 સુધી રાહ જોઈ છતાં કુમાર પાછો ન ફર્યો ત્યારે આસપાસની વન-
 કુંજોમાં લાંબો વચ્ચે તપાસ કરીને દુઃખી થઈને પોતાની ગુફામાં
 ગયો. કુમાર પણ કનકચૂડ વિદ્યાધર સાથે સુગંધી પારિજાત વૃક્ષની
 મંજરીઓની ગંધથી મહેક મહેક થતા, પર્વતના વાંકાંચૂંકા ઢોળાવ અને
 અને ચઢાવવાઝા પ્રદેશમાંથી પડતા ઝરણાના અવાજોને લીધે મનોહર
 દેખાતા, હાવભાવ સાથે કિન્નર કિન્નરીના જોડાના સંયોગના શબ્દોને
 લીધે સુંદર લાગતા, પોતાની કુંજોને લીધે સુશોભિત બનેલા એવા
 વૈતાદ્ય પર્વતના આસપાસના પ્રદેશોમાં ફરવા લાગ્યો. હવે ભમતાંભમતાં
 [૫૦૫૬] કુતૂહલોને જોવા ફાટી આંખવાઝા કુમારે ત્યાં એક ઠેકાણે

शिला उपर एक चौरणश्रमणने जोयो, ए चारणश्रमणे पोताना आखा शरीरनो भार एक पग उपर थंभाव्यो हतो—एटले ते एक पगे ज ऊभो हतो, पोताना बन्ने हाथ ऊंचा राखेला हता, ध्यान करतां तेणे पोतानी खुल्ली आंखो तीक्ष्ण सूर्यमंडळ सामे निश्चळ रीते ऊंची करी खोडी राखेल हती, ते एवो निश्चळ—अकंप्र हतो के तेनी सरखामणी कोई पर्वत साथे करी शक्याय. एवो ते चारणश्रमण प्रैतिमामां स्थित हतो. तेने जेतां ज खूब आनन्द थतां कुमारनां रुंवाडां ऊर्भा थई ग्यां. कुमारे कनकचूडने कहुं—हे भद्र ! आ तरफ आव, आ महामुनिने वंदन करीने आत्मानां पापमळोने धोई नाखीए. विद्याधर बोल्यो—बहु मारुं—भले, आवुं छुं. पछी ते बन्ने मुनिनी पासे गया, विनय साथे प्रणाम कर्या, मुनिए पण तेमनी योग्यता जाणी ध्यान पूरुं करी दीधुं एटले कायोत्सर्ग पारी लीधो. पछी बधा उचित स्थाने वेठा. ‘हजी सुधी पण आ लोको मूळगुण-स्थानमां छे’ एम धारीने साधु कहेवा लाग्या—हे महानुभावो ! आ संसार निस्सार छे छतां तेनो एक मात्र सार आ छे के, करुणायुक्त अन्तःकरणवाळा वीतराग पुरुषोए जे धर्मनो उप-देश कर्यो छे तेने आचरणमां मूळवा प्रयत्न करवो. ए धर्मनुं

१ आ चारणश्रमण आकाशमां उडी शके एवी शक्तिवाळा होय छे.

२ अमुक प्रकारना तपनुं नाम प्रतिमा छे. तेमां ध्यान करवा साह बन्ने हाथ ऊंचा करी सूर्य सामे जोईने निश्चळ उभा रहेवानुं होय छे.

३ अमुक समय सुधी शरीरनी कोई प्रकारनी ममता राख्या विना ध्यानमां रहेवानी क्रिया कायोत्सर्ग (काय-शरीर-नो उत्सर्ग-त्याग) कहेशाय छे.

મૂઠ અહિંસા છે, મઘ અને માંસનો તથા રાત્રિ ભોજનનો ત્યાગ કરવામાં આવે તો અહિંસાનું પાલન સંભવી શકે છે. તેમાં મઘને તો ઉત્તમ માણસોએ પીવાની ચીજોમાંથી વહાર ગળ્યું છે માટે અપવિત્ર રસની પેઠે તેનો ત્યાગ જ કરવો જોઈએ માટે મનથી પળ મઘને પીવાની ઇચ્છા છોડી દેવી જોઈએ. મઘ પીવામાં આવે તો ધનનો નાશ જ થાય છે.

આપણી વિશિષ્ટતા-ઉત્તમતા દૂર થાય છે, દરેક કાર્યમાં નિષ્ફળતા સાંપડે છે, કાર્યની હાનિ દેસ્યાય છે—થવા લાગે છે પોતાનાં છિદ્રો खुळ्લાં પડે છે, મિત્રો પળ આપણને—જોઈને લાજે છે, બુદ્ધિ વગડી જાય છે, નિર્મલ શીઠ તૂટી જાય છે, વેરની પરંપરા પેદા થાય છે. ધર્મકર્મથી ચૂકી જવાય છે—ઋષ્ટ થવાય છે, અયોગ્ય માણસો સાથે પળ મિત્રભાવે જોડાવું પડે છે, જે જે ઠેકાણાં જવાં જેવાં નથી ત્યાં જવું પડે છે, અમશ્યો સુદ્ધાં સ્વાવાં પડે છે, મોટા માણસો હાંસી કરે છે, સ્વજનોની મલિનતા થાય છે અને નહીં બાલવા જેવાં વચનો બોલવાં પડે છે, માટે આ મઘપાન અપવિત્રતાનું સ્વરેસર મૂઠ છે, વેરીઓને પેસવાનો માર્ગ છે, ક્રોધ લોભ વગરે દોષોને મઘપાન જગાડે છે, પરામવોને આવવા માટે એ સંકેત સમાન છે અને અનર્થોની પરંપરાનો સમામંડપ છે. વઠી—

[પૃ૮૫૭] આ જગતમાં મઘપાન પ્રાણીઓ વચ્ચે પ્રત્યક્ષમાં જ કલુષ ભાવ દેસ્યાય છે અર્થાત્ મઘ પીનારા પરસ્પર બાસડે છે એ પ્રત્યક્ષ છે, તેથી પાપના મૂઠરૂપ એવું મઘપાન શી રીતે ચંગુ—ઉત્તમ હોઈ શકે ? ૧

खातां ज ताळवुं फाटी जाय एवं तालपुट विष खाईने पोतानो नाश करवो उत्तम छे पण मद्यपाननी अवस्थामां थोडीवार पण पोतानी जातने स्थापित नहीं करवी जोईए. २

ए कारणथी सारा सारा लोको पण ए जातना खराब मद्यपान-ने दूर ज मूकी राखे छे तथा वेद अने पुराणोमां मद्यनो निषेध ज करवामां आवेल छे. एमां कहेल छे के— ३

गौडी, पैष्टी अने माधवी एम त्रण जातनी मदिरा समजवी घटे. जेम एक मदिरा खराब छे तेम बधी ज मदिरा खराब छे माटे उत्तम ब्राह्मणो तो एवी कनिष्ठ मदिराने पीता ज नथी. ४ तथा—

आ लोकोने पातकी गणवामां आव्या छे—स्त्री अने पुरुषनो घात करनार, कन्याने दूषित करनार अने मद्यप—दारुडियो-आ चार उपरांत पाँचमो जे तेमने साथ आपे छे तेने समजवो ५ तथा—

जे मनुष्य मोह—मूढताने लीधे दारु—सुरा पीने अग्निथी तपावेल लालचोळ सुरा पीए अर्थात् पछी प्रायश्चित माटे अग्निना वर्ण जेवी लालचोळ तपावेल सुरा पीए, तेम करतां तेनुं शरीर बळी गया पछी ते पापथी मुकाय खरो ? ६

जेना शरीरमां रहेल ब्रह्म-ब्राह्मणपणुं मद्यने लीधे एकवार प्लावित थाय छे—पलळी जाय छे तेनी ब्राह्मणता नाश पामे छे अने ते शूद्र बनी जाय छे. ७

माटे हे देवानुप्रियो ! कदाचित् पण मद्य पीवुं योग्य नथी. तेमां य जे लोको स्वर्ना अने अपवर्ग-मोक्षना सुखना इच्छुक छे तेमणे

તો બધો ય વસ્ત મઘને અડવું જ ન જોઈએ અર્થાત્ તેવા લોકોએ કદી પળ મઘનો સ્પર્શ સરસ્વો પળ ન કરવો જોઈએ. ૮

જેમ ઉત્તમ લોકો મઘને સ્વેચ્છા અપેક્ષા ગણે છે તેમ માંસ પળ અમઘ્ય જ છે. એ માંસમક્ષણ ઉત્તમ ધ્યાનનો નાશ કરે છે, આર્ત, સૌંદર્ય ધ્યાન તેનાથી વધે છે, સંપાતિમ—ઉદ્ઘ્રક્રમણા જીવોનો સંહાર-વિનાશ થઈ જાય છે, માંસમાં કૃમિયો, બીજા જીવો પેદા થાય છે અને તમામ પરિસ્થિતિમાં માંસમાં જીવો આવ્યા જ કરે છે, [૫૦-૫૮] માંસમક્ષણથી રસો તરફ વિશેષ લાલચ પેદા થવા લાગે છે, એ પારથી શિકારીના કામનું કારણ છે, મોટા મોટા રોગો અને અસાધ્ય વ્યાધિયોનું નિમિત્ત છે.

જોનારાઓની આંસને બીમત્સ લાગે છે, દુર્ગતિનો મોટો માર્ગ છે શુભાનુવંધી શુભાનુભાવને તો જલાંજલિ જ દેવી પડે છે—એવું એ માંસમક્ષણ છે. આવું તમામ દોષોના મંડારરૂપ એ માંસમક્ષણ છે એમ સમજી કયો ઢાહ્યો માણસ એના માટે મનથી પળ અભિલાષા રાખે ? વઢી,

કાઠજીપૂર્વક વર્તી બીજાને પીડા ન કરવી એ વાત ધર્મમાં પ્રશંસનીય છે. જે લોકો માંસમક્ષી છે, તેમને માટે આકાશકમઠ—કુસુમની પેઠે એ પ્રશંસનીય વાત અસંભવિત છે. ૧

જે મનુષ્યો આ અસાર શરીરના પોષણ માટે માંસમક્ષણ કરે છે, તે લોકો પરમવોમાં આવનારા તીક્ષ્ણ દુઃસ્વોને લક્ષ્યમાં રાખતા નથી—ગણતા નથી. ૨

મોહને લીધે ઝમા થયેલા—ઝમા કરવામાં આવેલા તુચ્છ સુખ માટે ક્રોળ સ્વૈસ્વર ડાહ્યો માણસ અસંખ્ય ભવોની પરમ્પરા સુધી ભોગવવો પડે એવી દુઃખની હારમાળા તરફ પ્રવૃત્ત થાય ? ૩

લોકશાસ્ત્રોમાં પણ બહુ પ્રકારે વારંવાર કહીને માંસમક્ષણનો સ્પષ્ટ નિષેધ કરેલ છે. તેમાં એ અંગે જો અહીં અવિરુદ્ધ વાત કહેલ છે તે આ છે—૪

માંસ હિંસાને વધારનારું છે, અધર્મને પણ વધારનારું છે તથા દુઃખને પેદા કરનારું છે માટે કોઈએ પણ માંસને ન સ્વાવું જોઈએ. ૫

પોતાના માંસને જે મનુષ્ય વીજાના માંસ દ્વારા વધારવા ઇચ્છે છે તે ગમે ત્યાં જન્મે પણ તેને હમેશાં રહેઠાણ—જનમવાનું સ્થાન ઉદ્દેગ-વાળું જ મળે છે. ૬

જે દીક્ષિત હોય, વા બ્રહ્મચારી હોય અને એવી દશામાં માંસ સ્વાય તે અધર્મી અને પાપી પુરુષાર્થવાલો સ્પષ્ટરીતે નરકે જ જાય છે. ૭

જે વિપ્રો—બ્રાહ્મણો—આકાશગામી હતા તે માંસમક્ષણને લીધે નીચે પડી ગયા છે તેથી—આ રીતે બ્રાહ્મણોનું અધઃપતન જોઈને માંસ સ્વાવું ન જોઈએ. ૮

[પૃ૦૫૯] વીર્ય અને લોહીમાંથી પેદા થયેલા માંસને જે મનુષ્ય સ્વાય છે અને સ્વાધા પછી પાણીથી નહાઈને પવિત્ર થવાનો દાવો કરે છે, તે જોઈને દેવો તેની હાંસી કરે છે. ૯

હે ભારત ! ત્રણ લોકમાં જેટલાં તીર્થો છે તે બધામાં નહા-યાનું પુણ્ય જે મનુષ્ય માંસ નથી સ્વાતો તેને મળે છે અથવા જે

મનુષ્ય નથી સ્વાતો તે ત્રણ લોકમાં જે જે તીર્થો છે તેમાં નહાયા
બરોબર છે. ૧૦

હે માનવ ! જે માણસ માંસ સ્વાય છે તેની શુદ્ધિ અગ્નિથી
થતી નથી, સૂર્યથી થતી નથી અને પાણીથી પણ થતી નથી, હે યુધિષ્ઠિર !
એમ ધર્મ કહે છે. ૧૧

જે મનુષ્ય સાધુ સંન્યાસીનો વેષ પહેરે છે, તેમનાં નિશાનો
રાખે છે, માથું મુંડાવે છે, મોઢું મુંડાવે છે તે વધું જ તેનું નકામું
છે જ્યાં સુધી તે, માંસ સ્વાય છે અથવા સાધુ-સંન્યાસીનાં નિશાનો
રાખવાં, તેમનો વેષ પહેરવો, માથું મુંડાવવું કે મોઢું મુંડાવવું—જે
માણસ માંસ સ્વાય છે તેને માટે—એ વધું જ નકામું છે. ૧૨

જેમ વનનો હાથી નિર્મલ પાણીના દરિયામાં ન્હાયો તો સ્વરો
પછી પાછો શરીર ઉપર ધૂલ નાસીને મેલું કરે છે તેથી તેનું ન્હાવું
નકામું છે તેમ જ માંસ સ્વાનારનું તીર્થસ્નાન વગેરે વધું જ
નકામું છે. ૧૩

હે યુધિષ્ઠિર ! પ્રભાસ, પુષ્કર, ગંગા, કુરુક્ષેત્ર, સરસ્વતી, દેવિકા,
ચન્દ્રભાગા, સિંધુ મોટી નદી, ૧૪

મલયા નદી, યમુના—જમના નૈમિષતીર્થ તથા ગયા, સરયૂ,
કૌશિક તીર્થ અને લૌહિત્ય મહાનદ—૧૫

એ વધાં મોટાં પ્રભાવવાળાં તીર્થોમાં સ્નાન કરો એનું જે પુણ્ય
થાય, અને જે માણસ માંસભક્ષણ ન કરે એનું જે પુણ્ય થાય તો, હે
યુધિષ્ઠિર ! એ વે સરસાં નથી પણ માંસ ન સ્વાવાનું પુણ્ય ચડી
જાય છે. ૧૬

जे माणस दानमां सोनानो मेरु आपी वे अने आखी पृथ्वीनुं दान करी वे तेनुं जे पुण्य थाय अने जे माणस मांस भक्षण न करे तेनुं जे पुण्य थाय तो हे युधिष्ठिर ! ए वे सरखां नथी पण मांस न खावानुं पुण्य चडी जाय. १७

सोनानुं दान, गामनुं दान अने भूमिनुं दान ए वधां दाननुं जे पुण्य थाय अने मांस न खावानुं जे पुण्य थाय ते हे युधिष्ठिर ! ए वे सरखां नथी पण मांस न खावानुं पुण्य चडी जाय. १८

[पृ०६०] एक एक महिने हजार हजार कपिला गायोनुं दान देवार्थी जे पुण्य थाय अने मांस नहीं खानारने जे पुण्य थाय ते ए वे सरखां नथी पण हे युधिष्ठिर ! मांस न खावानुं पुण्य चडी जाय. १९

आ प्रमाणे लौकिक शास्त्रोमां पण महाविषनी पेठे मांसभक्षणने तजी देवानुं ज जणावेल छे तो पळी आ हकीकत लोकोत्तर शास्त्रमां तो होय ज ने ? २०

मद्यनुं पान अने मांसनुं भक्षण बहुदोषवाळुं छे माटे ते बन्नेनो त्याग करवो जरूरी छे तेमज रात्रीभोजन पण बहुदोषवाळुं होवाने लीधे ज डाढ्या माणसोओ तजी देवा जेवुं छे. २१

जो कदाच अन्न प्रासुक—जीवजंतुरहित होय, फासु—निर्दोष होय तो पण तेमां रहेला कंथवा अने फूगनां जंतुओ जोई शकातां नथी—जोवा कठण छे माटे जेओ प्रत्यक्षज्ञानी—अवधिज्ञानी, मनःपर्यायज्ञानी अने केवलज्ञानी छे तेओ रात्रीभोजननो त्याग ज करे छे. २२

जो के रात्रीए कीडी वगेरे जंतुओ दीवाना प्रकाशथी जोई शकाय एवा छे तो पण रात्रीभोजन अनाचरणीय छे कारण के एने करवाथी

મૂલ અહિંસાવ્રતની જ વિરાધના થાય છે. ૨૩

એમ છે માટે હે દેવાનુપ્રિયો મધ, માંસ અને રાત્રીભોજન એ જાણે સંસારરૂપ વૃક્ષના ગંભીર મૂલ જેવાં છે એમ સમજીને તમે તે ત્રણેનો ત્યાગ કરો. ૨૪

અથવા મૂઢોની પેઠે બેઠા છો ? કાળાવાલા હાથમાં રહેલું ધાણી જેમ સતત પડતું રહે છે, નાશ પામતું રહે છે તેમજ પ્રતિક્ષણ પોતાનું જીવન પણ નાશ પામતું રહે છે એ શું તમે જોતા નથી ? અથવા તમે એ જોતાં છતાં કેમ બેસી રહ્યા છો અથવા એને કેમ જોઈ રહ્યા છો ? ૨૪

આ તો શું છે ? પણ સંસારથી—સંસારરૂપ જેલખાનાથી વિરક્ત થયેલા એવા લોકો આજે પણ વિદ્યમાન છે જેઓ રાજ્યને પણ છોડી દઈને પ્રવ્રજ્યાનો સ્વીકાર કરે છે. ૨૬

મુનિએ આમ કહ્યા પછી—ઉપદેશ આપ્યા પછી સંસારથી પરમ વૈરાગ્યને ધારણ કરતો એવો કનકચૂડ ઉભો થઈને મુનિના ચરણોમાં પડ્યો અને કહેવા લાગ્યો—હે ભગવાન ! હું મારા કુમારને મારી ગાદી ઉપર બેસાડીને આવું પછી આપની પાસે પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારીને મારા પોતાના જીવિતને સફલ કરું.

મુનિ બોલ્યા—ભવના ફંદા તોડવાનો અથવા તેનો અંત કરવાનો આ જ માર્ગ છે. [પૃ૦ ૬૧] એથી તમારી જેવા મહાનુભાવોએ આમ જ કરવું જોઈએ. આ વચ્ચે એ મુનિનો ઉપદેશ સાંભળીને કુમારને પણ સંવેગ—ધર્મ પ્રત્યેનો ઉત્સાહ થયો તેથી મુનિને પ્રણામ કરીને તે કહેવા લાગ્યો—હે ભગવાન ! મને પણ જીવું ત્યાં સુધીનો મધ ન પીવાનો, માંસ ન

खावानो अने रात्रे भोजने पण नही करवानो नियम आपो. साधुएषण योग्यता जाणीने तेणे जे नियम माग्यो ते आप्यो. पळी गुरुने वंदन करीने पोताने घेर गया. कनकचूडे उत्तम घरेणां-आभूषण वगैरे चीओ आपीने कुमारनुं सन्मान कर्युं अने ते कुमारने कहेवा लाग्यो— हे कुमार ! मने हवे आ संसारथी वैराग्य थयो छे, हवे दीक्षा लईने आत्माने निष्पाप करीश माटे हवे मारे जे काई करवानुं योग्य जणाय ते मने कहे. कुमार बोल्यो, हुं शुं कहुं ? तमारो समागम छोडवो भारे कठण छे, पण मारे एने छोडवो ज पडशे. मारो स्वजनपरिवार तथा मारा वडिलो घणा काळथी मारथी छूटा पडचा छे हवे तो तेओ मने जोवा सारु उत्कंठित पण थया हशे अने एथी तेओ गमे तेम काल वीतावता हशे एटले एमनी चिंताने लीधे मारुं मन खूब संताप पामे छे. आ सांभळी कनकचूड बोल्यो—जो एम डोय तो आपणे हवे त्यां जईए. आ वात कुमारे स्वीकारी लाधो अने पळी विमान उपर चढीने ते बन्ने चालवा मांडचा.

हवे आ तरफ कुमारना परिवारना केवा हाल थया छे ते जोईए— ए विपरीत तालीम पामेलो अवळचंडो घोड़ो कुमारने क्यांनो क्यां खेंची गयो, पळी तेनी—कुमारनी साथेनो जे सैन्यपरिवार हतो ते कुमारनी घणी वाट जोया पळी कुमारने शोधवा आखुं जंगल खुन्दी वळयो पण क्यांय कुमारनो पत्तो न लाग्यो. कुमारना समाचार न मलवाथो आनन्द वगरनो थयेलो ते परिवार निरुत्साही बनीने सिरिपुर नगर तरफ गयो. राजाने कुमार न मलवानी हकीकत जणावी. पळी तो राजानुं जाणे तन, मन

अने धन बधुं ज खोवाई गयुं होय एवो थई गयो अने तेने भारे संताप थवा लाग्यो, राजाए चिंताने लीधे खावुं पीवुं छोडी दीधुं, राजा पोतानी चार अंगवाळी सेना साथे, पोताना अंतःपुर साथे अने दुस्सह दुखथी घेरायेला हृदयवाली रत्नावलीनी साथे कुमारने शोधवा जे मार्गे कुमार गयो हतो ते मार्गे तेने पगले-पगले चालवा मांड्यो. एम चालतां चालतां ते कादम्बरी अटवीनी बराबर वच्चे आवी प्होंच्यो. अहीं कादम्बरीनी अटवीना मध्यभागमां प्होंची राजाए कुमारने शोधी काढवा माटे चारे बाजुए अनेक पुरुषोने मोकल्या. तेओ बधा कुमारनी शोध करवा लाग्या. हवे अेम शोधतां शोधतां आम तेम भमतां ते पुरुषोए पेला भीलने दीठो, भीलनी आंगळी उपर कुमारना नामना निशानवाळी रतननी उत्तम वींटी जोई. कुमारनी आ वींटी जोईने तेओने एम लाग्युं के जरूर आ भीले कुमारने मारी नाख्यो होवो जोईए. आम कुविकल्पोथी डोळा-येला चित्तवाळा ते पुरुषोए ए भीलने लावीने राजा पासे खडो कर्यो. राजाए स्वस्थ चित्ते भीलने पूछ्युं—हे मूढ—मुग्ध ! तने आ उत्तम वींटी क्यांथी मळी ? ए बावत साचेसाचुं कहे अथवा कुमार क्यां छे ? राजाए आम कल्या—पूछ्या पछी[पृ० ६२]ए भील तो पहेलां कोई दिवस नहीं जोएली—घोडा, हाथी रथ अने सुभटोना समुदायवाळी आवी—राजलक्ष्मी जोईने ज गभराई गयो अने आडुंअवळुं तुटक तुटक अक्षरवाळुं कुमारनुं वृत्तांत कहेवा लाग्यो. भीलनी परस्पर मेळ विनानी वात सांभळीने राजानो मत एवो थयो के कदाच आ भीले ज कुमारने मारी नाख्यो होय, नहीं तो भीलनी पासे आ उत्तम वींटी

केवी रीते आबी ! जीवता सर्पराजना माथा उपरथी कोई पण मनुष्य मणिने मेळवी शके नहीं. माटे आ भीलने आ परिस्थितिमां गंच रात सुधी सारी रीते साचवी राखो अर्थात् एने क्यांय जवा देशो नहीं. कोई पण खरी हकीकत जाणी शकाती नहीं, दैवनी घटना भारे गंभीर—न कळी शकाय एवी—होय छे. राजानो आवो विचार जाणी ते पुरुषोए पेला भीलने केद कर्यो अने वेडीमां नाख्यो, संशयना हिंचका उपर चडेलो हालकलोल थयेलो राजा पण कशुं नक्री न करी शक्यो, तेनी आंखमां आंसुओ उभराई आव्यां अने भारे शोक साथे ते रोवा लाग्यो, आवुं थतां 'कुमार मरण पाम्यो छे' एवी वात त्यां राजाना पडावमां चारे बाजु फेलाई गई, राजाना बधा सामंतो दुःखी थया, आखुं पायदळ झांखुं पडी गयुं, मंत्रीओ उदास अने दुःखी मनवाळा थया, आखुं अंतःपुर हाय हाय एम करतुं रोवा लाग्युं. आम लांबा वखत सुधी विलाप करीने भारे शोकने लीधे रतनावलीए जमीन उपर पडतुं मेल्युं—पछाड खाधी अथवा रतनावलीने मूर्छा आव-वाथी ते जमीन उपर घडाक करती पडी गई, दासीओ तेने घेरी वळी महामुशीबते आश्वासन आपवा लागी. तेथी ते जरातरा स्वस्थ थई. एटलामां रात पडी गई, अंजनगिरि जेवां लागतां अन्धारां चारे कोर उतरी आव्यां. आ रीते मध्यरात थतां रतनावलीए पोतानी धावमाताने बोलावी अने कहुं के—आटलुं बधुं बन्या पछी पण शुं मारे जीवन टकावी राखवुं जोईए ? हलका माणसोना अपवादो सहन करवा जोईए ? मारा प्रियपतिना घरमां तेमना स्वजनोनां श्यामल—झांखां पडीं गयेलां—मोढा शुं जोयां करवानां ? विना कारणे कोप करता

खळ पुरुषोनां वचनोने शुं सांभळ्यां करवानां ? आम बोलतां बोलतां रतनावलीए पोतानी धायमाताने पोताना जीवना सोगन दहने कहुं के तुं काई अन्यथा न करोश, हमणां तुं मने सहायक था. जेनी आवी स्थिति थई तेने हवे प्रेमथी थयेला सुखनुं शुं काम छे ? वळी-

किंपाकवृक्षनुं फळ तो खानारने तेनुं परिणाम छेवटे आपे छे पण प्रियनो संयोग तो शरू थतां थतां ज दुःख आपे छे ए भारे दुःख छे. १

[पृ० ६३] हताश—जेणे मनुष्योनी आशाने हणी—मारी—नाखेल छे एवा विधाताए प्रियना संगमथी थनारा सुखने खरेखर हाथीना काननी, बीजळीना झबकारानी अने मेघ धनुषनी चपलता भेगी करीने बनावेल छे माटेज मानुं हुं के प्रियना संगमनुं सुख चपळ छे—अस्थिर—छे टकतुं नथी. २

प्रियना वियोगरूप विषना वेगनी महत्ता—वेगनुं माहात्म्य एटले ए विषना वेगनो प्रभाव पंडित लोको जाणे छे माटे ज तेओ बिल-गय—बिलमां गयेला—सर्पनी पेंठे विलगय—विलगक—विशेषे करीने लागेला अथवा विविध रीते लागेला प्रेमनो त्याग करे छे. ३

मातारूप धात्री बोली—हे पुत्री ! कया कार्यने माटे सहाय करवा सारु तुं मारी पासे मागणी करे छे ?

रतनावली बोली—हे माता ! असह्य विरहनी आगमांथी उठेली बळतराने लीधे परिताप पामेला एवा मारा पोताना—जीवननो नाश करवा माटे अर्थात् मरो जवा माटे.

धात्री बोली—हे पुत्री ! तुं उतावळी था मा, हजु सुधी तारा

પતિ બાબત કાંઈ નિશ્ચય જાણવામાં આવ્યો નથી, કાંઈ નક્કા જણાય પછી પળ મરવાનો અભિલાષ તો કરી શકાય એમ છે. પછી રત્નાવલીએ એ ધાત્રીનું એવું નિષેધક વચન સાંભળીને મૌન રાલ્યું. ક્ષણાંતરે ધાત્રીની નજર ચુકાવીને અને પોતાનો પરિવાર ન જાણે એ રીતે રત્નાવલી રહેવાના સ્થાનમાંથી બહાર નીકળી ગઈ અને દૂરના ભાગમાં આવેલા વનના નિકુંજમાં પેઠી પછી પોતાના બન્ને હાથના સંપુટને જોડીને કહેવા લાગી—હે વનની દેવીઓ ! હું મંદપુણ્ય—કમનસીબ—હું, મારું વચન સાંભળો. તમારા સિવાય અહીં વીજું કોણ છે જેની પાસે મારું કાર્ય—મારી પોતાની વાત—કહી શકું ? ૧

વિરૂપ—નઠારાં લક્ષ્મણોના સમૂહ દ્વારા આ હું દુઃખ માટે જ નિર્મિત થયેલ હું, પરણ્યા પછી પળ જેણીને—મને—આવું પતિના વિરહનું દુઃખ શરૂ થઈ ગયેલ છે. ૨.

માટે જ હમણાં તમારી સામે ડંચા વૃક્ષ ઉપર લટકીને—મારી જાતને લટકાવીને અર્થાત્ ગલે ફાંસો ખાઈને મરું હું. અપજશના મેલથી મેલા થયેલા એવા આ જીવનને ટકાવીને શું કરવું ? ૩

હે સિરિપુરરાજાના પુત્ર ! તું પળ દૂર રહેલો છે છતાં જાણી લેજે કે તે રાંક બાઈએ તારા વિરહને લીધે આત્માને છોડી દીધેલ છે—ગલે ફાંસો ખાધેલ છે. ૪

[પૃ૦૬૪]આમ કહીને તે રત્નાવલીએ કેશપાશને બાંધી દીધા, પોતાના કપડાની ગાંઠ ખુબ કઠળ બાંધી અને ઉત્તરીય વસ્ત્રવડે—પોતાના ઓઢવાના કપડા વડે—વૃક્ષની ડાઠ ઉપર ફાંસો બનાવ્યો, ફાંસાને પોતાની ડોકમાં બરાબર બાંધ્યો અને પોતે લટકી પડી. બરાબર આ વસ્તે ધાત્રીએ

તેને પથારીમાં ન જોતાં તે, તેની પાછળ દોડી ગઈ. કર્મ ધર્મના સંયોગને લીધે ધાત્રી બરાબર જ્યાં ફાંસામાં લટકતી રત્નાવલી હતી તે જ જગ્યાએ પહોંચી ગઈ અને ચન્દ્રની ચાંદનીના પ્રકાશમાં તેણે (ધાત્રીએ) રત્નાવલીને ગળે ફાંસો સ્વાતી જોઈ. પછી તો ધાત્રી હાય હાય એમ જોરથી બૂમ મારતી તત્કાલિક બીજો કોઈ ઉપાય પોતે કરી શકે એમ ન હોવાથી જોર જોરથી કહેવા લાગી કે—ભો ભો દેવો ! વ્યંતરો ! સ્વેચ્છરો ! બચાવો બચાવો અને આ સ્ત્રીરત્નને તેના જીવનની મિક્ષા આપો, એનો ફાંસો કાપી નાસ્તો, ઉપેક્ષા કરીને એટલે આ સ્ત્રીના જીવન તરફ બેદરકાર રહીને પાપરૂપ કાદવમાં ન પડો.

આ તરફ પેલો કનકચૂડ વિદ્યાધર અને સુરસેન કુમાર ફરતા ફરતા તે જગ્યાએ આવી ચડ્યા, તેમણે ધાત્રીએ જે ઘોષણા કરી તે સાંભળી પછી આકાશમાંથી નીચે ઉતરીને ફાંસો તેમણે કાપી નાસ્તો, તેણીના દેહેને ચંપી કરીને ઠીક કર્યો અને તેઓએ એ ફાંસો સ્નાનારી બાઈને પૂછ્યું—હે સુતનુ ! તારા આવા સ્વરાવ વિચારનું—તારી આવી દુર્દશાનું—કારણ કોણ થયેલ છે ? રતનાવલીએ લાંબો નીસાસો નાસ્તીને કહ્યું—મારાં નઠારાં કર્મો. કુમાર બોલ્યો—એ તો ઠીક પળ કોઈક વિશેષ હેતુ પળ હોવો જાઈએ એ જણાવ । પછી રતનાવલી બોલી કે વિશેષ હેતુ તો —મહાસેન-રાજાના પુત્ર સુરસેન કુમારનો વિરહ જ વિશેષ કારણ છે. પછી રતનાવલીને કુમારે ઓઝસી કાઢી અને તેને કહ્યું કે, જો એ કુમાર જ વિશેષ કારણ હોય તો આવો સ્વરાવ વિચાર કરવાનું રહ્યું—માઢી વાઢ. આમ કહ્યા પછી રતનાવલી પળ કુમારને ઓઝસી ગઈ અને શરમથી આંસુ

નીચે ઢાઢી દર્દ મૌન રહી. સ્વરી વાત જાણ્યા પછી ધાત્રી બોલી—લાંબા વસ્તે મઢેલા કુમારનું સ્વાગત છે સ્વાગત છે, પછી તો કુમાર આવ્યાના સમાચાર રાજાને જણાવ્યા. આ વસ્તે પેલા કનકચૂડ વિદ્યાધરે વિનંતિ કરી—બોલ્યો—કુમાર ! તમારા મનોરથ પૂરા થાય, હવે મને મારે પોતાને સ્થાને પાછા ફરવાની રજા—અનુમતિ—આપો. આ સાંમઢી તેનો—વિદ્યાધરનો—વિયોગ થયો ંથી કુમારનું મન જરા કાયર થયું તો પળ મહાપરાળે કુમારે વિદ્યાધરને વિદાય આપી, વિદ્યાધરે તો પાછા વઢતાં જ પેલા ચારણમુનિની પાસે સારા ભાવ સાથે પ્રત્રજ્યા લીધી. કુમાર પળ રત્નાવલી સાથે પોતાના પડાવમાં ગયો, રાજાને મઢ્યો અને બનેલો બધો જ વૃત્તાન્ત કહી સંમઢાવ્યો. [પૃ૦૬૫] કુમારના આવવાથી વધામણાં થયાં, પેલા પકડી રાખેલા મીલનો આદર કરીને તેને મુક્ત કરી દીધો, રાજા હવે પોતાના નગર તરફ પાછો ફર્યો અને પ્રયાળ કરતાં કરતાં પોતાના નગરમાં પહોંચ્યો. રહેવા માટે કુમારને સુન્દર મોટો મહેલ સોંપવામાં આવ્યો અને તેમાં રહીને વિવિધ ક્રીડાઓ કરતો કુમાર દિવસો વિતાવે છે. વસ્ત જતાં તે મહાસેન રાજા મરણ પામ્યો, તેની પાછઢ કુમારે મૃતક કર્મો કર્યાં (મૃતક-કર્મો ંટલે મર્યા પાછઢ જે કાંઈ વિધિ કરવામાં આવે છે, તે મરણોત્તર બધી ક્રિયાઓ). કુમારે રાજ્ય સ્વીકાર્યું અને રાજનીતિ પ્રમાળે કુમાર પૃથ્વીનું પરિપાલન કરે છે. વસ્ત જતાં મુનિધર્મને સારી રીતે જાણનારા, સૂત્ર અર્થને બરાબર સમજેલા, વિહાર કરતા કરતા તે કનકચૂડ મુનિ ત્યાં બહારના ઉદ્યાન-વન--માં આવો પહોંચ્યા, તે મુનિને ત્યાં આવ્યા જાળી સુરસેનરાજા તેને વન્દન કરવા માટે આવ્યા, રાજા

ઉત્તમ ભક્તિ સાથે મુનિને વન્દન કર્યું, મુનિએ રાજાને આશીર્વાદ આપ્યો અને રાજા ગુરુના ચરણકમળ પાસે બેઠો, સાધુએ જિન ભગવાને પ્રહ્- પેલા ધર્મની કથા કરી, ઘણા પ્રાણીઓને ધર્મનો બોધ થયો, ધર્મ- કથા પૂરી થતાં મુનિએ રાજાને પૂછ્યું--તમે ળાંચા વસ્ત પહેલાં જે અભિગ્રહો--નિયમો--સ્વીકારેલા તે આ--મઘ ન પીવું, માંસ ન ખાવું રાત્રે ભોજન ન કરવું--નિયમો બરાબર સચવાય છે ?

રાજા બોલ્યો--સારી રીતે સચવાય છે. પછી ફરી મુનિએ રાજાને કહ્યું--હવે તમે તમામ દોષ રહિત એવા જિનનાથને દેવવુદ્ધિથી સ્વીકારો, સમ્યક્વ અંગીકાર કરો, કુવાસનાદ્વારા પેદા થયેલ મિથ્યાત્વનો સર્વથા ત્યાગ કરો. તમે એટલું કરશો તોય સ્વરીરીતે પરભવનું હિત કર્યું કહેવાશે રાજા બોલ્યો--એમ એમ--તમારું એવું કથન બરાબર છે, આજથી હું જિનધર્મનો સ્વીકાર કરું છું. તમારા પ્રમા- વને લીધે મેં મિથ્યાત્વવુદ્ધિનો ત્યાગ કરી દીધેલ છે. તમે મને તમામ પ્રકારે કૃતાર્થ કરી દીધો છે. એ રીતે મુનિનું અભિનન્દન કરીને રાજા જેમ આશ્રો હતો તેમ પાછો ફરી ગયો. કલ્પ (કલ્પ એટલે મુનિને ચોમાસા સિવાયના સમયમાં રહેવાના સમયનો નિયમ) પૂરો થતાં મુનિ પળ બીજા પ્રદેશ તરફ વિહાર કરી ગયા. હવે રાજાના શરીરમાં તથાપ્રકાર--અમુક પ્રકારની--વેદના થઈ- આવતાં તે મરણ પામ્યો અને અવિશુદ્ધ અવ્યવમાય--મનોવૃત્તિ- ને લીધે સમકિતને દોષવાળું કર્યું હોવાથી તે મરણ પામી યક્ષપણે ઉત્પન્ન થયો. આ પ્રમાણે વિભેલકયક્ષત્રી ઉત્પાત્તની કથા છે હવે મહાવીર જિનવર તે વિભેલકયક્ષત્રા ઉદ્યાનમાંથી નોકળાંને

શાલિશીર્ષક નામના ગામની બહારના બગીચા-ઉદ્યાન-માં આવીને પ્રતિમા સ્વીકારીને ધ્યાનમાં રહ્યા.

[પૃ૦ ૬૬] તે વખતે મહામાસ ચાલતો હતો, ત્યાં કટપૂતના નામની એક વ્યંતરી રહેતી હતી. ઝ્યારે મહાવીર જિનવર ત્રિપૃષ્ઠનામના વાસુ-દેવના અવતારમાં હતા ત્યારે વિજયવતી નામની કટપૂતના, ભગવાનની અન્ત:પુરિકા—અન્ત:પુરમાં રહેનારી—દાસી હતી, તે વખતે ભગવાને તેને બરાબર સાચવેલી નહીં એટલે કટપૂતના નામની દાસી ભગવાન ઉપર દ્વેષ રાખતી હતી, અને મરતી વખત સુધીમાં તેનો તે દ્વેષ મટી ન ગયો—મટી ન શક્યો તેથી સંસારમાં ભ્રમણ કરતાં કરતાં તે મનુષ્યનું જીવન પામી ગઈ અને તે બાલતપ કરતી હોવાથી વ્યંતરી-થયેલ. પણ પૂર્વભવના વૈરને લીધે પ્રતિમામાં રહેલા ભગવાનનું તેજ નહીં સહન કરતી ભગવાનને દુખ દેવા સારુ તાપસીનું રૂપ તેણીએ ધર્યું. તેણીએ વલ્કલો પહેર્યાં, માથા ઉપર જે મોટી લટકતી જટા હતી તેને સારી રીતે હિમ જેવા ઠંડામાં ઠંડા પાળીમાં પલાઠી અને જટામાંથી ટપકતા તે હિમવિંદુ જેવા ઠંડા પાળી વહે પોતાનું આખું શરીર ખીનું કરી પછી તે સ્વામીના—ભગવાનના શરીર ઉપર—માથા ઉપર—બેઠી અને શરીરના બધાં જ અંગોને ખૂબ ખૂબ ધુળાવવા—હલાવવા—લાગી. ત્યાર પછી એની જટામાંથી તથા વારંવાર હાલતા અંગે અંગમાંથી ટપકતાં હિમકણ મિશ્રિત પાળીનાં વિંદુઓ ઘણા જ ઠંડા પવન સાથે ભગવાનના શરીરને—શરીર ઉપર વાળના સમૂહની જેમ વાગવા માંડ્યાં. ૧

ક્ષણે ક્ષણે જટાના જૂથમાંથી અને પહેરેલાં વલ્કલોમાંથી ગળતી

गळती दुस्सह कणिकाओ—टीपां—स्वामीना—जगगुरुना—शरीरमां
गाढरीते चुभवा लागी. २

एक तो सहज रीते महामहिनानी टाढ खुब दुस्सह अने
सखत होय छे ज. तो पछी शत्रुनी पेंठे ऊमी थयेल आ दुष्ट
व्यंतरीनी शक्तिद्वारा वरसती टाढनुं शुं कहेवुं. ३

एवी टाढनी वेदनाथी त्रास पामेला—घवायेला—थीजी गयेला—
सामान्य माणसनुं तो आखुंय शरीर फाटी जाय—चीराई जाय पण
भगवाननुं आयुष्य निरुपक्रम होवाथी तेमने ए शीत शरीर उपर कशी
असर करतुं नथी. ४

आ रीते रातना चारे पहर भगवानने शीत—टाढनो भारे दुस्सह
उपसर्ग थयो अने सहतां सहतां संसारनो—रागद्वेषनो नाश
करनारुं धर्मध्यान जिनने—भगवानने विशेष रीते लागी गयुं. ५

त्यार पछी आवी दुःसह पीडाने सहन करवाथी विशेष कर्मनो
क्षय थतां भगवाननुं अवधिज्ञान विकस्युं अने ते ज्ञानद्वारा
भगवान आखा लोकने जोवा लाग्या. पहेलां पण भगवानने गर्भमां
हता त्यारथी पण [पृ० ६७] अवधिज्ञान तो हतुं पण ते अवधि मात्र
देवभवकाल मात्र हतुं एटले देवभवमां जे जातनी शक्तिवालुं अवधि-
ज्ञान होय तेटली ज शक्तिवालुं हतुं अने श्रुतसंपदामां भगवानने
अग्यार अंगोनी विद्वानी जाण हती. हवे ज्यारे कटपूतना व्यंतरीअे
जाप्युं के भगवान तो अकंप छे, जरा पण ध्यानमांथी

१ कोइ पण घातक उपायथी जे आयुष्य तुटे नहीं ते आयुष्य
निरुपक्रम कहेवाय.

चलित थता नथी त्यारे ते रात पूरी थता हारी गई—थाकी गई अने शांत थई, आ काम करवा माटे तेने पस्तावो थयो एट्टे भक्तिपूर्वक भगवानने पूजीने पोताने स्थाने चाली गई.

स्वामी पण त्यांथी नीकलीने भदिया नाम नगरीमां छटुं चोमासुं करवा सारु जई पहोंच्या. आ वसते छ महिना पछी गोशाळो पण स्वामीने मळ्यो. भगवानने जोईने गोशाळाने हर्ष थयो अने भगवानना चरणकमळने नमीने ते भारे प्रमोद पांम्यो अने पूर्वनी—पहेलानी पेंठे ज ते भगवाननी सेवा करवा लाग्यो. भगवान पण त्यां विविध जातना तपना अभिग्रहो—नियमो साथे चतुर्मासखमण—चार महिनाना उपवास पूरा करीने चोमासुं पूरुं थतां बहार पारणुं करीने गोशाळानी साथे ऋतुबद्ध (विहार करवानी ऋतुना महिना) आठ महिना सुधी कोई प्रकारना उपसर्गो विना—कशीय कनडगत विना मगध देशमां फरवा लाग्या.

हवे सातसुं चोमासुं करवा माटे आलहियया नामनी नगरीमां आव्या. भगवान त्यां पण चार महिनाना उपवास पूरा करीने बहार पारणुं करीने कंडाग नामना गाममां गया, त्यां मधुमथन—कृष्णना ऊंचा शिखरवाळा भवनमां उचित एवा एक खूणामां कायोत्सर्ग करीने रह्या. गोशाळो पण जीवनरक्षानी पेंठे श्री जिननाथना माहात्म्यने धारण करतो पोताना पूर्वस्वभावमां आवी गयो, एट्टे अत्यार सुधी तेणे क्यांय अटकचाला के तोफान करवानुं मलयुं न हतुं तेथी ते लांबा काळ सुधी हाथपगने संकोचीने रहेलो अने एम रहेवाथी ते हेरान थई गयेलो, हवे

वखते तेने बधी ज छूट मळा गइ, सामेथी कोइ बीक पण न रही अने तेमी लाज शरमनो छांटो पण चाली गयो तेथी भांडनी पेंठे मधुमथनी प्रतिमाना मुखमां अधिष्ठान—जननेंद्रिय—नाखीने रह्यो. आ वखते हाथमां फूलोने लईने धूपघ्राणा साथे पूजारी त्यां आवी पहींच्यो. अने दूरथी ज विस्मय साथे ते प्रकारे ऊभा रहेला गोशालानो आ चेष्टा—आ ताल जोई विचार कर्यो—

आ देवनी पूजा करतां करतां मने घणो समय वीती गयो पण आज सुधी आ प्रमाणे भक्ति करतो कोई माणसने में जोयो नथी. १

तो शुं आ कोई पिशाच हशे अथवा आने कोई ग्रहनो वळगाड वळगेलो हशे अथवा धातुना स्वभावना ऊंधापणाने लीधे शुं आ कोई पण आम उभो हशे ? २

[पृ० ६८] आम विचार करतो ते पूजारी ज्यारे मन्दिरनी अंदर आव्यो त्यारे तेणे पास आवीने गोशालाने नग्न जोईने ओळ्ख्यो के आ तो 'श्रमण' छे. ३

पळी पूजारीए विचार कर्यो के जो हुं आने शिक्षा—दंड करीश तो लोको एम समजशे के आ धार्मिक—पूजारी दुष्ट छे. ४

माटे आ हकीकत गाममां जोईने लोकोने जणावुं एटले लोको पोते ज जोईने एमने जे उचित लागशे ते करशे. आ अंगे मारे कोई अनर्थ करवानी शी जरूर ? ५

एम विचारीने पूजारीए गाममां जईने लोकोने आ बधी बनेली वात कही संभळावी अने गोशालो जे रीते वासुदेवनी मूर्तिनी आगळ ऊभो हतो ते पण जणाव्युं. ६

पूजारीनी वात सांभळीने लोको रोषे भराया अने तेओए त्यां भावीने लाकडीओ तथा मुक्का मारीने गोशाळाने खूब कूटचो. आ कोई घेलो छे, एम समजीने तेने सारी रीते मार मारीने एटले तेनुं शरीर खोखरुं करीने बहु वखते केमे करीने छोडी दीधो. ७

गोशाळो मुकाया पळी स्वामी महण नामना गाममां जाईने बलदेवना घरमां—मन्दिरमां फासु—निर्दोष प्रदेशमां प्रतिमा धारण करीने रहा. ८

गोशालो अपलक्षणो होवाथी ते त्यां पण मुकुंदनी प्रतिमाना मुखमां पोतानी जननेन्द्रिय दईने मुनिनी पेटे अप्रमत्त उभो रह्यो. ९

त्यां पण पूर्वनी पेटे ज कोपे भरायेला गामलोकोए बहु वखत सुधी खूब खूब गोशालाने पीटचो—मार्यो अने पळी तेने छोडचो. तेने छोडचा पळी. १०

जिनेन्द्र त्यांथी निकली बहुसालग नामना गाम भणी जई त्यां शाळिवनमां धर्मध्यान उपर चडचा—धर्मध्यान करवा लाग्या. ११

त्यां सालज्ज नामनी व्यंतरीदेवी विना कारणे कोपे भराई अने त्यां रहेला जगगुरुने विविध उपसर्गो करवा लागी. १२

[पृ० ६९.] पळी ते पापी व्यन्तरी उपसर्गो करतां करतां पोतानी मेळे ज थाकी गई त्यारे भगवाननी पूजा करीने जेवी आवी हती तेवी पाळी चाली गई. १३

१ अप्पमत्त अप्रमत्तनो एक अर्थ प्रमाद विनानो खूब सावधान. आ अर्थ मुनिपक्षे घटावबो. गोशालकना पक्षे अप्पमत्त-आत्ममत्त पोतानी जातमां मदोन्मत्त अथवा एवो प्रमत्त-प्रमादी के एनी जेवो कोई बीजो प्रमादी नथी एवो अथवा अल्पमत्त-थोडोमत्त-घेलो-गांडो-उन्मत्त.

आश्चर्य तो ए छे के उपसर्गों करनारा ज थाकी जाय छे पण जेने उपसर्गों द्वारा दुःख देवामां आवे छे ते जगनाथ तो कोई पण स्थाने उपसर्गोंने गणता ज नथी-गणकारता ज नथी. १४

हवे विहार करता स्वामी भुवनना तिलकरूप अने ज्यां-चोक-चत्वर अने घरोनी बांधणी बराबर विभागपूर्वक करवामां आवेल छे एवा लोहगल-लोहार्गल नगरे पहुँच्या. १५

ते नगरना राजानुं नाम जितशत्रु. एणे पोताना उन्मत्त-अभि-मानी तथा शूरवीर शत्रुओरूप हाथीओनो सिंहनी पेटे नाश करी नाख्यो हतो तथा ए राजा जगत आखामां प्रसिद्ध तथा समृद्धि-शाळी हतो. १६

ते वखते ए राजानो सीमाडामां रहेता राजा-प्रत्यन्त राजा-साथे विरोध थयो अने ए अंगे छूटा मूकेला चार पुरुषो कोई अपूर्व-नवा-माणसनी शोधमां चारे कोर फरवा लाग्या. १७.

हवे ते चार पुरुषोए स्वामीने दीठा अने तेमने पूछवामां आव्युं छतांय काई जवाब न मळवार्थी शत्रुराजाना आ कोई चार पुरुषो छे, एम धारीने ते विमूढ लोकोए तेमने पकड्या. १८.

पकडीने तेओ स्वामीने तत्काळ राजसभामां बेटेला राजानी पासे लाव्या. हवे ए वखते जेनी हकीकत आगळ आवी गई छे ते उत्पल नामे निमित्तशास्त्री त्यां हतो, ते स्वामीने जोईने-१९.

एटलो बधो आनन्द पाम्यो जेथी तेना शरीरमां रोमांच थई गयो. उत्पले भक्तिपूर्वक स्वामीने वन्दन करीने राजाने कहुं के आ कोई चरपुरुष नथी. २०

કિન્તુ આ તો તે જ પુરુષ છે જેણે તે વચ્ચે લોકો માગે તે કરતાંય વધારે કનકની ધારાઓને પાણીની ધારાઓ પેઠે એક વરસ સુધી વરસાવેલ હતી અને યાચકોના કુંડુબને તેમની ઇચ્છા કરતાં વધારે સોનું આપીને શાંત કર્યાં હતાં ૨૧

આ તો શ્રીધર્મચક્રવર્તી છે, સિદ્ધાર્થ મહારાજાના કુલમાં કેતુ-સમાન છે અને જેમણે પોતાની મેલે જ પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારેલ છે તે મહાવીર જિન પોતે છે. ૨૨

(૫૦-૭૦) અથવા જેમના ચરણમાં દેવો, ચેત્રો અને રાજાના વૃન્દો બન્દન કરે છે એવી આમની (મહાવીરસ્વામીની) કીર્તિ પણ શું તમે પહેલાં સાંભળી નથી ? ૨૩

તમને મારા વચનમાં શ્રદ્ધા ન બેસતી હોય તો નિપુણ દૃષ્ટિથી તમે ચક્ર ગજ વજ્ર અને કમલની નિશાનીવાળા તેમના હાથ જ જોઈ લ્યો. ૨૪

આ રીતે ‘આ મહાવીર છે’ એવી નક્કી સ્વાત્રી થયા પછી રાજા જિતશત્રુએ વિશેષ રીતે સ્વામીનો સત્કાર કરીને ગોશાળાની સાથે શ્રી-જિનેન્દ્ર મહાવીરને છોડી દીધા. ૨૫

પછી ભગવાન **પુરિમતાલ**—પ્રયાગ—નગરમાં ગયા અને કાયોત્સર્ગ કરીને ધ્યાન ધરવા લાગ્યા. તે નગરમાં વગ્ગુર નામે સેઠ હતો જે કુબેર મંડારીની પેઠે સમૃદ્ધિવાળો હતો, વાણના ભાથાની પેઠે મગ્ગણ ગણને સહાયરૂપ હતો. મગ્ગણ એટલે માર્ગણ—વાણ. તોળીર એટલે માથું. વાણ માટે માથું સહારારૂપ છે તેમ આ સેઠ મગ્ગણ એટલે માર્ગણનાં ટોળાંને સહારારૂપ. મુનિની પેઠે બને લોકમાં એટલે આ લોકમાં અને પરલોક-

જન્માન્તરમાં હિતકર પ્રવૃત્તિ માટે પરાયણ હતો. પ્રકૃતિ એ સરઠ મધુર-
 માષી, દાક્ષિણ્યવાળો અને પોતાના નામ પ્રમાણે ગુણવાળો એટલે
 નિર્મલ ગુણરૂપ હરણોને પકડી રાખવા સારૂ વગુરા-પાશ સમાન
 હતો. સ્વાભાવિક પ્રેમના પાત્ર જેવી ભદ્રા નામે તેની સ્ત્રી હતી, તે
 વાંઝણી હતી. પુત્રને માટે ઘણા દેવદેવીઓની સેંકડો માનતાઓ કરી,
 વિવિધ પ્રકારનાં સેંકડો ઓસડ પીધાં અને એમ કરીકરીને એ છેવટ
 થાકી ગઈ. બીજે કોઈ વસ્તે તે સેઠની સાથે પાલખીમાં બેઠેલી, સાથે
 બધા સ્વજનો હતા અને જાતજાતનાં ભક્ષ્ય તથા ભોજનવાળી કીમતી
 અને સરસ રસોઈ બનાવી શકે તેવા રસોયાઓને સાથે લઈને મોટી ધૂમ-
 ધામ સાથે ઉજાણી માટે નીકળી. ચાલતી ચાલતી તે વિવિધ પ્રકારના
 પક્ષીઓના મધુર અવાજોને લીધે મનોહર તથા જાતજાતના ઉત્તમ
 વૃક્ષોનાં સુગન્ધી ફૂલોના પરિમલથી મહેકતા સુંદર એવા શકટ-
 મુખ નામના ઉદ્યાનમાં પહોંચી. ત્યાં ઘણા વસ્ત સુધી સરોવરમાં
 જલક્રીડા કર્યા પછી ફૂલોને ચૂંટતો વગુર સેઠ અને તેની સ્ત્રી
 ભદ્રા સેઠાણી એ બન્ને એ સ્વલભલી ગયેલ શિખરવાલું, પથરા
 ભીંતમાંથી નીકળી પડ્યા છે એવું અને સુંદર એવા મજબૂત-
 થાંભલા તૂટી ગયેલા તથા પડશાલ પળ તૂટી ગઈ છે એવું એક
 દેવલ જોયું. એવા એ દેવલને જોઈને તે બન્ને કુતૂહલને લીધે તેમાં
 પેઠાં. તેમાં તેમણે જે શરદઋતુના ચન્દ્રની જેમ અત્યન્ત પ્રશાંત આકૃતિ-
 વાળી, ઘરેણાં વિનાની છતાંય જગતનાં કીમતી રત્નો વડે સુશોભિત
 [પૃ૦૭૧] હોય એવી શોભાવાળી અને દર્શનમાત્રથી ચિંતામણીની
 પેઠે જેનું અતિશયવાલું પરમ માહાત્મ્ય જણાઈ આવતું હતું એવી શ્રી-

मल्लिजिननाथनी प्रतिमा जोई. ते प्रतिमाने जोईने ते बन्नना मनमा घणो ज भाव थयो अने तेमनो एवो अभिप्राय बंधायो के खरेखर आ प्रतिमानी जेवी कलायुक्त रूपलक्ष्मी छे ते जोतां आ कोई सामान्य प्रतिमा लागती नथी माटे अमारुं मनोरथनुं वृक्ष हवे जरूर फळवुं जोइए, एम विचारीने तेओ बन्ने ए प्रतिमानी स्तुति आ प्रमाणे करवा लाग्या-

आजे भारे दुःखनी बेडी तूटी गई छे, अमारे माटे अत्यार सुधी उत्तम सुगति मन्दिरनां बारणां बोडायेलां हता ते आजे उघडी गयां छे, अमारा करकमळमां संसारनां साररूप सुखो आजे ज आवी गयां छे. १.

दोषना प्रवाहनो नाश करनार एवा तमे अमारा जोवामा आव्या त्यारथी ज हे नाथ ! आजे ज त्रिभुवननी लक्ष्मीओए अमारा तरफ जोयुं. २

नखोना निर्मळ रत्नोमांथी शबकारा भारता किरणोना समूह बडे आकाश छवाई गयुं छे एवा तमारा स्थानना मंडपनी वच्चे तीक्ष्ण दुःखोना अग्निथी शेकायला शरीरवाळा अमे अहह ! केवी रीते आवी गया ! ३

कर्मनां लेपने धोई नाखेल एवा तमारा मुख कमळने ज्यारथी जोयुं त्यारथी मारवाडना रणमां भूलो पडी गयेलो मुसाफर जेम रहेठाण पामे तेम हे देव ! अमे आजे खरेखर निवास पाम्या. ४

आ रीते उत्तम भक्तिथी भरेली, सुश्लिष्ट, मनने आनन्द आपनारी वाणी बड़े हर्षथी विकसित थयेलां नेत्रो साथे ए बन्नेए स्तुति करीने ए मन्दिरनी जमीन उपर पोतानुं कपाळ बारंवार अडाडयुं-

भटकाड्युं अने पळी तेओ आम कहेवा लाग्यां—हे देव ! तमारी कृपाथी जो हवे अमने पुत्र के पुत्री थशे तो अमे आ तमारा भवनने कनकना कलशोवाळा शिखरवाळुं करावीशुं. तेमां मोटा मोटा सुन्दर थांभला-वाळी विशाळ शाळा—ओशरी करावीशुं. तेनी फरतो उत्तम कोट करा-वीशुं. कोट उपर सेंकडो कांगरा मुकावीने सुशोभित करावीशुं तथा तेनां एवां सुन्दर बारणां करावीशुं के जे बारणामां सारा आकार-वाळी मजबूत पूतळीओ कोतरावेल हशे.

[पृ० ७२] वळी, अमे हमेशां पण तमारा तरफ भक्तिपरापण रहीशुं तथा निरन्तर तमारी पूजानो महिमा करीशुं—ए रीते कहीने तेओ बन्ने उद्यानक्रीडा करीने पोताने घेरें गयां. हवे तेमनी भक्तिना प्राबल्यने लीधे जेनुं हृदय खेंचायेल छे एवी मन्दिरनी आसपास रहेनारी वान-बंतर देवीना प्रभावथी भद्रा सेठाणीने गर्भ रख्यो, गर्भ रहेवाथी शेठने परचो मळ्यो एटले जे देवनी पोते स्तुति करी हती ते फळी खरी. गर्भ रख्यो त्यारथी—ते ज दिवसथी—जिनमन्दिरनुं समारकाम शरू करी दीधुं अने जलदी जलदी मन्दिरनो जीर्णोद्धार कर्यो, सवार, बपोर अने सांज एम त्रणे काळ पांच रंगना सुगन्धी फूलो वडे पूजा शरू थई, उत्तम विशासिनीओनुं नाट्य शरू थयुं, मधुर मधुर गूंजतां एवा चार प्रकारनां वाजां वगडावा मांड्यां. आम करतां करतां तेमना दिवसो वीतवा लाग्या. हवे अनियत विहारे फरता फरता सूरसेन नामे आचार्य जिनवन्दन माटे त्यां आवी चड्या, आचार्यने रहेवा योग्य स्थान-मां तेओ त्यां रखा, सूत्रवाचननी पौरसी पूरी थतां तेओ मल्लि जिनना

१ पुरुष प्रमाण छाया ज्यां सुधी होय त्यां सुधीनो समय पौरसी (पौरषी कहेवाय ! सूत्रवचन माटे एटलो समय नियत होय छे.

મન્દિરમાં ગયા, દેવોને વન્દન કર્યું, ઉપદેશ કરવા સારુ યચિત્ત સ્થાનમાં બેઠા અને ત્યાં આવેલા મહ્ય સત્વોને—પ્રાણીઓને ધર્મનો ઉપદેશ કરવા લાગ્યા. પોરસી પૂરી થયા પછી બરાબર એ વચ્ચે પૂજાની સામગ્રી સાથે વગ્ગુર સેઠ ત્યાં આવ્યા, જિનની પૂજા અને વન્દના કરીને આચાર્યની પાસે બેઠા, શેઠ આચાર્યના ચરણકમળને વન્દન કર્યું, આચાર્યે આશીર્વાદ આપ્યા અને સેઠ જમીન ઉપર બેઠા, ગુરુએ એટલે આચાર્યે પણ તેમની—શેઠની યોગ્યતા પ્રમાણે ધર્મનો ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો કેવી રીતે ?

જિનનાથનું મન્દિર ચળાવવું, તેની પ્રતિમાનું ત્રણે કાલ પૂજન કરવું અને દાન દેવાની પ્રવૃત્તિ—એ ત્રણે વાનાં પુણ્યોવડે મેઝવી શકાય છે. ૧

જેઓ પોતાની ધન સમૃદ્ધિના વૈભવ દ્વારા તમામ સુખરૂપ વૃક્ષોના બીજ જેવું અને તીક્ષ્ણ દુઃખવાળી દુર્ગતિને બંધ કરવાનાં કપાટ-કમાડ—બારણાં જેવું જિનમંદિર ચળાવે છે, તે લોકો ધન્ય છે. ૨

[પૃ૦ ૭૩] જે લોકો હિમાલય પર્વતના શિખરના શૃંગાર જેવું સુંદર જિનમંદિર કરાવે છે તેઓ પોતાના ધારેલા પદાર્થને અનાયાસે જ શા માટે ન મેઝવે—સાધે ? ૩

સામાન્ય પણ જિનઘર કરાવવાથી જે પુણ્યનો રાશિ મળે છે તેને કોણ માપી શકે ? તો પછી જે જિનઘર જીર્ણ થયેલ છે તેનો વિધિ-

પૂર્વક ઉદ્ધાર કરવાથી તો વઠી જે પુણ્યરાશિનો લાભ થાય છે તેની તો શી વાત ? ૪

તો હે મહાયશસ્વી ! તે તારા પોતાના ગ્રાહુદ્વારા ઉપાર્જેલ ધન વઢે આ જે જીર્ણોદ્ધાર કરાવેલ છે તે સ્વેસ્વર ચોક્કસ સારું કરેલ છે. ૫

આ રીતે જીર્ણોદ્ધાર કરવા—કરાવામાં ન આવે તો વસ્તુ જતાં તીર્થનો ઉચ્છેદ—નાશ જ થઈ જાય અને જિન ભગવાન તરફ ભક્તિ ન રહે, એમ થતાં એવે સ્થાને સાધુઓ પણ ન આવે એથી સરવાળે નુકશાન થાય ને ભવ્ય લોકોને બોધિનો લાભ ન થાય. ૬

સંસારરૂપ સમુદ્રને તરી જવા માટે વહાણ જેવા એવા જિનભવનને કરાવ્યા પછી એની અંદર અત્યંત શાંતિ અને સુંદર જિન પ્રતિમા કરાવવી જોઈએ—સ્થાપવી જોઈએ. ૭

એ જિનપ્રતિમાની ત્રણે કાલ અપ્રમત્ત મન રાક્ષીને ઉત્તમ પ્રયત્ન પૂર્વક પૂજા કરવી જોઈએ. તે પૂજાના વઠી આઠ પ્રકાર આ પ્રમાણે છે : ૮

વાસક્ષેપ પૂજા, કુસુમ પૂજા, અક્ષત પૂજા, ધૂપ પૂજા, દીપ પૂજા, જલકલશ પૂજા, ફૂલ પૂજા, અને મોજન પૂજા એટલે સ્વાદ્ય પદાર્થોને ધરવારૂપ પૂજા. આ આઠે પ્રકારો મનુષ્યોના નેત્રોને આનન્દ પમાડે એવા છે. ૯

જિનેન્દ્રોની આ પ્રકારે આઠ પ્રકારની પૂજા કરવામાં આવે તો તે પૂજા સ્વેસ્વર એવી કોઈ કલ્યાણરૂપ વસ્તુ નથી જેને આપણી પાસે પૂજા કરનારની સામે—ન લાવી આપે. ૧૦

ते आठ प्रकारनी पूजा आ प्रमाणे—

सर्वज्ञ भगवानना मस्तक उपर हरिचन्दन—उत्तमोत्तम चंदन अने धनसार—उत्तमकपूर द्वारा बनावेला विशेष सुगन्धवाला वासक्षेप गंधो मूकवामां आवे तो भव्यलोको सुगंधीदेहवाळा थाय छे. ११

ताजी मालती कमल कदंब मल्लिका जुई वगेरनां पुष्पोनी मालाओ द्वारा जिनपूजा करनारा शिवसुखने मेळवे छे. १२

[पृ० ७४] पाणीथी भरेक क्षेत्रमां चोखा नाखवामां आवे तो जरूर चोखा उगे ज तेम नखनी कांतिरूप पाणीथी भरेला एवा जिनपदरूप क्षेत्रमां अक्षतो चोखा मूकवामां आवे तो ते, दिव्यसुखरूप—सस्यनी संपत्तिने उगाडे एमां कांई आश्चर्य छे ? १३

जगगुरुनी सामे मनुष्य धनसार—अगरनो धूप बळतो राखे तो धूपमांथी ऊळळता धूमाडाना गोटाना बाने पापने दूर करे छे अर्थात् धूमाडाना जे गोटा नीकळे छे तेनी ज पेठे जाणे पाप दूर थतुं होय एम समजवुं. १४

जे लोको सुन्दर भक्तिपूर्वक जिनेन्द्रना मन्दिरमां दीपक दे छे—मूके छे—करे छे ते लोको त्रण भुवननी अन्दर दीवा जेवा थाय छे. १५

त्रण लोकना प्रभुनी सामे जे लोको जल भरेलां पूर्णपात्रो पूर्ण जलकलशो मूके छे ते लोको खरेखर पोतानां पूर्वे अर्जेलां पापोने जलांजलि दे छे. १६

पाकी जवाने लीधे जेमांथी विशिष्ट गंध महेके छे तेवां उत्तम वृक्षोनां फळोवडे जेओ जिनपूजा करे छे तेओ मनवांछित फळोने पामे छे. १७

વિવિધ જાતના મદ્યો અને વ્યંજનોથી યુક્ત તથા ઓદન, ચરુ-
પાક વગેરે વસ્તુઓથી યુક્ત એવો બઢી જે લોકો જિન ભગવાન પાસે
ધરે છે તે ધન્ય લોકો ડટાયેલ સુખનો નિધિ સ્વોદવા માટે જ તેમ
કરે છે. ૧૮

અથવા આટલું જ શા માટે ? જે કાંઈ પળ સુન્દરતમ चीज હોય
તેને પુણ્યવંત લોક તીર્થકરોની સામે ધરવાના કામમાં લેતા હોય
છે. ૧૯

અનિદાન ઇટલે નિદાન વિનાનું—કોઈ જાતની અપેક્ષા—આશા
રાહ્યા વિના દેવામાં આવતું દાન સુગતિના સંગમનું કારણ છે.
એવું જ દાન પુણ્યાનુબંધી હોવાથી કલ્યાણનું કારણ થાય. ૨૦

એ દાનના વઢી ત્રણ ભેદ કહેલા છે—અભયપ્રદાન, જ્ઞાન-
દાન અને જે લોકો ધર્મમાં પ્રવૃત્ત છે તેમને માટે વઢી ત્રીજું ઉપદંભ
દાન છે. ઉપદંભ દાન ઇટલે સહાયતા કરવી— ધર્મપ્રવૃત્તિપરાયણ
લોકોને હરપ્રકારે સહાયતા કરવી. ૨૧

તેમાં અભયદાન લૌકિક (શાસ્ત્રમાં) પળ છે અને લોકોત્તર
(શાસ્ત્રમાં) પળ પ્રસિદ્ધ છે. જે લોકો સિદ્ધિ મેઢવવાના રસવાઢા છે
તેઓ એ બન્ને પ્રકારનું અભયદાન કરે એ અંગે તમામ અવસ્થાઓમાં
પળ કોઈ જાતનો નિષેધ નથી. લોકોત્તર શાસ્ત્ર ઇટલે જનશાસ્ત્ર
અને લૌકિકશાસ્ત્ર ઇટલે મહાભારત, પુરાણ, માગવત વગેરે શાસ્ત્રો.

[પૃ૦૭૫] અનાજ વગરનો છેતીને, વિવેક વગરના રાજાને
કોઈ વસ્તુનું નથી તેમ પૂર્વોક્ત પ્રકારના દાન વગરના ધર્મને કદી પળ
ઢાહ્યા માણસો વસ્તુનું નથી. ૨૩

તે જ્ઞાનદાન તો વઢી દીવાની પેઠે તમામ પદાર્થોને અથવા તમસ્થ—અંધારામાં રહેલા પદાર્થોને પ્રકાશિત કરે છે અને ભવસમુદ્રમાં પહેલા જંતુઓને તારવા માટે મજબૂત વહાણ જેવું છે. ૨૪

વિષમ મિથ્યાત્વરૂપ ભયંકર અરણ્યમાં જેઓ ઉન્માર્ગે ચડી ગયેલા જેવા છે તેમને માટે તો સન્માર્ગનું દર્શક અને મુક્તિનારના ઉત્તમ સાર્થવાહ સમાન છે. ૨૫

જેઓ ધર્મમાં પરાયણ સાધુ—મુનિજન છે તેમને સહાયતા કરવારૂપ ત્રીજું દાન છે. એ દાન તો એવા મુનિજનોને ઔષધ, વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ વગેરે વસ્તુઓ આપીને થઈ શકે છે. ૨૬

એ મુનિઓ મહાનુભાવો છે અને તમામ જાતની પાપપ્રવૃત્તિઓથી તદ્દન છેટે રહેનારા છે. એમને ત્રીજું દાન દેવાથી તેઓ સંયમ, તપ વગેરની આરાધના કરી શકે છે. એમને આહાર વગેરે ન મળે તો તેઓ સંયમ તપ વગેરે ધર્મની આરાધના કેવી રીતે કરી શકે ? ૨૭

ગૃહસ્થધર્મી લોકે માત્ર આટલો જ દાનધર્મ કરે તોય લાંબા ભવરૂપ સમુદ્રનો પાર પામી શકે છે. કેમ કે તેઓ મુનિઓને ભોજન વગેરે આપીને તેમની ધર્મારાધનામાં સહાયક બને છે. ૨૮

આ જાતનાં દાન દેનારા ધન સાર્થવાહ, શ્રેયાંસકુમાર અને મૂલદેવ વગેરે મહાનુભાવો જગમાં પ્રસિદ્ધ છે અને એમનાં દૃષ્ટાંતો આ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં પણ સુપ્રસિદ્ધ છે. ૨૯

---

૧ મૂલ ગાથામાં 'તમત્થાણં' છે તેનો પદચ્છેદ એક તો તં=તત્—અન્થાણં=અર્થાનામ્ કરવો અને બીજો પદચ્છેદ તમસ્થાનામ્ કરવો. બન્ને રીતે અહીં અર્થ બતાવેલ છે.

હે દેવાનુપ્રિય ! આ પ્રમાણે મેં તને ત્રણ પ્રશસ્ત પદાર્થ કહ્યા
 ઇટલે મન્દિર કરાવવું, પ્રતિમાની પૂજા કરવી અને દાન દેવું એ ત્રણ
 વાત કહી. તેમાંની પ્રથમ વાત તો તેં તારી મલ્લે જ કરેલી છે. ૩૦

બાકીની બે વાત જેઓ શ્રાવકધર્મમાં કુશલ બુદ્ધિવાળા છે તેઓ
 કરી શકે છે માટે તું શ્રદ્ધા અને જ્ઞાનના સારરૂપ એવા ગૃહસ્થ ધર્મનો
 સ્વીકાર કર. ૩૧

આ રીતે ગુરુએ પરમાર્થવાળી વાસ્તવિક વાત કહી દેખાડ્યા
 પછી તે વગુર શેઠના મનમાં ઉત્તમ વિવેક ઉત્પન્ન થયો ઇટલે ગુરુના
 ચરણકમળને પ્રણામ કરીને તે કહેવા લાગ્યો—હે ભગવંત ! તમે મને
 સારો બોધ આપ્યો. [૫૦૭૬] હવે આપ મને શ્રાવકધર્મની સમજણ
 આપો અને શું યુક્ત છે તથા શું અયુક્ત છે તે અંગે શિશ્વામણ આપો. પછી
 આચાર્યે અનેક ભેદ પ્રભેદ રૂપ હજાર શાખાવાળી અને શુભ ફળના
 અથવા સુખરૂપ ફળના સમૂહને આપનારો એવા શ્રાવકધર્મરૂપ કલ્પ
 વૃક્ષ અંગે વિસ્તારથી સમજણ આપી અને એ વગુર સેઠે સારા ભાવ
 સાથે શ્રાવક ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યારથી માંડીને એ શેઠ
 જિન ભગવાનની આઠ પ્રકારે પૂજા કરવામાં પરાયણ રહે છે અને
 મુનિઓને દાન દેવામાં પણ ચિત્તને ડગમાલ રાખે છે અને એ રીતે
 શ્રાવકધર્મને પાલે છે—આચરે છે. પુત્રનો જન્મ થયા પછી તો તે
 વિશેષ રીતે ધર્મપરાયણ થયો છે.

હવે એક વાર તે શેઠ ધોળાં કપડાં પહેરીને ફૂલ વગેરેની સમગ્ર
 એવી પૂજા સામગ્રી સાથે લઈને પોતાના તમામ પરિવાર સાથે શ્રી
 મલ્લિજિનની પ્રતિમાના પૂજન માટે પ્રવૃત્ત થયો.

आ तरफ ते समये पुरिमताल नगर अने शकटमुख उद्याननी वच्चे प्रतिमाने स्वीकारिने ध्यानमग्न ऊभेला भगवान महावीरने ईशान इन्द्रे पौताना अवधिज्ञान द्वारा जोया. एटले ते ईशान इन्द्र करोडो देवोना परिवार साथे पांच रंगनां रत्नोथी बनेला विमानमां व्रेसीने ज्यां भगवंत ऊभा छे त्यां आव्यो. आवीने भगवन्तने त्रण प्रदक्षिणा दर्ईने खुशी थतो वन्दन करवा लाग्यो. वन्दन करीने पौताना बन्ने हाथने एक बीजामां जोडीने भगवंतना चरितने गातो भगवंतना मुख तरफ नजर मांडीने उपासना करतो ऊभो छे. पेलो वगुर सेठ पण भगवंतने पडता मेलीने मल्लिजिनना मंदिर तरफ चाल्यो गयो । एने एम जतो जोईने ईशान इन्द्र कहेवा लाग्यो— हे वगुर ! ‘दूरना देवोनो साचो—सारो परचो मळे छे’ आ लोक प्रसिद्ध कहेवत तें साची पाडी, केमके तुं प्रत्यक्ष एवा आ तीर्थङ्कर भगवंतने पडता मेलीने प्रतिमाने पूजवा जाय छे. तने खबर नथी लागती के, विषम भवना आवर्त—भमरीमां पडता त्रण जगतनो उद्धार करवा समर्थ धीर पुरुष एवा आ खुद भगवंत महावीर पोते जाते ज अहीं ध्यानमां ऊभा छे. पछी आ वात सांभळीने सेठने घणो पस्तावो थयो अने ‘मिच्छामि दुक्कडं’ (एटले मारुं दुष्कृत मिथ्या थाओ) एम कहीने भगवंतने त्रण प्रदक्षिणा दर्ईने वंदन करे छे अने भगवंतनो महिमा करे छे. त्यां घणा वखत सुधी शेंठ भगवंतनी उपासना करी अने ज्यारे पेलो इन्द्र जेवो आव्यो हतो तेवो चाल्यो गयो पछी ते (शेठ) मल्लिजिनना भवनमां गयो.

पछी जगगुरुए पण त्यांथी नीकळीने तुन्नाग नामना गाम तरफ प्रस्थान कयुं. त्यां जतां मार्गमां वच्चे ताजा परणेलं एक बीजाना हाथमां हाथ नाखीने बह्वर आवता हता. [पृ० ७७] ते बन्नेनां कान टापरा—बूचा हता, आँखों बिलाडानी जेवी मांजरी हती, लटकतुं मोटुं पेट हतुं, डोक घणी लांबी हती, रूपे बन्ने काळां हतां अने शरीरनो तेमनो घाट सारो न हतो, दांत होठनी सीमाने वटावीने बेहार नीकळी गयेला लांबा हता. आ जातना जोडाने आवतुं जोईने गोशाळो खुशखुशाल थतो हसतो हसतो कहेवा लाग्यो—अहो ! मारा धर्मगुरुनी कृपाथी हुं घणाय देशोमां फर्यो लुं. आटलो वखत फरतां फरतां पण में आवो संजोग एटछे आवुं जोडुं क्यांय पण जोयुं नथी. तो खरेखर—

विधाता भारे चीवटवाळो छे, भलेने माणसो एक बीजाथी दूर रहेतां होय छतांय जेने जे योग्य होय तेने बीजा एवा ज योग्य माणसनो मेळाप करावी दे छे. पछी ए बन्ने भले गमे त्यां रहेतां होय पण जुगतुं जोडुं विधाता जोडी ज आपे छे. १

सामे आवतां ए वरवहूने जोईने बराबर तेमनी सामे ऊभो रहींने गोशाळो आ वात वारंवार कहेवा लाग्यो अने ज्यारे ते ओम बोलतो न अटक्यो त्यारे ते बन्नेए गोशाळाने खूब पीटच्यो अने बांधीने वांसनी झाडीमां फेंकी दीधो. त्यां ते चत्तोपाट पड्यो अने मोटो अवाज करीने कहेवा लाग्यो के—हे स्वामी ! मारी उपेक्षा केम करो छो ? आ हुं अहीं वांसनी झाडीमां पड्यो लुं, आ कष्टमांथी तमे मने सर्वप्रकारे मुकावो. ज्यारे गोशाळो वारंवार एम बोलतो हतो

ત્યારે સિદ્ધાર્થે તેને ઉત્તર આપ્યો—મદ્ર ! તેં જાતે જ જે કાંઈ કરેલ છે તેનું ફળ તું જાતે જ ભોગવ. તે શા માટે નકામો વરાડા પાડે છે. સ્વામી પળ થોડે દૂર જઈને 'ગોશાઠ્ઠો લાંબા કાઠના સુખ—દુઃખને સરસ્વી રીતે સહન કરવાનો સાથી છે.' એમ પક્ષપાતની દૃષ્ટિએ તેની (ગોશાઠ્ઠાની) વાટ જોવા લાગ્યા. આ વસ્તે તે વરવહૂના જોડાણ જાણ્યું કે આ કોઈ અપલખનો, આ દેવાર્યનો પીટવાહક ઇટલે પાછલ ફરનારો હશે અથવા છત્ર ધરનારો હશે માટે જ તે એની વાટ જોતો નિશ્ચલ ઊભો છે. માટે હવે આને—ગોશાઠ્ઠાને—પડ્યો રાખવો ઠીક નથી એમ વિચારીને તેમણે ગોશાઠ્ઠાને છોડી મેલ્યો. જ્યારે ગોશાઠ્ઠો આવીને મલ્યો ત્યારે જગગુરુ ચાલવા લાગ્યા. ચાલતાં ચાલતાં તેઓ ગોભૂમિમાં પહોંચ્યાં. ત્યાં ચારોપાળી સુલભ હોવાથી ગાયો ચરે છે માટે તે જગાનું નામ ગોભૂમિ છે. ગોશાઠ્ઠાને કજિયો કરવામાં મજા પડે છે તેથી તે [૫૦૭૮] ત્યાં ગોવાલ્લિયાઓને કહેવા લાગ્યો—અરે મ્લેચ્છો ! અરે ગન્દા રૂપવાઠાઓ ! આ માર્ગ ક્યાં જાય છે ? ગોવાલ્લિયા બોલ્યા—અરે પાસંડી તું શા માટે વિના કારણ અમને માંડે છે ? તે (ગોશાઠ્ઠો) બોલ્યો—અરે દાસીના પુત્રો ! અરે પશુના પુત્રો ! જો તમે વિચારશો નહીં ઇટલે માર્ગ વિશે કહેશો નહીં તો હું તમને સારી રીતે માંડીશ. તમને એ શું સ્વોટું કહ્યું છે ? તમે એવા જ મ્લેચ્છ જાતના છો, શું હું સ્વરી વાત પળ ન કહી શકું ? તમારી મને શી બીક છે ? આ સાંભળીને સ્વૂબ મારે ક્રોધે મરાયેલા તે ગોવાલ્લિયાઓએ મેગા થઈને પાટુઓ વડે, મુક્કીઓ વડે અને ઢેફાં પાળકાઓ વડે તેને મારીને બાંધ્યો અને વાંસની શાડીમાં ફેંકી દીધો. પછી

आगळ कहुं ते ज प्रमाणे कोई मुसाफरने दया आवतां तेणे ए झाडीमांथी गोशाळकने बहार कांडी छोडी मूक्यो अने त्रण-जगतना गुरु गोशाळक छूटो-थतां आठमुं चोमासुं करवा सारु राज-गृह नगर तरफ चालवा लाग्या, त्यां तेमणे विविध अभिग्रहो साथे चार महिनाना उपवास कर्या अने ए उपवास पूरा थतां पारणा माटे बहार आहार ग्रहण कर्यो. हवे भगवानने एम लाग्युं के हजु नहीं निर्जेरुं घणुं कर्म बाकी छे. एम विचारी स्वामीए फरीवार पण सहायकोनो दाखलो लईने-सहायकोना दृष्टांतनो विचार करता पोताना कर्मनी निर्जरा माटे लाढा, वज्जभूमि अने शुद्धभूमि नामना अत्यन्त दुष्ट लोकोनी वसतिवाळा म्लेच्छ-देशमां गोशाळक साथे विहार कर्यो. ते देशोमां वसता अनार्य लोकोए कदी पण धर्मनो अक्षर सांभळ्यो होतो नथी, ए लोको अनुकम्पा विनाना निर्दय, हाथमां खरडायेल लोहीवाळा अने परमाधार्मिक जमदेवनी सरखा होय छे. तेथो त्यां विहार करता भगवन्तने जोईने तेमनुं अपमान करे छे, निन्दा करे छे, अने तथाप्रकारना बीजा उपायो द्वारा हेरान करे छे, करडाववा सारु दुष्ट एवा डाधिया कूतरा के शिकारी कूतराओने स्वामीनी सामे छोडी मेले छे. वळी,

रेचन शरीरनी खाल छोलवी, क्षारनो लेप वगेरे कष्टमय चिकित्सा करता वैद्यने जेम रोगी अभिनन्दन आपे छे, १

तेम जगन्नाथ पण घोर उपसर्ग करनारा तमाम लोकोने उपकारी बंधुनी बुद्धिथी राजो थईने सारी नजरथी जूए छे. २

[पृ० ७९] जेणे पोतानी बाल्यावस्थांमां अडधा अंगूठानां स्पर्शमात्रथी ऊंचा एवा मेरु पर्वतने कंपावेलो अने तेने लीधे आखी धरणी कंपी गई तथा ते उपरना मोटा मोटा कुलाचलो, तेमांनां तमाम प्राणीओ अने समुद्रो पण हली गया—खळभळी गया—३

एवी शक्तिवाळा अने अतुल बल—पराक्रमवाळा भगवान होवा छतांय ते जिनेन्द्रने निर्दय कर्म एक कीडानी पेंठ आपदा आप्या करे छे. अहह ! ए केवुं छे ? ४

वळी,

भगवाननी आपदा निवारवा माटे इन्द्रे तेमनी सेवामां सिद्धार्थने मेल्यो हतो ते पण गोशालकने जवाब आपती वखते ज चमके छे. ५
वळी बीजुं—

आ त्रण भवनना रंगमंच उपर असाधारण मल्ल जेवा वीर भगवान पण जो सारी रीते प्रशांत चित्त राखीने आ प्रकारनी आपदाओ सहन करे छे, ६

तो मात्र थोडो ज अपकार कर्या छतांय एवा अपकारी लोको उपर यथार्थ भावोने जाणनारा महामुनिओ शा माटे रोष करता होय छे ? ७

अथवा थोडो पण घा पडतां ज माटीनुं के कांकरानुं डेफुं चूरे-चूरा थई जाय छे अने निष्ठुर एवा लोढाना बनेला घणना घा पडवा छतांय वज्रने ते घा लागता नथी अर्थात् वज्रना चूरा थता नथी. ८

हवे त्रिलोकना नाथ ते अनार्यभूमिओमां हेंडता—फरता—उत्तम आशयना विधानवाळुं एवुं नवमुं चोमासुं आवतां—९

वसति-रहेठाण न मळता शून्य-उजड-घरोमां अने झाडना मूळ पासे एटले झाडनी नीचे ए चोमासुं ध्यानपरायण बनीने वीतावे छे. १०

ए चोमासुं पूरुं थतां स्वामी सिद्धार्थपुरमां आव्या अने त्यांथी कुम्मार गाम तरफ प्रस्थान कर्युं. ते सिद्धार्थपुर अने कुम्मार गामनी बेनी [पृ० ८०] वच्चे तळना खेतर पासे थई जता भगवानने गोशाळाए पूछ्युं--आ तळनो छोड नीपजशे के नहीं ? पळी तथाप्रकारनी भवितव्यताने लीधे जिन भगवान पोते ज बोल्या- हे भद्र ! ए छोड नीपजशे पण साते पुष्पना जीवो मरीने आ ज तळना छोडनी एक तलशिगमां सात तलरूपे उत्पन्न थशे. भगवाने कहेली आ वात उपर श्रद्धा नहीं धरावता अनार्य एवा गोशालके तळना छोड पासे जईने मूल साथे चोंटेल माटीना ढेफा साथे ए छोडने उखेडी नाख्यो अने एकांते एक कोर फेंको दीधो. आ वखते आसपास रहेनारा देवोए भगवाननुं वचन साचुं पाडवा वादळांनी रचना करी, पाणी वरस्युं अने ए तळनो छोड जीवतो थयो, हवे ते तरफ जती आवती गायोनी खरी वडे चंपातो ए छोड पाणीथी पोची थयेल जमीनमां चोंटी गयो अने धीरे धीरे तेना मूळ मजबूत रीते जामी गयां, एने अंकुरो आव्यां-खीलयां-अने ते फुलवा लाग्यो.

वळी भगवान कुम्मारगाम नामना नगरे प्होंच्या, ते नगरनी बहार सूर्यमंडळ उपर नजरने स्थिर करीने, बन्ने हाथ रूप परिघ (परिव एटले बारणुं बंधकर्या पळी पाळल भीडवानी

મોગઝ) ડંચા કરીને માથે.લાંબો મોટી જટાવાઝો, સ્વભાવે વિનયી, શાંત, દયા દાક્ષિણ્ય ગુણથી યુક્ત, સત્ ધર્મધ્યાનનો વિધિને શરૂ કરનાર એટલે ધર્મધ્યાનમાં રહેલો એવો **વેસિયાયણ** નામનો લૌકિક તપસ્વી ધરે બપોરે આતાપના લેતો હતો. અહીં તેની ઉત્પત્તિનો વૃત્તાંત કહેવામાં આવે છે—

મગધ દેશમાં ધનધાન્યથી સમૃદ્ધ અને લોકમાં પ્રસિદ્ધ એવા આમીરલોકોનાં ગોબ્બર નામે ગામમાં તે ગામનો અધિપતિ **ગોસંઘી** નામે કણબો રહેતો હતો. બંધુમતી તેની સ્ત્રી નિસ્સંતાન હતી. તે બન્ને પરસ્પર દૃઢ સ્નેહવાઝાં હોઈ વિષય સુખને અનુભવતા વચ્ચે વીતાવતા હતા. આ તરફ તે ગામની પાસે ખેડય નામે ગામ, તે ગામમાં બચ્ચર પહેરીને સજ્જ થયેલા, અનેક હથિયાર સાથે રાખનારા એવા મ્લેચ્છોની ધાડ પડી. ધાડે એ ગામના રાખવાઝોને મારી [૫૦૮૧] ધનધાન્ય કાંસુ અને કપડાં વગેરે બધું ગામમાંથી ટૂંટી લીધું, હાથમાં હથિયાર રાખનારા ગામના સુમટો—ચોક્કીદારોને મારી નાસ્થ્યા. પછી બાનમાં લોકને પકડીને એ ધાડ પોતાને સ્થાને ગઈ. તેમાં ગામની એક બાઈને બરાબર તે વચ્ચે જ પ્રસવ થયો, તેના પતિને ધાડવાઝાએ મારી નાસ્થ્યો અને હાથમાં જન્મેલા બાલકવાઝી એ બાઈ ‘સુન્દર’ છે એમ કરીને ધાડના ચોરોએ સાથે ચલાવી-લીધી. તેની પાસે હાથમાં બાલક હોવાથી તે જલદી જલદી સાથે ચાલી શકતી ન હતી. તેથી રોષે ભરાયેલા ચોરોએ કહ્યું—હે ભદ્રે ! જો તારે જીવતું રહેવું હોય તો આ બાલકને છોડી દે. આ સાંભળીને તેને મરણની ભારે વીક લાગવાથી વૃક્ષની છાયામાં તેણીએ બાલકને છોડી દીધો અને તે

ચોરોની સાથે ચાલી નીકળી. હવે તે ગોસંસ્ત્રી કળબી સવારના પહોરમાં પોતાના ગોરુઓને—બઢદ વગેરેને લઈને તે જગ્યાએ આવ્યો, વૃક્ષની છાયામાં પહેલો, સંપૂર્ણ અંજૂ ઉપાંગવાઢો, રૂપની શોભાવાઢો, ઁવોડ ઁવાંપણ વગરના આઁવા શરીરવાઢો તે બાઢક તેના જોવામાં આવ્યો. તેણે તે બાઢકને ત્યાંથી લઈ લીધો અને પોતાનો સ્ત્રીને સોંપ્યો અને કહ્યું કે—હે પ્રિયે ! તુ અપુત્ર છે માટે તને આ પુત્રરૂપ થશે. તેને સારી રીતે સાચવજે. સવારના પહોરમાં એ કળબીએ જાહેર કર્યું કે મારી સ્ત્રી ગૂઢ ગર્ભવાઢી હતી, તેને હમણાં જ પ્રસવ થયો અને પુત્રનો જન્મ થયો. એ માટે જ—એ વાતની સાબીતી માટે જ બકરાને મારી બધે લોહીની ગંધ ફેલાવી દીધી અને એ બાઈને સુવાવડીનાં કપડાં પહેરાવીને ત્યાં બેસાડી. વધામણું થયું, સ્વજનવર્ગનો આદર સત્કાર થયો. એ વાત લોકોમાં ફેલાઈ ગઈ, ઢઢીનું જાગરણ, ચન્દ્રસૂર્યનું દર્શન વગેરે સંસ્કારનાં કૃત્ય થયાં. યોગ્ય વસ્તે તેનું નામ વેસિયાયણ રાસ્યું. કાઢક્રમે તે જુવાન થયો. પેલી તેની માતાને ચોરોએ ચંપા નગરીમાં લઈ જઈ બેચવા માટે રાજરસ્તા ઉપર ઉભી રાઁવી. એ સુંદર હતી માટે એકવૃદ્ધ વેશ્યાએ તેને ઁરીદી તેને ગણિકાની બધી વિદ્યાઓ શિઁવવી દીધી. વઢી,

[પૃ૦ ૢ૨] એ સ્ત્રી સુરસુંદરી કરતાં વિશિષ્ટ રૂપ સૌભાગ્ય અને ઉત્તમ લાવણ્યવાઢી હતી, સુરતના—કામક્રીડાના વિવિધ પ્રકારોમાં કુશઢ તથા ગીત અને નૃત્યમાં વિચક્ષણ હતી. ૧

ઉપચાર કરવો, બોલવું, બીજાના ચિત્તને સમજી લેવું અને સમયને અનુકૂઢ કેવી કેવી ઁષ્ટાઓ કરવી તે બધામાં તે કુશઢ હતી અને એ રીતે તે સ્ત્રીની એ નગરીમાં ઢ્યાતિ ફેલાઈ. ૨

પહેલાં તો તે દર્શનમાત્રથી જ—પોતાની જાતને દેખાડવા માત્રથી જ માણસને વિક્ષિપ્ત—ચંચળ કરી નાખતી. તો પછી ઉત્કૃષ્ટ શ્રદ્ધારના કપડામાં તે સજ્જ થયેલી સુંદર દેખાતી હોય ત્યારે તો તેની વઠ્ઠી શી વાત ! એટલે એવી અવસ્થામાં તો માણસને લુબ્ધ કરી જ નાખે. ૩

હવે આ તરફ તે વેસિયાયણ ધન કમાવા માટે વિવિધ પ્રકારનું વળજ વેપાર કરવા લાગ્યો. એકવાર તે ધાનું—ધીના ડવાનું ગાઢું ભરીને મિત્રોની સાથે ચમ્પા નગરીએ ગયો. તે વખતે તે નગરીમાં કોઈ મહોત્સવ ચાલતો હતો. નગરના લોકો ઉત્તમ ઘરેણાંગાઠાં પહેરી શરીરને શણગારી ઉત્તમ પટ્ટણ-નગરમાં બનેલાં ચીરાંશુક વગેરે કપડાં પહેરી ઓઢી પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે સ્વચ્છન્દે—તરખેટાઓમાં, ચોકોમાં અને રાસડા લેવાની જગ્યાઓમાં સ્ત્રીઓ સાથે વિલાસ કરતા હતા. આ રીતે મોજ કરતા નગરના લોકોને જોઈ વેસિયાયણને વિચાર થયો કે, અહો ! આ લોકો આમ કેવી મોજ માણે છે, હું પણ આ પ્રમાણે શા માટે મોજ ન માણું ? મારી પાસે પણ કેટલુંક મોજમાણી શકું એટલું ધન તો છે. એ ધનને સાચવી રાખીને—રાખી મૂકીને—શુ કરવું છે ! ધર્મસ્થાનમાં દાનમાં અને ભોગોપભોગમાં ધનને વાપરવું એ જ તેનું ફઠ છે અને એ રીતે ધન વપરાય તો જ તે વસ્ત્રાણવા જોગ છે. કહેવામાં આવે છે કે —

દાન, ભોગ અને નાશ એ ત્રણ ગતિ ધનની છે અર્થાત્ એ ત્રણ રસ્તે ધન જનાઈ છે. જે દાન દેતો નથી, તેમ ભોગવતો નથી તેના ધનની ત્રીજી ગતિ એટલે નાશ થઈ જાય છે. ૧

ભાગ્ય યોગે કોઈ પણ રીતે વશવ સાંપડ્યો છતાં ય જે ભોગવવા ઇચ્છતો નથી અને દાન પણ દેતો નથી તે ધનપાલક મૂરખ છે. ૨

एम विचार करीने वेसियायणे पग शणगार सज्यो, उत्तम कपडां पहेर्यां. जोणु—नाटक—नाच जोवा गयो. त्यां ए टोळामां घणी वेश्या-ओ आवेली. तेमां तेनी ते ज पूर्वमाता—पहेलांनी माता—तेना जोवामां [पृ०८३]आवी. तेने जोईने वेसियायणनो तेना उपर अनुराग थयो. तेना शरीरमां कामदेव पांच बाणवाळो छतांय केम जाणे हजार बाणवाळो होय ए रीते उद्भव्यो. तांबूल देवा साथे तेने घरेणुं आप्यु. शरीर उपर धनसार मिश्रित चन्दन-रसनो लेप करी केशपाशमां फूलनी माळा पहेरी हाथमां तांबूलनुं बीडुं राखी रातने वखते ते वेसियायण पेलीना घर तरफ उपड्यो. आ वखते वेसियायणनी कुळदेवीए विचार कर्यो के—अहो ! खरी हकीकतने नहीं जाणतो आ बिचारो अकाज करवा तरफ वळ्यो छे माटे तेने साची वातनी समज पाडुं, एम विचारीने तेणी (कुळदेवी) रस्ता वच्चे ज वाळडा साथे गायनुं रूप धरीने—बनावीने ते बेठी. हवे पेली वेश्याने त्यां उतावळे उतावळे जता वेसियायणनो पग गन्दी वस्तुमां पडचो अने बगडचो. तेने शंका थइ के मारो पग जरूर गन्दी वस्तुमां पडवार्थी बगडचो छे. त्यां पगने साफ करवा माटे तेने बीजुं तो कांई मळ्युं नहां तेथी तेणे ते गन्दा पगने ते गायनी पासे ज बेठेला वाळडानी पीठ साथे व्छवा मांडचो—

के तरत ज मनुष्यनी भाषामां ते वाळडो गायने कहेवा वाग्यो—हे माता ! आने जो तो खरी ? ए केवो कशी शंका राख्या वगर मारा शरीर उपर—१

गन्दकीथी खरडायेला पोताना पगने व्छे छे. पण पोते धर्म-

વ્યવહારને તો છોડીને ગન્દો થયેલો છે. एनो તો વિચાર કરતો નથી. શું કોઈ પળ માણસ આ રીતે ગાયના વાછડાનું કદી પળ અપમાન કરે સ્વરો ? ૨

આ સાંભળી ગાય બોલે છે કે—હે પુત્ર ! તું જરા પળ ઉતાવળો થા મા, કંઈ પળ અર્થેય ન કર. આ માણસ ધર્મવિરુદ્ધ વ્યવહાર કરી રહ્યો છે એટલે એ ધર્મથી બહાર છે. ૩

પછી વાછડો બોલ્યો—એમ કેમ ? ગાય બોલી, હે પુત્ર ! કેટલું કહેવું ? આ અનાર્ય માણસ તે છે જે પોતાની માતાની સાથે પળ સહવાસને ઇચ્છે છે ૪.

માટે હે બચ્ચા ! આ બધું જ તું સહન કર, તું ધન્ય છે કે તેણે આટલું જ કરીને તને છોડી દીધો. જે લોકો પોતાના ધર્મની મર્યાદાને છોડી દે છે તેઓ કયું અકારજ કરતા નથી ? ૫

[૫૦૮૪] જ્યાં સુધી માણસમાં લાજ મર્યાદા હોય છે, ત્યાં સુધી જ તત્ત્વની રુચિ ટકે છે, ત્યાં સુધી જ ધર્મકર્મનો સંબંધ ટકે છે, ત્યાં સુધી જ લોકાપવાદનો ભય લાગે છે. ૬

તમામ ગુણોની માતા રૂપ લાજશરમ—મર્યાદા જ્યાં સુધી નાશ નથી પામી ત્યાં સુધી જ બધું ઠીકઠીક ચાલે છે અને જ્યાં એ લાજ--મર્યાદા પળ કોઈ પળ રીતે નાશ પામી ગઈ છે ત્યાં તમામ કુશલ કાર્યની ચેષ્ટા પળ નાશ પામી જાય છે—ટકતી નથી. ૭

આ પ્રમાણે પોતાના વાછડાની સામે ખાસ અભિપ્રાય સાથે વચનોને બોલતી ગાયને જોઈને ઉતાવળે જતા વેસિયાયણના મનમાં એકદમ શંકા પડી અને તે વિચારવા લાગ્યો—અહીં પહેલું તો આ

અચરજ છે કે આ તિર્યંચ—પશુ છતાં મનુષ્યની ભાષામાં વાત કરે છે. તેમાં પળ હું મારી માતાની સાથ સહવાસ માટે જાઉં છું એવું મને દૂષણ બતાવે છે. આ વાત કેમ બની શકે ? કયાં મારી માતા ? કયાં હું ? આ સ્થિતિમાં સહવાસ પળ કેવો ? આ બધી વાત તદ્દન કોઈ રીતે ઘટતી આવતી નથી—બંધવેસતી લાગતી નથી અથવા આ અંગે કોઈ કારણ જરૂર હોવું જોઈએ. વેદવાતાનાં ચેષ્ટાઓ વિલક્ષણ દેશાય છે અને આ બધું સંભવે પળ સ્વરૂપ. માટે હવે તે વેશ્યા સ્ત્રીને જ જઈને પૂછીશ. ‘ઉત્થાન જાણવું છે’—બનેલી વાતનો આગલ પાછલનો વૃત્તાંત જાણવો છે એમ વિચારીને તે તેણીને ઘરે ગયો. ણીએ ઉમી થઈને એનો આદર કર્યો, વેસવાને આસન અપાવ્યું અથવા વેસવાને આસન બતાવ્યું, તેના પગ પલાઠ્યા. થોડીબાર પરસ્પર આઢી-અઢી વાતો થઈ. હવે પ્રસંગ જોઈને વેસિયાયણે તેણીને પૂછ્યું હે ભદ્ર ! તું કયાં જન્મેલ છે ? તારી ઉત્પત્તિનો વૃત્તાંત તો કહે. તેણી હસતી હસતી બોલી—જ્યાં આટલા બધા જન્મે છે ત્યાં હું પળ જન્મી છું. વેસિયાયણ બોલ્યો—મશ્કરીનું કામ નથી. હું સ્વાસ કારણ છે માટે પૂછું છું. તેણી બોલી—તું મુગ્ધ—અણસમજુ છે કેમકે પુરુષની, રાજાની, ઋષિના કુલની, ઉત્તમ સ્ત્રીની તથા લક્ષ્મીની જાતની ઉત્પત્તિ પૂછાય નહીં. જો પૂછવામાં આવે તો પૂછનારની કુશલતા કેમ રહે અર્થાત્ પૂછનારો દુઃસ્વી થાય. ૧

કાદવમાંથી કમલ થાય છે, સમુદ્રમાંથી ચન્દ્ર થાય છે, છાણ-માંથી હંદીવર—વિશેષ પ્રકારનું કમલ થાય છે, અરણીના લાકડામાંથી અગ્નિ થાય છે, સર્પની ફળ ઉપર મણિ થાય છે, ગાયના પિત્તમાંથી

गोरोचना थाय छे, कृमि नामना कीडाओमांथी रेशम थाय छे, पत्थर-मांथी सोनुं थाय छे अने गायना रुवाडामांथी धरो थाय छे. ए बधा गुणवाला पदार्थो पोताना गुणने लीधे ख्याति पामे छे. एना जन्मना कारणथी नहीं. माटे जन्मनी वात पूछीने शुं काम छे ? २

[पृ०८५] माटे तारे आ बाबत पूछीने शुं काम छे ? एम कह्नीने एणी हावभाव साथे स्त्रीनो विभ्रम देखाडवा लागी. त्यारे वेसियायणे कह्युं— तने बीजुं पण एटलुं ज मूल्य—किंमत आपीश जो तुं मने साची वात कहीश. आम कह्नीने वेसियायणे तेने आकरा मोटानां मोटा सोगन आध्या, तुं जरापण खोटुं बोलीश नहीं एम पण कह्युं. आम कह्या पछी एणीए जेवी वात बनेल हती तेवी ज बराबर मूळथी मांडीने बधी वात कही. ते जातनी वात सांभळीने वेसियायणना मनमां शंका पडी के जो वळी आ स्त्रीए जेने वृक्षनी छायामां छोडी दीधो हतो— पडतो मूक्यो हतो—ते हुं ज होउं ? आम होय तो गायनी वाणी पण बराबर घटी जाय, अने आम विचारीने पेली वेश्याने बमणुं धन आपीने ते, वेश्याने घेरथी पाछो फर्यो अने वळतां रस्तामां ज्यां जतां जतां गाय अने वाळडो जोयां हतां त्यां गाय के वाळडानी तपास करी. पण तेना जोवामां तो कांई ज न आव्युं. एटले ते वेसियायणे जाण्युं के खरेखर कोई खास देवे गाय-वाळडानुं रूप करी आम वात करीने अकारजमां पडतो मने बचावी लीधो छे अर्थात् अकारज आचरतो मने अटकावी दीधो छे. हवे ते वेसियायण गाडुं लईने पोताने गाम गयो अने प्रसंग मळतां पोतानी उत्पत्तिनी वात विशे मातापिताने

पूछवा लाग्यो. मातापिता बोल्यां—हे पुत्र ! तूं अमारी कूखेथी ज जन्मेलो छे, अन्यथा विकल्प न कर । एवो कोण होय के पारकाना छोरुओने—बालकोने पाळे ? पछी तो वेसियायण खूब आग्रह करी करीने पूछवा लाग्यो अने ज्यां सुधी खरो जवाब न मळे त्यां सुधी खाधापीधा विना ज रहेवानुं नक्की कर्युं. त्यारे तेओए जे वात खरी हती ते बधी पहेलेथी ठउ सुधी कही संभळावो. हवे वेसियायणना मनमां निश्चय थयो के ते(वेश्या) मारी माता ज हती. फरी पाछो चंपानगरीमां त्यां वेश्यानी पासे गयो अने तेणे बधी वात गणिकाने कही संभळावी. साथे एम पण कहुं के जे रीते पोते तेनो पुत्र हतो अने तेने वृक्षनी छायामां छोडी देवामां आव्यो हतो वगेरे. पछी ते वेश्याने आ वात सांभळीने पोतानो आगलो बधो वृत्तान्त याद आवी गयो अने पतिना विरहना दुःखने लीधे पोते अकारजनी आवी प्रवृत्तिमां पडी गई अने पोताना छोकरा साथे कहेलां वचन संभारतां ते वीली पडो गई—झंख-वाई गई—शरमाई गई अने आ वहुं सांभळतां तेणीने भारे आघात लाग्यो. एटले पोताना ओढवाना वस्त्रवडे मोढुं ढांकीने लांबा पोकार पाडीने रोवा लागी तथा भारे विलाप करवा लागी. केवी रीते ?

हे पापी विधाता ! हे निर्दय विधाता ! हे वेशरम विधाता ! हे अनार्य विधाता ! हे लाजशरम—लाजमर्यादा वगरना विधाता ! तारा सिवाय बीजो एवो कोण छे जे आवा विडम्बनाना प्रपंचोने जाणे ?-१

[पृ० ८६] हे विधाता ! उत्तमकुलमां जन्मेलीने मने तें कुलीनस्त्रीना धर्मने मलिन करनारा अने आलोक अने परलोकमां दुष्ट एवा वेश्याना भावमां धकेली दीधी—बनावी दीधी. २

વઠી હે વિધાતા ! તેમાંય આટલું જ કરીને ન અટક્યો પળ મારા છોકરાના સહવાસમાં પળ તેં મને ધકેલી દીધી. હાય ! હાય ! આ તો ભારે અકારજ થયું. આવો ઘટના તો ક્યાંય શાસ્ત્રોમાં પળ સંભળાતી નથી. ૩

જો મને પહેલાં ચોરો પકડી ત્યારે જ મારી નાશી હોત તો શું આ આવું અસહ્ય છતાં છુપાવવા જેવું મારે આજે જોવું પડત ? ૪

હવે શું હું મારો જાતને કૂચે પડીને છોડો દડું—મરી ફીટું અથવા વૃક્ષ ઉપર લટકીને ગઠ્ઠે ફાંસી ધાઈને છોડી દડું ? ચાલતા શ્વાસને અટકાવીને જલદી છોડી દડું ? ૫

આ રીતના મેરુપર્વત જેવા અતિશય ભારે આ દુઃસ્વમાંથી મુજ પાપણીનો હવે સ્વેચ્છ હમણાં બચાવ થશે સ્વરો ? ૬

આ પ્રમાણે અસહ્ય દુઃસ્વરૂપ કરવતથી ઝંડી વેરાતી—કપાતી મનોવૃત્તિવાઝી તે ઘગા વચ્ચે સુધી રોકકલ—વિલાપ કરીને આંસો મીંચીને મૂર્છામાં પડી. ૭

પોતાની માતાને આ રીતે મૂર્છિત થયેલી જોઈને વેસિયાયણે તેણીના ઉપર ઠંડું પાળી છાંટચં, કપડાના છેડાવઢે પવન નાસ્ત્યો અને પાસે રહેલો દાસીઓ દ્વારા તેના હાથ પગ શરીર બધું ચંપાવ્યું. આમ કેમે કરીને તેણી મ્હાનમાં આવી એટલે વેસિયાયણે તેણીને કહ્યું કે—હે માતા ! હવે શા માટે દુઃસ્વનો ભાર ધારણ કરે છે ? આમાં તારો શો અપરાધ છે—દોષ છે ? આ વિધાતા જ એવો છે કે જેઓ સ્વચ્છન્દે જોડાયેલાં નથી તેમને જોડે છે અને જોડાયેલાને વિઠૂટાં પાડે છે અને એમ કરવામાં જ તેને રસ પડે છે. સ્વરી રીતે તો અહીં એ વિધાતાનો જ

અપરાધ—દોષ છે. એ વિધાતા વિવિધ જાતના સંવિધાનના—પાત્રના પહેરવેશોદ્વારા નટની જેમ પરવશ પહેલા મનુષ્યને વિવિધ રીતે નહે છે—નચાવે છે, અત્યંત વિસ્ફુર્ણ એવાં પળ કામ કરાવે છે, અગમ્ય—જ્યાં જવા જેવું નથી તેની સાથે પળ સંગમ સંપડાવે છે, માટે તું સંતાપ કરવો મૂકી દે, ધૈર્ય ધારણ કર અને જે આવી પડ્યું છે તેને સહન કરી લે. તેણી બોલી—પુત્ર ! આ નહીં સહો શકાય એવું અને ખૂબ છુપાવવા જેવું દુઃખ આવી પડ્યું છે. આ બનાવને સંભારું છું તો જીવવું કઠણ બની જાય છે. વજ્રની ગાંઠ જેવું કઠોર હૃદય કરીને જ જીવું છું. [૫૦૮૭]મુજ અભાગણીનું એ સિવાય બીજી રીતે જીવવાનું કોઈ કારણ નથી. હે કસ! હવે તો કોઈ ઊંચા વૃક્ષની શાખા ઉપર લટકી જઈને એટલે ગળે ફાંસો ખાઈને અથવા એવી બીજી પળ કોઈ રીતે પોતાના કુલને કલંકિત બનેલ એવા મારા જીવનનો અંત કરવાની મારી વાંછા છે, માટે તું મને રજા આપ, હવે મારે માટે તું જ પૂછવા યોગ્ય છે. વેસિયાયને કહ્યું—હે માતા ! આવા નઠારા વિચાર કરવાની જરૂર નથી. જ્યારે તને હું અહીંથી વેશ્યાના હાથમાંથી છોડાવું ત્યારે તપ અને નિયમો વહે તું શરણ વગરના તારા આત્માની સાધના કરજે, મૃત્યુ આવ્યા વિના અકાલે આપઘાત કરવો એ પળ એક દોષ—પાપ છે એમ આપણા મતના જ્ઞાસ્ત્રોમાં કહેલ છે. એમ કહીને અને તેણીને બરાબર સ્થિર કરીને ઘણું ધન આપીને વેશ્યાની પાસેથી તેણે પોતાની માતાને છોડાવી દીધી. પછી તેણીને પોતાને ગામ લઈ ગયો, જીવન દાન આપ્યું અને તેણીને ધર્મના માર્ગમાં સ્થિર કરી.

હવે એક વાર આજ બનાવ અંગે વિચાર કરતાં કરતાં તેને પળ વૈરાગ્ય આવ્યો અને તે વિચાર કરવા લાગ્યો—

जेमां तीव्र जनापवादरूप प्राणीनो प्रवाह छे अने तेथी ज जे न तरी शकाय एवो छे तथा जेमां दुर्गतिरूप मगर तथा मृत्यु रूप माछलां छे तथा जेनो मध्यभाग भारे भयंकर छे एवा आ संसार समुद्रनो स्वभाव बराबर समज्या पछी पण प्राणीओ पोताना घरमां सुखे केम रही शके छे ? १.

मोहना प्रभावने लीधे जेमनां विवेकनां नेत्रो ढंकाई गयां छे एवा ए प्राणीओ एटलुं पण जाणता नथी के गुं आजे सुख थवानुं छे के दुःख थवानुं छे के काई उचित थवानुं छे के अनुचित थवानुं छे ? तथा आ संसार सेववा जेवो छे के बीजुं काई सेववा जेवुं छे ए पण तेओ जाणता नथी. २.

ते बखते जो पेली गाये मारा माता संबन्धी संभोगनी दुश्चेष्टानी हकीकत न कही होत तो हुं तेवुं अकार्य जरूर करी बेसत अने पछी घगधगता अग्निमां पडवाथो पण खरेखर शुद्धि न थात. ३.

[पृ०८८] आवी बधी जे विविध विटंबणाओ मने ऊभी थई तेनुं मूळ एक कारग तो भोगनो अभिलाष छे एम हुं समजुं छुं. माटे हवे एवा वृणास्पद भोगना अभिशाषने पडतो मेळुं अने तमाम जातनी उपाधि वगरना धर्मनुं आचरण करुं. ४

एम निश्चय करीने पोताना पिता गोसंखने अने माताने बहु प्रकारे समजावीने ए वेसियायणे प्राणामा नामनी तापसी प्रव्रज्या-नो स्वीकार कर्यो. प्राणामा प्रव्रज्या स्वीकार्या पछी ते विविध प्रकारना

१ प्राणीमात्रने—जे सामुं मळे ते तमाम मनुष्य पशु वगेरेने प्रणाम-करता रहेवुं ए प्राणामा प्रव्रज्यानो मुख्य सिद्धांत छे.

વિશેષ વિશેષ તપ કરતો રહે છે, પોતાના મતનાં ધર્મશાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરે છે, પ્રાણીઓની રક્ષા કરે છે અને પોતાના ગુરુની સેવા કરે છે. એમ કરતાં કરતાં તે મળીગળીને પોતાના ધર્મમાર્ગમાં કુશલ થઈ ગયો. હવે એક વાર તે વેસિયાયણ વિદ્યાર કરતો કરતો **કુમાર-ગામની** બહાર રહ્યો અને ત્યાં આતાપના લેવા લાગ્યો. આ રીતે વેસિયાયણની ઉત્પત્તિનો વૃત્તાંત છે.

આતાપના લેતા તે વેસિયાયણની જટાના જૂડામાંથી બપોરના સૂર્યના પ્રચંડ તાપથી સંતાપ પામેલો જૂઓ જમીન ઉપર પડવા લાગી. જીવો તરફ દયાભાવને લીધે તે વેસિયાયણ જૂઓને પડતાં જ પોતાને હાથે ઉપાડીને પાછી જટાના મુગટમાં—જટાના જૂડામાં મૂકી દે છે. હવે આ તરફ તે બાજુ ભગવાન મહા-વીરની સાથે ચાલતા ગોશાલાએ તેને જોઈને પોતાના અટકવાળા સ્વભાવને લીધે તેની પાસે આવીને મોટો અવાજ કરીને કહ્યું—
 મો ! મો ! શું તમે મુનિ છો કે મુણિયા છો ? અથવા જૂઓને રહેવા માટે શય્યા—ઘર છો ? સ્ત્રી છો ? પુરુષ છો ? બરાબર સ્વખર નથી પડતી કે તમે કોણ છો ? અહો ! તમારું આ ગમ્भीર રૂપ જાણવામાં નથી આવતું. ગોશાલાએ આમ કહ્યા પછી તે વેસિયાયણ ક્ષમાશીલ હોવાથી કાંઈ બોલ્યો નહીં પણ જ્યારે તે દુર્વિનયરસિક—તોફાન કરવામાં રસ ધરાવતો ગોશાલો એમ બોલતો ન અટક્યો અને ત્રણ ત્રણ વાર ફરી ફરીને એમ જ પૂછવા લાગ્યો ત્યારે તે વેસિયાયણને ક્રોધ આવતાં મમૂકી ઉઠ્યો—અર્થાત્ તે વેસિયાયણ પ્રશમશીલશરીરી—પરમ શીતલ પ્રકૃતિવાલો

हतो तो पण गोशाळाना आवां दुष्ट वचनोथी ते मथाई गयो—
वींथाई गयो अने चन्दन शीतळ छे पग तेने अतिशय घसतां जेम
तेमांथी ताप पेदा थाय छे तेम तेनो क्रोधरूप अग्नि भभूकी उठचो. १

पछी तो भारे ज्वालाना—भडकाना पसाराने लीधे ठेठ आकाश
सुधी व्यापेली एवी तेजोलेश्या तेणे गोशाळाने बाळवा माटे तेना
उपर छोडी मूकी. २.

[पृ० ८९] बराबर आ ज वखते गोशाळा उपर छोडेली ते
तेजोलेश्याने एकदम ओलवी नाखवा माटे पूरी समर्थ एवी—
गोशाळानी रक्षा माटे सामे शीतलेश्या श्रीजिन भगवाने छोडी. ३.

हवे ते शीतलेश्या पेली तेजोलेश्यानी आसपास बहार
वींटाइ वळी तेथी ते तेजोलेश्या तरत ज जेम हिमनो वरसाद
आवतां अग्निना अंगारा ठरी जाय—शांत थई जाय तेम ओल-
वाई गई—ठरी गई—शांत थई गई. ४

आम बन्धुं त्यारे त्रण लाकना प्रभुनी आवी असाधारण संपत
—प्रभावशक्ति जोईने पेलो वेसियायण विनयनम्र बनी प्रभु पासे
आवां वचनो बोलीने क्षमा मागवा लाग्यो. ५.

हे भगवन् ! मने एवी खबर न हती के आ दुःशील
तमारो शिष्य हशे पण हवे हमणां ज आ बातनी खबर पडी
माटे हमणां थयेला मारा अपराधनी क्षमा करो. ६.

आ रीते बोलता वेसियायणने जोईने गोशाळाए भगवंतने
कहुं—हे भगवंत ! आ जूनो शय्यातर—घर उन्मत्तनी पेंठे शुं बकी
रह्यो छे ? भगवाने कहुं— ज्यारे तुं मारी पासेथी खसीने तेनी पासे

જઈને એમ બોલવા લાગ્યો કે શું તું મુનિ છે કે મુણિયો છે ? ઇત્યાદિ ત્યારે તે તપસ્વીએ પેલી વાર તો તારું કઠોરવચન સહન કર્યું અને શાંત રહ્યો પણ પછી જ્યારે તું વારંવાર એવું ને એવું કઠોર વચન બોલતો રહ્યો ત્યારે તેને તને બાઝીને મસ્મ કરી નાસ્ત્રવા માટે તારા ઉપર તેજોલેશ્યા છોડી. તેને છોડેલી એ તેજોલેશ્યા ભારે ઉપ્ર, મહા પ્રભાવાઝી અને પાળી વગેરે ઠંડી વસ્તુઓ પડતાં પણ ન ઓલવી શકાય એવી—આઘાત ન પામે એવી ભારે શક્તિવાઝી હતી. છોડેલી તે તેજોલેશ્યા હજુ તારા શરીરના ભાગને થોડી પણ અડી ન હતી એટલામાં મેં તેના સામર્થ્યને અટકાવવા માટે વચ્ચે જ ચન્દ્ર જેવી અને હિમ જેવી સ્વૂંચ શીતલ એવી શીતલેશ્યા છોડી. એ શીતલેશ્યાના પ્રભાવને લીધે તારું શરીર જરા પણ દાઝ્યું નહીં અને જેવું છે તેવું જ બરાબર જોઈને તેનો કોમનો વિકાર શાંત થઈ ગયો અને તે વેસિયાયગ તાપસ મને ઉદ્દેશીને એમ કહેવા લાગ્યો કે, હે ભગવંત ! મને સ્વર નહીં કે આ તમારો શિષ્ય હશે તો તમે આ મારો દુર્વિનય ક્ષમા કરો. આ બધી વાત સાંભળીને ગોશાલો મયને લીધે વેવાકલો થઈ ગયો અને મક્તિપૂર્વક ભગવંતને પ્રણામ કરીને કહેવા લાગ્યો—હે ભગવંત ! આવી તેજોલેશ્યાની લલ્બિ કેમ કરીને થાય ? મંગવાન બોલ્યા—હે ગોશાલા ! [પૃ૦ ૯૦] જે મનુષ્ય નિરન્તર—લાગલાગટ છડે છડનું તપ કરી સાથે આતાપના લે અને પારણાને દિવસે નસ્ત્ર સાથે વાલેલી મૂઠાંમાં માય તેટલા દ્વસ્ત્રા ઉડદની માત્ર એવી એક મૂઠી આહાર લે તથા એક ચલુ પાળી

૧ છ ટંક ન સ્વાવાનું વ્રત છઠ કહેવાય છે—પહેલાં એક ટંક ભોજન છોડવું પછી ઉપરાઉપર ચાર ટંક ભોજન છોડવું અને પારણાને દિવસે પણ એક ટંક ભોજન છોડવું આનું નામ છઠતપ.

पीए अने आ रीते छ महिना सुधी बराबर लागलागट करतो रहे तेने विपुल एवी तेजोलेश्यानी लब्धि सांपडे. भगवंते कहेलुं आ तेजोलेश्या पामवानुं विधान गोशाळाए बराबर ध्यानमां राख्युं. हवे एकवार स्वामीए **कुम्मारगाम** नगरमांथी **सिद्धार्थपुर** तरफ प्रस्थान कर्युं अने जेनी वात पहेलां आवी गई छे एवा तलना छोड़वाळी जग्या पासे पहोंच्या त्यारे गोशाळाए भगवंतने पूछ्युं—हे भगवंत ! मानुं छुं के पेळो तलनो छोड़ उपज्यो नथी लागतो. भगवान बोल्या—भद्र ! एम न बोळ, ते उपज्यो ज छे अने अमुक जग्यामां छे. एम भगवाने कह्या पछी गोशाळाने भगवानना वचनमां श्रद्धा न वेठी तेथी त्यां जे जग्या भगवंते बतावेळो त्यां जईने एकांतमां उगेला ए तलना छोडनी तळनी सोंग पोताने हाथे फोडीने तेमांना एक एक तलने गणतो गणतो एम कहवा लाग्यो के—खरेखर तमाम जीवो आ रीते फरी फरीने पाळा वारंवार त्यां ज पोताना शरीरमां उत्पन्न थाय छे. ए प्रमाणे आ तलना छोड उपरथी गोशाळाए एक सिद्धान्त स्थापित कर्यो तेनुं नाम पउट्टपरिहार-प्रवृत्तपरिहार-प्रवृत्ति करवी एट्टे जन्म धरवो अने जन्म धरीने तेनो पछी परिहार करवो अने पाळुं त्यां ज जन्मनुं अथवा पउट्टपरिहार-प्रवृत्तपरिहार एट्टे जन्म-धरवो अने पछीपण एनो ए ज जन्म धरवो. एवा पउट्टपरिहाररूप नियतिवाद नामना सिद्धातनुं गोशाळाए सारी रीते अवलंबन कर्युं. हवे ते कोईवार तेजोलेश्या शक्तिने साधना माटे भगवानने छोडीने.

સૌવધી નગરીમાં ગયો, ત્યાં કુંભારની શાલામાં—ઘરમાં રહ્યો અને ઝાગલાગટ છ મહિના ઉગ્ર તપકર્મ કર્યું, તેમ કરવાથી તેને તેજોલેશ્યા સેદ્ધ થઈ. પરીક્ષા કરવા માટે તેને કૂવાકાઠિ રહેલી એક દાસીનું રીર બાઠી નાસ્તું પછી તેને નિશ્ચય થઈ ગયો કે મને તેજોલેશ્યાની લબ્ધિ મળી ગઈ. એ રીતે તેનું મન પ્રમોદથી ભરાઈ ગયું અને નિરંતર કુતૂહલોને અવલોકવાની પ્રબલ ઇચ્છાવાળો તે એકલો એકલો ગામોમાં મને આગરોમાં—સ્વાળોવાળા પ્રદેશોમાં ભમવા લાગ્યો.

હવે એકવાર એવું બન્યું કે શ્રોપાર્શ્વનાથ જિનના કેટલાક શિષ્યો ધર્મની પ્રવૃત્તિમાં ઢીલા પડી ગયેલા હતા અને અંદ્રાંગનિમિત્ત શાસ્ત્રના ભારે જાણકાર હતા. ૧

તેઓ કુતૂહલને લીધે નિરંકુશપણે સ્વચ્છંદે ગામોમાં અને આગરોમાં ભમતા ભમતા ગોશાઠકને મેટી ગયા અને તેમની સાથે પરસ્પર વાતચીત પણ થઈ. ૨

તે ઢીલા પડી ગયેલા શ્રમણાએ ગોશાઠાને પોતે જાણેલા નિમિત્ત શાસ્ત્રનો માત્ર લેશ—થોડો ભાગ કહી બતાવ્યો એટલે ગોશાઠો પણ મનુષ્યનાં ભૂત ભવિષ્ય વગેરેને કહેતો સ્વીલવા લાગ્યો. ૩

[પૃ૦ ૧૧] જે માણસ પ્રકૃતિથી જ ઉચ્છૃંક્વલ હોય તેને કાંઈ કોણ કહી શકે અને એવા પ્રકૃતિથી ઉદંડ—કજીયાસોર—ઉચ્છૃંક્વલ અને

૧ શ્રાવસ્તી નગરીનો ઉલ્લેખ બૌદ્ધગ્રન્થોમાં વારંવાર આવે છે. વર્તમાનમાં તે સહેતમહેત નામે દરમંગા પાસે છે.

૨ અંદ્રાંગ નિમિત્ત એટલે સ્વરશાસ્ત્ર, સામુદ્રિકશાસ્ત્ર, ભૂમિશાસ્ત્ર, સ્વગોલશાસ્ત્ર, જ્યોતિષશાસ્ત્ર, શુકનશાસ્ત્ર, વૃષ્ટિશાસ્ત્ર અને ઉત્પાતશાસ્ત્ર

પાપપરાયણ માણસની પાસે જો કોઈ ચમત્કારી શક્તિ આવી જાય તો પછી શું કહેવું ? અર્થાત્ એવા માણસથી તો સૌ કોઈ ભય ઝાંઝાઈ જાય એટલે તેને તો કોઈ કશું જ કહી ન શકે. ૪.

જેમ રાહુથી છૂટો થયેલો ચન્દ્ર શોભે છે તેમ તે ગોશાલા વગરના એકલા મોહ વિનાના ભગવાન પણ અધિક શોભાવાલા થઈને પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરવા લાગ્યા. ૫.

આ પ્રમાણે અનુપમ સંજમનો ઘણો મોટો ભાર વહેવામાં એક— અસાધારણ—ધીર ધવલ—ગોપુંગવ જેવા અને જગતના ગુરુ એવા ભગવાન વીરના ત્રણ જગતમાં પ્રસિદ્ધિ પામેલા ચરિત્ર સંબન્ધ—૬.

બહુ અનર્થ—હાનિ—દુઃખો ઉપજાવનાર અને વિનય વિનાના ગોશાલકની કથા સાથે સંબન્ધ ધરાવનાર આ છૂટો પ્રસ્તાવ સવિસ્તર પૂરો થાય છે. ૭

આ પ્રમાણે ગોશાલકની દુર્વિનયવાળી કથા સાથે
સંબન્ધ ધરાવનાર
છૂટો પ્રસ્તાવ
સમાપ્ત

